

קובץ צ"ט

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת ויחי

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א

רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן שליט"א

רבי חיים קניבסקי שליט"א

רבי נסים קרליץ שליט"א

רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ולהבחל"ח

רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל

רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

אלעד

054-8415551 (הופנר)
ישיבת בני ראובן

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים
058-3231891 (שוורץ)
רובע ז'
052-7668323 (מונק)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

באר יעקב

052-7689444

באר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קרית
02-9910398 (פינקלשטיין)
רמה א'
ישיבת נתיבות התורה-תפרח
052-7138967 (אמרון)

ביתר

גבעה A
ביהכנ"ס זכור לאברהם
בית חלקיה
054-8413562 (פיינר)

בני ברק

שכון ג'//יהודה הנשיא
053-3145900 (גולדשטון)
דסלר/כולל ברסלב
052-7159869 (בן אריה)
ויזניץ (טסלר)
050-4192923

בבתי הכנסת:

המרכזי - רמת אלחנן
לדרמן
נאות יוסף

בכוללים:

בית הלל
נחלת משה
אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה
בית מאיר
בית מדרש עליון
גאון יעקב
משך חכמה
פונוביז'
קהילות יעקב
קרית מלך
שערי תורה
תפארת ציון

ביהכנ"ס הגדול החדש
052-7159869 (כולל גרטלר)
פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות (ברוט 20)
מנין אברכים (אבוחצירא 9)
קרית הרצוג
03-5708404 (שטרן)
052-7640848 (פרידמן)
שכון ה'
053-3151405 (נמירובסקי)

חיפה

נוה שאנן
054-8454992 (גינזבורג)

טלז סטון

02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות

054-8413562 (פיינר)

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

ישיבת מיר
052-7677676 (לוי)
גאולה
053-3172626 (אלה)

חנות גל פז (מלכי ישראל)

בית וגן

02-6449498 (שעיו)
הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גבעת שאול

052-7159755 (גינזבורג)

כנסת

054-8429113 (גרס)

מאה שערים

בבית הכנסת

תפארת בחורים (הישן)

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

סנהדריה

052-7171376 מקוה פאג"י

סנהדריה המורחבת

052-7612078 (כהן)

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

קרית יובל

052-7639488

רמת שלמה

02-5710175 (לופר)

בבתי הכנסת:

חזון איש

לומדי תורה

רמות א'

054-8408719 (גולדשטון)

רמות ג'

ביהכנ"ס

חניכי הישיבות צא"י

רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

052-7166636 (ברוורמן)

מבוא חורון

054-8413562 (פיינר)

מודיעין עילית

בכוללים:
עטרת שלמה,
ישכר באוהל, הר"ן

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

ברכפלד

ישיבת מיר

050-4128779 (דרדק)

נאות הפסגה

052-7608620

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

צפת

כולל בראשות הרב קפלן שליט"א
054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים
052-7129279

ראש העין

ישיבת בית הלוי
בראשות הגה"צ ר' אבנר עפ"ן
רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב,

המעוניינים להפיק באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

לקראת סיום שנת המס (י"ט טבת) ניתן לקבל קבלה המזכה במס לפי סעיף 46
בכל תרומה הנכם נעשים שותפים בזיכוי הרבים הגדול בהפצת דברי התורה

גליון זה יוצא לע"נ
הגה"צ רבי שמואל אהרן
ב"ר שבתאי יודלביץ זצ"ל
נלב"ע י"ד טבת תשל"ט
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

דבר העורך

למי שיכת הצלחה הבאה מכח תפלה?

"ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשת" (מח, כב)
שכם אחד - היא תכיה לך חלק אחד יתרה על אחיך (רע"ז)

הרב מרדכי צביון, נכדו של רבי חיים קניבסקי שליט"א, ספר שבא יהודי ושאל את סבו שאלה: יעקב אבינו נותן ליוסף נחלה יתרה על אחיו, וזאת משום שהוא זה שלקח אותה מיד האמרי, וזכותו לתנה למי שיחפץ. וכי יעקב נטל את שכם? הלא שמעון ולוי - הם שנלחמו עליה בחורף נפש, ולהם, אפוא, הזכות על המקום ולא ליעקב!

על כרחך צריכים אנו לפרש כדברי התרגום, ש"בחרבי ובקשת" הכונה "צלתי ובעותי" - תפילתי ובקשתי. אך עדין אינו מובן: היעלה על הדעת שצדיק המתפלל על דבר - הדבר נעשה שלו?! אם שמעון ולוי נלחמו על העיר שכם וכבשוה - לכאורה העיר הכבושה שיכת להם! ענה לו ר' חיים: "לא! אם ידע יעקב אבינו בברור שכל הצלחתם היתה בזכות תפלותיו - הרי שבאמת העיר שכם שיכת לו!"

"אם כך: - המשיך אותו יהודי ושאל - "חצי מהעיר בני ברק שיכת לכם... אנשים באים לכאן ומבקשים שהרב יתפלל עליהם. הרב מתפלל והם מצליחים. אם כן, מה שזכו עקב תפלתכם שיהיה לכם!"

אמר לו ר' חיים: "ומי אמר שהצלחתם נבעה, באמת מהתפלות שהתפללתי עליהם? זה שהם הצליחו - נכון, וזה שהם היו כאן - גם נכון, אבל מי אמר שיש קשר בין שני הדברים. אולי הצלחתם אינה קשורה לתפלותי?"

"מה הבעיה" - טען האיש - "הלא יש כאן הודאת בעל דין, כולם אומרים: 'הייתי אצל ר' חיים וברכתו עזרה', הרי שהודו בזה שהצלחתם בזכותם היא!"

"ועדין יש לחלק", אמר ר' חיים: "כשבא אלי אדם ואומר: 'הרב אני צריך דירה', אני מתפלל עבורו שתהיה לו דירה, ואם מתקבלת התפלה הרי שכעת יש לו דירה, זו דירה שלו. אבל יעקב אבינו, בעצם, הוא לא היה מעורב כלל בענין המלחמה. אדרבה, הוא לא רצה שילחמו, ולאחר מעשה כעס עליהם ואמר: 'עכרתם אותי'. על מה, אם כן, הוא התפלל? תפלתו היתה: 'רבונו של עולם, עשה שאני אצל'. וכיון שהתפלל על עצמי - ההצלחה שבאה מכח התפלה שיכת לי".

(ומתוך האור)

בברכת שבת שלום

יצחק יוסף אשכנזי (ב"ב)

"זבולון לחוף ימים ישכון" (מט, יג)
ולמה קדם זבולון ליששכר שאלמלי זבולון לא עסק יושכר בתורה (נתחומא סי' י"א). וקשה דהא בכ"מ הת"ח קודם להמחזיק תורה כדאמר' בגיטין ס' א' לענין קה"ת וכן ק"ל דת"ח יש להקדימו לכל דבר כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות ת"ת ה"י. וי"ל דמב' טעמים יש להקדים ברכתו לברכת הת"ח טעם א' שיוכל מיד להכין להת"ח טרם שיצטרך לו שיהא ברכתו מוכנת ומזומנת לו מיד כשיצטרך, וטעם ב' שת"ח אם ימתין קצת ילמוד אבל הזבולון אם יצטרך להמתין לא יהי' לו מה לעשות אז, ולכן גם משה רבנו הקדימו בברכתו שמח זבולון בצאתו ויששכר באהלו וכו' בב"ר פצ"ט ס' ט'.

(טעמא דקרא)

"ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה" (ג, כ)

כתב האו"ח הק' וז"ל וה"ז דומה למתכוין להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים, ורבים וטובים נתקשו שהרי רצה לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה, ויש שכתבו דהוי טעות דפוס, ושמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שבודאי הם צריכים תשובה אלא יוסף טען שזה לא נוגע לו ולא דומה למזיק חבירו בגרמא שחייב בדיני שמים דשם ה' היזק לחבירו אבל הכא העבירה היא לשמים ולא כלפי יוסף וזו כוונת האו"ח, וזכאים גם בדיני שמים לגביו.

(דברך נצב בשמים)

על שי"ח

בן פקועה

לפני כמה חודשים הגיע אל רבינו יהודי מאחד מארצות הרחוקות בעולם, והחל לדון עמו לפי מה שכתב בספרו נחל איתן (על עגלה ערופה) בדין של בן פקועה. והיינו ולד של בהמה שנשחטה. והולד היה במעי אמו. ורבינו מאריך שם (סימן ח' ס"ד סק"ד) שפ"י רוב הראשונים הרי הוא כשחוט ועומד, או שאין לו בכלל דין של חיה רגילה ומאריך בזה שם בעומק הענינים. עכ"פ רצה אותו יהודי להציע היות ובימינו שוחטים בהמות רבות ויש אחוזים גבוהים של טריפות, או חשש טריפות, והוא הפסד ממוני גדול מאוד וגם קשה מאוד לבדוק עד הסוף כל בהמה את כל פרטי הטריפה, לכן הוא מציע הצעה: הלא קיימא לן בשולחן ערוך (יו"ד סי' י"ג ס"ב) שכן פקועה אין צריך שחיטה מצד הדין רק משום מראית העין, והוא תקנה דרבנן בעלמא, וא"כ דין השחיטה בהם הוא קל יותר כי אין צריך להחמיר את כל החומרות שנוהגים בכל פעם להחמיר, א"כ אולי כדאי לחפש כמה בני פקועה, ולגדל מהם עוד ועוד ולדות, כי הלא כלל הוא, ולד בן פקועה - דינו כמותו. ועל ידי זה נחסוך הרבה חששות הלכתיים בדיני שחיטה וטריפות.

רבינו שמע את הדברים ואמר לו כי מבחינת הדין יש צדק בדברים, אלא שאינו קובע בזה מסמרות ושלא אותו לרבינים נוספים.

בשבועות האחרונים שמענו כמה מפוסקי בני ברק, הגר"ש רוזנברג והגרמ"ש קליין שליט"א על היוזמה החדשה, וכתבו מיד מכתב להסיר מיד את הרעיון הזה. במכתבם הם מדגישים כי אמנם מצד הדין הוא צודק, אך "אסור לעשות מזה הנהגה לרבים משום שיש בזה מכשול גדול, שלא אמרו כל דינים אלו דרך מקרה ואינו שכיח כל כך.. אבל כשעושים כן באופן קבוע ויקילו במקום זה בדיני שחיטה ולא יבדקו כלל אחר טריפות, ודאי יבוא הדבר למכשול ולקלקול בשאר מקומות ששוחטים בהמות רגילות" ומוסיפים שם עוד כמה מכשולות שיכול לצאת מכך, ואל המכתב הצטרף רבינו שליט"א, ומרן רה"י הגרא"ל שטינמן והגר"נ קרליץ שליט"א.

ניתן להוסיף בדרך צחות כי הרווח היחיד שיצא מכך, שבנתים הלכה זו שלא היתה למעשה כל כך, זכתה לליבון ועלתה על שולחנם של תלמידי חכמים ויצאה מאפילה לאורה...

"זבולון לחוף ימים ישכון" ... "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים.... ויט שכמו לסבל" (מ"ט, יג,יד,טו)
מו"מ בין רבינו מרן שר התורה למרן ראש הישיבה שליט"א בענין החזקת תורה - ישכר זבולון

רבינו אמר בשם החיד"א, ששואל אם בהסכם יששכר וזבולון לוקח הזבולון חצי מהשכר, והאשה שעוזרת לבעלה ללמוד לוקחת גם חצי מהשכר, [כלשון הגמ' פלגא, סוטה כא א'] א"כ מה נשאר לאיש הלומד עצמו, והשיב החיד"א שמובא בזוהר שהאשה זה מתנה ולא על חשבון הבעל, ומסיים 'בזה נחה דעתנו'.

רבינו נוהג להשיב לרבים השואלים בענין הסכם יששכר וזבולון באם מגרע מהשכר, אמר רבינו שזה כבר שאלה ישנה, והחז"א כבר אמר מה אכפת אם מגרע או לא העיקר שזה רצון ה' שיוכל לשבת וללמוד. בהזדמנות רבינו אמר חידוש בענין הסכם 'יששכר וזבולון', שאכן איתא בזוהר שהזבולון ידע ללמוד כמו היששכר, אבל הוסיף רבינו שצריך שיששכר יהיה לו התנאים להיות תלמיד חכם, אבל אם למשל יש לו מידות רעות, ואינו יכול להתקיים בו להיות תלמיד חכם, לא יתכן שהזבולון יהיה יותר טוב מהיששכר, ולכן ע"כ לא ידע ללמוד.

וכן הוסיף רבינו, שאותו דבר לענין הזבולון אם אין לו התנאים להיות תלמיד חכם לא ידע אמנם כל זה לענין לדעת ללמוד, אבל ודאי שכר החזקת התורה יהיה לו, [לא גרע מאחאב שנמחל לו חצי עונותיו שהחזיק תורה כדאיתא בסנהדרין ק"ב ב']

שנאמרו דברים אלו קמי רבינו הגרא"ל שטינמן שליט"א שאל מהגמ' בגיטין לא ב' רב הונא ורב חסדא הוו יתבי חליף ואזיל גניבא עלייהו אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא א"ל איך מקמי פלגא ניקום. ע"ש ברש"י עכ"פ חזינו שהוא ידע ללמוד, וכן לענין דואג האדומי דוד התפלל עליו שישכר תלמודו, אבל בלא זה היה תלמיד חכם הרי דשייך לדעת ללמוד גם עם מידות רעות, ובהכרח שזה הכל ענין של דרגות, אבל מידות רעות אינו סתירה לדעת ללמוד.

כשהציעו השאלה קמי רבינו, חזר ואמר שללא מידות טובות אי-אפשר להצליח בלימוד, וההוא דגניבא אין הכרח שהיה לו מידות רעות, אלא דהתקוטט עם מר עוקבא, הוא חשב שהוא צודק, וההוא דדואג יתכן שהתורה שהיתה לו היא מלפני שהיה לו מידות רעות, וכן מה שר' מאיר למד מאחר ג"כ זה הכל תורה שהיה לו מלפני שיצא לתרבות רעה. והוסיף, שהחז"א אמר על אחד, ידוע שאמנם ללמוד הוא יודע אבל עוד יסבלו ממנו.

אח"כ הביא רבינו שמסופר במדרש, שהיה לריש לקיש חבר מילדותו שעזר לו בשעה שלמד ע"י שהביא לו שתיה קרה, וישב לידו, וביקש ממנו שיתפלל עליו שישב לידו גם בגן עדן, אמר לו ר"ל, אני יכול להתפלל עליך כך אבל לא יהיה לך מזה כלום, אתה צריך להיות ליד החברים שבמדרגה שלך שתבין מה שילמדו אותך. וז"ל המדרש רבה בקהלת פרשה ג' ט' רשב"ל הוה לעי באורייתא כל צרכיה בהדא אליסס דטבריא והוה פילדה נהיג מעתידי ליה חד משקווי דמים בכל יום והוה עליל משלהי משלהי ונסיב ביה ושתי ליה חד זמן על ויתבי גביה ועביד עימיה אויר קליל א"ל ר' נהור את דהוינא אנא ואת אזלין לכנשתא כחדא את זכית וההוא גברא לא זכי צלי עלי דיהו חולקי עמך לעלמא דאתי א"ל ומה נצלי עלך דנהוי לך דאתת עם בני אומנותך דכל אינש ואינש לא משרין אלא עם בעלי אומנותיה. עכ"ל ועוד סיפר רבינו, הרב מפוניבז' היה כהן אמרו לו היאך אתה נוסע לחו"ל והרי יש שם טומאת ארץ העמים השיב, ללמוד תורה מותר, כשאני נוסע לחו"ל זה גורם שארבע מאות בחורים לומדים תורה... כמובן אמר רבינו אודות משולח של ישיבה מסוימת שאפילו שאינו עומד בראשות הישיבה מ"מ יש לו היתר ליסוע כי זה נחשב ללמוד תורה, אע"פ שאינו שייך לחלק הלימודים שבישיבה.

אמר רבינו דהנה כתוב במדרש תנחומא ויחי, למה הקדים זבולון ליששכר שאלמלא זבולון לא עסק יששכר בתורה והקשה הרי מב' בגמ' גיטין ס' א' לענין קריאת התורה שתלמיד חכם קודם, וכן בסעודה ק"ל דתלמיד חכם בראש ומה הטעם כאן שהקדים זבולון ליששכר, ותיירץ בב' אופנים הא' דהכא שאיירי בענין הברכות הרי אלמלא שיהא זבולון לא שייך שיששכר יתחיל כלל לעסוק בתורה נמצא בהכרחשזבולון קודם כדי שיששכר יוכל ללמוד, האופן הב' שאם יברך קודם את יששכר מה יעשה בינתיים זבולון ויצטרך לישב בחוסר מעש, משא"כ אם יקדים את זבולון יששכר בינתיים ישב וילמד ואח"כ כשיברך את יששכר זבולון כבר יתעסק במסחר.

אמרו קמי רבינו, בשם רבינו הגרא"ל שטינמן שליט"א, דבזמן מלחמת העולם השנייה, אמריקה ניזוקה הכי פחות. והטעם כי זה מלכות של חסד. ואמר רבינו הנה מצינו בנבוכדנצר שחלם שיחיה עם חיות השדה ודניאל יעץ לו שיפדה חטאיו ע"י צדקה ובאמת י"ב חדש פירנס את עם ישראל רק אח"כ הפסיק ואז נתגלגל בחיות השדה (כמב' דניאל) וביאר רבינו דהגאווה שלו לא נתנה לו להמשיך לפרנס.

(מנחת חודה)

מרן החז"א סובר שמי שאין לו כסף לפרנסה שיעשה הסכם ישכר וזבולון, וזכורני שהיה אחד שהיה נצרך לזה, ולא רצה לעשות הסכם זה כדי שלא להפסיד את השכר, ושאל את מרן החז"א על זה והשיב לו, וכי מה זה עסק שלך אם יורד מהשכר או לא, העיקר שזה רצון השם (שיוכלו ללמוד במנוחה ולא יצטרכו להתבטל בשביל פרנסה), והוא זצ"ל סידר להג"ר יוסף דינקלס זצ"ל בעל ממון אחד שיתמוך בו באופן קבוע. ואמר רבנו, גם אני סידרתי פעם לאברך שהכרתי שהיה דחוק בפרנסה, שבעל יכולת אחד יתמוך בו בקביעות.

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 428
שנה ג'
פרשת ויחי
שנת תשע"ו

להעניות, הארות והוספות על הענינים
הנבחרים בעליון, לחיובות והנחות, נא
לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בן הסודרים, או בחדר,
5397 ירושלים, או בפקס 0722164414
ולציין עבור מערכת עליון כחיל תערוג

פניני הפרשה

כבוד לאחר מיתה

וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויתלטו אותו וישים בארון במצרים. (ויחי כו)

איתא בגמ' סוטה [דף י"ג] מפני מה מת יוסף לפני אחיו מפני שהתנהג ברבנות, ובספר ראשית חכמה שער הענוה [פרק ב' אות י"ג] כתב דהוא מה שאמרו דכבוד הוא מהדברים המוציאים את האדם מן העולם, ולפעמים מוציא הכבוד רק מן העוה"ז כמו ביוסף, ולפעמים גם מהעוה"ב יעושה"ה, והגדר בזה דאם האדם נהנה מהכבוד מוציאו מהעוה"ב ג"כ, ואם אין האדם נהנה מהכבוד מוציאו רק מהעוה"ז. ורבנו שליט"א העיר על זה דברש"י סנהדרין [דף מ"ד ע"ב] איתא – והוא מירושלמי חגיגה – דמעשה במוסא אחד רשע דכשמת נתחלפה מטתו במיטת גדול אחר ונקבר בכבוד גדול [והיה זה שכרו מפני שפעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים] והרי דנפרע שכר עוה"ב ע"י כבוד שהיה לו לאחר מיתתו, אף שאין אז להמת הנאה מהכבוד, וא"כ משמע דגם בלא הנאה שייך שיופתח חלקו מהעוה"ב. (רשימות הרה"ג ר' משה ג. שליט"א)

פרשה סתומה

ויחי יעקב בארץ מצרים. (פרק מ"ז פסוק כ"ח)
פרש"י למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד שהתחילו לשעבדם. ובדעת זקנים הקשו ותימה שהרי יוסף מלך אחר פטירתו של יעקב וי"ל שמיד שנפטר יעקב התחילו לשעבד בהם מעט עכ"ל.

וצ"ב דהנה מאתיים ועשר שנים היו גלות מצרים, הרי דכל זמן שהותם במצרים נחשב לגלות, ושיעבוד ממש התחיל רק אחרי מיתת האחרון שבשבטים כדפרש"י בפרשת וארא ו' ט"ז, א"כ מה הכוונה שהי' קצת שיעבוד, הרי יוסף עדיין חי והי' מלך, ומה שלא יכלו לצאת ממצרים לקבור את יעקב אבינו, זה הי' מסיבה מיוחדת, דפרעה רצה שיקבר שם אבל לא היה זה משום שיעבוד.

ואפשר דהנה זכותו של יעקב הי' בכוחה שאפי' אם נגזר שיעבוד בברית בין הבתרים, מ"מ היתה יכולה להתבטל כמו ששבע שני הרעב התבטלו בבואו מצרימה, והי' רק שנתיים דהיינו עד בואו לשם [כדפרש"י לעיל מ"ז י"ט] ואפי' לא נגזר עדיין שיעבוד מ"מ אף אם הי' נגזר הי' מתבטל בזכותו.

ולפי"ז אפשר דאף אם במציאות לא נגזר עדיין, אבל כיון שעד מותו לא הי' יכול להיות שיעבוד כי אפילו אם הי' נגזר, היה מתבטל בזכותו, על ידיה כוז שייך כבר לומר נסתמו עיניהם, דעד עכשיו לא הי' יכול להיות גזירות וכעת זכותם מועיל שלא יהיה נגזר, אבל אין בכחם לבטל וזה צרה וירידה גדולה ברוחניות.

טאט החשמונאים

לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים (פמ"ט פסוק י')

הרמב"ן מפרש דהכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל, ולפי דעתי היו המלכים המולכים

נותנו מס' שבועות בחומש שמות לששים גיבורים, המעוניינים לזכות בזה נא לפנות בהקדם

ענין בפרשה – קבורה ונפטרים

וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערות שדה המוכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאהות קבר מאת עפרן החתי על פני ממרא. (ויחי ג, יג)

בידו, וטען רבנו של"ט"א דיש לתת את הדעת על הטיורחא דציבורא שבזה, שהרי הציבור צריך לעמוד! וראוי ועדיף יותר לעשות זאת לפני "יהללו" שאז ממילא הציבור עומד. (רשימות הרה"ג ר' עמנואל רל"ג של"ט"א)

נפטרו באותו יום

סיפרו לרבנו על בני זוג שהיו חולים ונפטרו באותו יום ממש. ושאלו את רבנו של"ט"א האם יש בכך יתרון ומעלה? והשיב מרן של"ט"א כי האבות הקדושים לא נפטרו יחד עם האמהות כמפורש בשרה אמנו וברחל אמנו וכו' ועוד גדולי העולם.

והוסיף עוד מרן של"ט"א בדרך אגב שהראו לו בעת שישב שבעה על הרבנית ע"ה [האדמו"ר ממחננובקה של"ט"א] את דברי הרוקח, כי הרבה נשים צדקניות נפטרו קודם לבעליהן, והטעם כדי שהיא לא תישאר בבזיון שאם נשארת לבד זה בזיון בשבילה, משא"כ כאשר הבעל נשאר לבד הבזיון הוא פחות.

וסיפר רבנו של"ט"א כי הגאון הגדול רבי משה סולביציק זצ"ל נפטר בל"ד בעומר ואשתו ע"ה נפטרה חמש שנים אחריו באותו יום.

קדיש כל יום.

נשאל רבנו: יש אברך שמקבל תשלום על אמירת קדיש עבור פלוני שנפטר ללא בנים ל"ע. וההסכם שאומר כל תפילה קדיש אחד, ושואל האם יכול יום אחד לומר כפול קדישים וזה יפטרנו מלמחרת? תשובה: **יש ענין לומר קדישים כל יום**, כי כך זה תועלת לנשמה, ומרן הוסיף דהוי כמו אוכל גשמי שצריך לאכול כל יום, ולא מהני כשאדם אוכל יום אחד כפול, כדי שלמחרת יפטר מלאכול... (מהג"ר יעקב ש. של"ט"א)

ניסיון של ארבע מאות אלף שקלים – הצוואה

סיפר הרב בנימין כ. של"ט"א. אברך חשוב תושב מרכז הארץ, מוסר שיעורים קבועים מידי יום ביומו באחד מישובי השרון. באותו מושב מעורב, מתגורר יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, שאביו נפטר לפני כחצי שנה. האב, יהודי דתי הותיר אחריו בן ובת שאינם שומרים ת"מ, ו 12 מיליון שקל כירושה, וגם צוואה חתומה בידי עורך דין: הבן יקבל 10 מיליון שקלים והבת 2 מיליון, אך בתנאי מראש שהבן יאמר אחריו קדיש כל יום בשלושת התפילות בכל ימות השנה. אם לא יקיים את התנאי, תתחלק הכירושה - חצי חצי: הוא שש והבת שש. צוואה כתובה וחתומה.

הבת פתחה את הצוואה ואמרה לעצמה: אין מה לחשוש, כי אין סיכוי שאחי יאמר קדיש כל השנה באופן מוחלט 3 תפילות. מה עשתה? החליטה ושכרה חברת חקירות שתעקוב אחריו בתבונה וסודיות ותתפוס את הפעם האחת שהוא מפסיד את הקדיש ואז מיד יש לה ביד 4 מיליון שקלים נוספים.

אך התוכנית שלה לא הייתה קלה. כאן אנו שבים לאברך היקר הנ"ל. הוא מוסר את השיעור היומי באותו ישוב, בין מנחה למערבי, הבן מגיע ערב ערב לתפילת מנחה, ממתין אחריה לערבית ואומר קדיש. הבעיה היתה שהבן לא נכנס לשיעור בין מנחה למערבי הוא יוצא בקביעות מיד אחרי מנחה ולא ממתין אפילו רגע להקשיב את השיעור, מפספט בחוץ ומשתעמם ובשום אופן לא שומע מילה אחת. וכיון שהוא סיפר לאברך מוסר השיעור כי הוא בא במיוחד כדי לומר קדיש על אביו, לכן האברך היטיב עמו ובקביעות בסיום השיעור, האברך יוצא החוצה מסמל לו בידו, כי מתחילים ערבית כדי שלא ישכח את המעריב מחמת עסקיו בחוץ.

אמירת וידוי

שמעתי פעם מרבניו שבזמנים קודמים אדם שהיה הולך למות, החברא קדישא היו נכנסים אליו ואומרים איתו וידוי, אמנם כהיום אין עושים כן כיון דבזה מסכן החולה והפחד יכול לקרב מיתתו, ולכן לצערנו הרבה מתים ללא וידוי [בפרט שה' ירחם יש מיתות פתאומיות, של"ע אדם מקבל התקף לב ולאחר זמן קצר כבר אינו כאן וכו'] ומהאי טעמא באמת יש מעלה לאלו האומרים וידוי כל יום ב' וה', אלא שצריכים לאומרו בשוב הדעת ולא במרוצה.

ומזה הטעם התפעל מאד רבינו כששמע בניחום אבליים של בני הר"ר ישראל זלושינסקי ז"ל שמנהגו היה לומר כל לילה לפני השינה וידוי כדת וכדין (היה לו פנקס יומי של חשבון הנפש) ולבסוף אופן פטירתו היתה בפתאומיות ובמהירות. (צדיק כתמר יפרח)

סמוך לפטירה

הנה בין המיתה לקבורה אדם עובר שבע דינים כמבואר בהגר"א באבן שלמה פ"א ומה טוב לזרוז כמה שאפשר בין המיתה לקבורה כדי לחסוך מדינים קשים אלו [הרבנית ע"ה זכתה להיקבר סמוך מאד לפטירתה] ומה טוב אם שייך תוך שש שעות. (שם)

נשאר מקום

רואים דברים גדולים בענין הקברים, לדוגמא הביא רבינו שאביו של חתנו הגאון ר' זאב ברלין. ה"ה ר' חיים ברלין רצה להקבר סמוך לקברו של הגרי"ז, והגר"ז ישב עם הח"ק למצוא מקום והראו ברשימות שאין מקום, אמנם לבסוף מצאו קבר סמוך לקברו, והתברר שהיה להם כל הזמן טעות. והיה מהשמים שמור בשבילו. (צדיק כתמר יפרח)

חסד עם המתים

חסד זה הרי מהדברים הכי גדולים, ויש חסד לחיים ויש חסד למתים, וכתוב בתורה שחסד עם המתים נקרא חסד של אמת, מפני שאם אחד עושה לשני חסד, יכול להיות שהשני יחזור ג"כ ויעשה אתו חסד, ישלם לו תמורת החסד, משא"כ מת לא יכול להחזיר.

וזה מדובר בחסד שעושים עם הגוף של המת, מה שהולכים להלוויה, אמנם כל מה שעושים לטובת המת נחשב חסד עמו.

ובספר סוכת שלם לר' אליהו מגרידיץ, שהי' צדיק גדול מאוד, מביא קל וחומר, דהנה הגוף אינו עיקר האדם, אלא עיקר האדם זה הנשמה, וא"כ אם כשעושים חסד עם הגוף זה כ"כ גדול, על אחת כמה וכמה אם עושים חסד עם הנשמה, שזה העיקר, בודאי חסד כזה זה עוד יותר מצוה, ועוד יותר גדול, לכן הוא עשה חבורות חבורות שילמדו לעילוי נשמות הנפטרים כדי לעשות עמהם חסד.

כי באמת האדם אחרי שנפטר הוא מאד מסכן כי הוא לא יכול לעשות כבר שום דבר, ולא רק שלא יכול לעשות דברים גופניים, אלא גם "הנשמה" לא יכולה יותר לפעול, וכל זמן שכן אדם חי, כל מה שהוא עושה הוא זוכה שיהי' לו זכויות גדולות מאד, ומה שהמצוה יותר גדולה זוכה יותר, אבל אחרי שנפטר, הוא שוכב וכבר לא יכול לעשות שום דבר כדי לעלות, לכן כל משהו שעושים בשבילו, זה כ"כ חסד, חסד ממש של אמת, כי הוא לא יכול להחזיר, והוא בעצמו לא יכול לעשות שום מצות, לא רק בגוף, אלא גם בנשמה, **לכן אומר שם שזה החסד הכי גדול לעשות חסד עם הנשמות של המתים**, יותר ממה שעושים עם הגוף של הנפטר. (צדיק כתמר יפרח)

זמן אמירת הזכרת נשמות

יש הנוהגים שהמזכיר נשמות בשבת לפני אב הרחמים מחזיק הס"ת

הבלשים של 'חברת החקירות' מיקדו את מאמציהם בשעות הללו של מנחה ומעריב, המתינו בסבלנות לערב אחד שימשך בעסקיו וישכח מעריב אחד, אבל הם לא השיגו את מבוקשם כי האברך היה יוצא וקורא לו פנימה.

האחות, הבינה כי היא משקיעה כסף לפת, החליטה ועשתה מעשה ביררה את כתובתו של האברך והרימה אליו טלפון. סיפרה לו את כל הטמון מאחורי הקדש של אחיה, וכי היא מפסידה מכך ארבע מיליון שקל, אני בטוחה כי לולי שהיית קורא לאחי פנימה, יבוא ערב אחד שהוא ישכח ואני ארויח את הכסף, ולכן, אני מבקשת ואומרת: ידוע לי כי יש בקהילתכם אנשים הזקוקים לעזרה כספית, אני מוכנה לתת לנזקקים חרדיים ארבע מאות אלף שקל דרך, אם בסך הכל קדיש אחד לא תקרא לו פנימה. לא בקום ועשה אלא בשב ואל תעשה...

האברך נסע לבני ברק למעונו של מרן ראש הישיבה שליט"א, הציג לפניו את הסיפור אודות יהודי חילוני שמגיע לקדיש בגלל הכסף וכו'.

מרן אמר לו כי עליו לדאוג לקדיש של הנפטר באופן שלם ולא לעשות שום שיקולים (כל קדיש של כל יהודי חשוב עד מאד) ואז העלה האברך שיקול נוסף: הרי יש כאן ביזוי התורה כי הוא יוצא מהשיעור בקביעות מזלזלת ואני עצמי יוצא לקרוא לו אח"כ לקדיש, ואם כן חשבתי לעצמי שמותר לי להימנע מלקרוא לו. הביט עליו מרן ושאל בתמיהה וכי קוראים לך תורה?!

האברך קיבל את ברכת מרן להצלחה. שב לביתו השיב טלפון לאחות, כי אין על מה לדבר והוא ימשיך בשלו לקרוא לו לקדיש. האחות הרימה ידיים מהדרך הזו.

הבן המשיך בקדיש שבוע ועוד שבוע. ערב אחד, לפתע, אחרי ערבית, שאל הבן את האברך: תאמר לי לא פוגע בך שאני ככה בחוץ ולא תורם רגע אחד כדי להקשיב לך?...

"אני מחלל לשומעים יהלומים, ההפסד כולו שלך" הגיב האברך. יהלומים? תמה הבן.

"כן יותר מיהלומים. תנסה להקשיב פעם אחת ותיווכח". - "טוב לי תורת פיה מאלפי זהב וכסף" עם כל המשתמע מכך.

הבן אזור אומץ עצמי והתאמץ, נכנס לשמוע שיעור, ועוד שיעור. **ו...כיום הוא התחיל לשמור שבת**, ויש לאביו בשמים נחת כפול לא רק מהקדיש, אלא גם שהארבע מיליון עוברים לידיים טובות, תודות לאברך שלא איבד לו גם לא קדיש אחד. (תחת השיחים פר' ויצא תשע"ו)

מתנה לאבא

(יום ג' י"ד אלול תש"ע) רבינו הזכיר שיש לתת את הספר החדש אילת השחר על שבת להרה"ג ר' יוסף אריה לורינץ שליט"א [כי עבר על מש"כ בפי' כירה והעיר הערות] והביא לי לתת לו, אח"כ חזר וקרא לי ואמר הוא הרי בשנת אבל על אביו, ואסור לתת לו מתנה, ר' יוסף אריה מאד התפעל שאף הוא לא זכר מכך. (צדיק כתמר יפרח)

אל עפר תשוב

כשרבינו היה בניחום אבאים שאל האבא את רבינו שליט"א בענין המנהג שמניחים עפר בעיני אביו ואמו [והי' קשה לו לעשות את זה] אמר רבינו שזה אינו ענין לנפטר, אלא לחיים ללמדנו שעפר אתה ואל עפר תשוב, **ודפך רבנו שליט"א עם מקלו על הארץ בשעה שאמר את הדברים**. (צדיק כתמר יפרח)

ניחום למת צעיר

אמר רבנו: דהנה רוב הנשמות היום, הם מגולגלות, וכל אחת צריכה לבא על תיקונה, ויש שבאות בזמן כזה, ויש בזמן כזה, כל אחד כשנגמר תיקונו נגזר עליו שימות.

כמו"כ סיפר רבינו הייתי לנחם אצל הרב פפנהיים שישב שבעה על אחותו הצעירה. חשבת: העוה"ז מעבר שכ"א צריך לעבור לשם, כולם יבואו לשם, זה היום וזה מחר, לא צריכים א"כ להצטער, הקב"ה יודע שנגמרו ימיו [שאלתי והרי הבנ"א הי' יכול לעשות יותר מצוות, השיב רבינו אבל גם יותר עבירות]. (צדיק כתמר יפרח)

צריך עזרה

שאלו לרבינו במעשה שהיה שהילדים חלמו שהאבא שנפטר צריך עזרה, אמר רבינו **שהבנים ילמדו משניות והבנות יאמרו תהילים**. (צדיק כתמר יפרח)

הטעם שאסרו לקבור מת בשבת ע"י גוי

התוס' במסכת ב"ק (פא). (בד"ה "אומר לנכרי") כתבו בזה"ל: ומיהו אין זה ק"ו שמן הדין הוה ליה למישרי לקבור מת בשבת אלא לפי שהוא מכוון ומגונה ומתבייש שנקבר בשבת שנעשה באיסור שבת אפילו ע"י נכרים, עכ"ל.

ותורף דבריהם שאדם שמת בשבת לא קוברים אותו בשבת אפילו ע"י גוי משום שנעשה איסור בונה בשבת בזה שסותם את הקבר, וזה גנאי לאדם שיעשו עליו איסור בשבת. והביאור בזה, שאפילו שאין כאן שום איסור שהאדם מת ואינו חייב במצוות, בכל אופן חז"ל אומרים שלא נוח לאדם שיעשו עליו איסור, והוסיף: רואים מה זה סברת חז"ל שאע"ג שאין כאן איסור ממש, ואפשר להתירו בנקל, ובמקומות שיש יותר מקום להחמיר הקילו והכא לא הקילו מכא הסביר הנ"ל.

שלא יעלו לקברו

כשהייתי בכפר סבא אמר לי אדם צדיק שהיה גר שם שמאד רצה להיקבר בהר הזיתים כיון שאינו רוצה להיקבר במקום שהילדים שלו יעלו לקבר משום שאינם הולכים בדרכו שאינם שומרי תורה ומצוות, והסכמתי, אמנם בסוף קברו אותו במרכז, כיון שחר הזיתים היה באותה תקופה אצל הירדנים, והרב מפוניבז' אמר שיקברו אותו על תנאי, שיוכלו לקבור אותו אח"כ בהר הזיתים, אבל בסוף נשארו בקברו ובאמת הילדים לא באים. (היה אדם צדיק גדול). (אפיפי איל)

ענין הקדיש

קדיש זה מאד חשוב ומשום שזה אומר ששמו של הקב"ה יתגדל, וממילא זה זכות למת, ולא כמו שחושבים העולם שזה הולך על המת! שאלה: מה יותר חשוב קדיש, או משנה לע"נ? תשובה: כנראה קדיש, אבל איני יודע!

שאלה: האם רק בן, או כ"א? תשובה: כל אדם יאמר במפורש לע"נ הנפטר פלוני וכו', אבל בסתמא שלא מפרש להדיא, זה לא עוזר, אבל "בבן" זה גם בסתמא, כי ברא כרעא דאברה.

מלא זבובים

כשמת הרשע ט' ל'. בא הקברן שקבר אותו וסיפר לרבינו שליט"א שכאשר באו לקבורו ופתחו הקבר כל הקבר היה "מלא זבובים". (אפיפי איל)

תחית המתים

סיפר רבנו שכתוב בעיתון ישן מאוד [פאשיסע צייטונג] מה שקרה באותה השעה בעיר קראסלרוא ששם היה הקברן נתנאל רב העיר, שהיו הגוים זורקים אבנים על המולכים את המתים, ולפני פטירתו של הקברן נתנאל אמר שלא יסתכנו בשבילו, ושיניחו לסוסים ללכת עם מיטתו לבד עד בית הקברות, וכשעבר באותו מקום קם במיטתו והגויים ברחו, והסוס הלך מעצמו עד בית הקברות.

[א"ה ובנוסח מצבת הקברן נתנאל נכתב בעקבות כך: **כמה נסים נעשו לו כנווד באיי העברים, בחוליכו פה לקברים**]

נישואין שניים

מעשה באלמנה צעירה שהציעו לה להינשא בנישואים שניים, אותה אלמנה מסכנה נקראה בהתלבטויותיה, מחד גיסא היא עדיין צעירה והחיים לפניו והיא אכן יכולה להינשא ולבנות את עצמה מחדש, אך מאידך גיסא היא חשה בחוסר ודאות לגבי בעלה שנפטר, מה יהיה כשיבוא המשיח בתחיית המתים, ושלחו אותה לגדולי הדור שיענו לה תשובה.

הלכה האשה אל רבנו שליט"א להציג לפניו את שאלתה. ורבנו השיב לה: **כך כאשר יבוא מלך המשיח במהרה בימינו הוא יבוא לתקן ולא לקלקל**, כיצד הוא יתקן אני לא יודע אמר לה גדול הדור, אבל מה שבטוח שזה יהיה תיקון שתרגישו איתו טוב וטהי' בטוחה בדרכך, הוא איחל לה הצלחה ובירכה בחום לאחר כזאת תשובה נרגעה האשה והיתה בטוחה בדרכה. (א"מ בדי נחמה עמי תרכד)

יום היארציט של עסקן ההצלה המפורסם הרב יצחק שטרנבוך ז"ל נלב"ע י"ט טבת תשכ"ז

רבנו שליט"א עתה ששהה בימי המלחמה בשווייץ, למד בשיבת מונטרי ובימי בין הזמנים וכדו' היו שוהה בביתם של אנשי החסד המפורסמים לשם ותהילה ר' יצחק ומרת רעכיל שטרנבוך ע"ה [נלב"ע י"א שבט תשל"א] ונביא כאן מעט דברים שיהיה לזכרם של אנשי מופת מופלאים אלו.

הדאגה לצרכי הנישואין

מרת רעכיל שטרנבוך ע"ה הייתה השדכנית של רבנו, ודאגה לכל עניני השידוך ואכ"מ. ואחרי איירוסין, מרת רעכיל פתחה את כל הארונות ואמרה להרבנית תמר ע"ה, תיקחי מה שאת צריכה, מגבות מצעים וכל הבגדים, הם הרי היו מחוסרי כל מהשואה, היא פתחה להם את הדלתות... חוץ מזה עזרה להם בסכום הגון, ואח"כ דאגו גם למימון של סעודת נישואין של רבנו. (מהגר"ש שליט"א בן רבנו)

וכפי שסיפר רבנו: התחתנתי ב"ג טבת תש"ד, בציריך, בבית מלון קטן (אכסני) בעיירה ארוזה שבשווייץ [-בבית משפחת לוין], המסדר קידושין היה הגאון הרב יעקב ברייש על החלקת יעקב. רבי יעקב ארלנגר זצ"ל חמי של ר' זאב רוזנגרטן ז"ל היה השושבין של רבינו ורבי לייבוש רובינפלד היה השושבין בצד השני.

באותו בית אכסניא בשווייץ ששם נערכה חתונת רבינו והרבנית בחתונתם, ושלח רבינו לבעל הבית שמבקש שלא יהיה תלוי על הקיר וכן עשו.

אמר רבינו: הזמנתי שש עשרה אנשים לחתונה שלי, והיו אנשים שהי' להם טענה למה לא הזמנתי אותם, אבל מה יכולתי לעשות, לי לא היה כסף, אנשים שילמו עבורי אני לא יכול להזמין על חשבון אחרים, בקשתי שלא יגידו דרשות, אבל בסוף כן דרשו [מצדי הייתי מזמין רק עשר].

הכנסת אורחים

סיפר רבנו שהיה שוהה בבית משפחת שטרנבוך בימי בין הזמנים שלא היתה ישיבה, וכן בעוד זמנים נוספים שהה שם. וזוכר בבירור את ליל הסדר בו התארח עם עשרה בחורים נוספים בבית שטרנבוך. הבית המה אורחים עד אפס מקום, היה זה מובן מאליהו שלו ולחבריו הוצעו מיטות הנוחות אשר בבית שטרנבוך, ואילו בני הזוג שטרנבוך צעדו אל עבר העיירה טרטי הסמוכה למונטריי ונפנו ללון בבית החרושת שבבעלותם.

(ס' איכבה אוכל וראיתי עמ' 237)

הצלת נפשות

עוד סיפר: שבעודו בחור נשלח כמה פעמים ע"י הגב' רעכיל שטרנבוך לבתי כלא בשווייץ שבהם נתונים היו במעצר פליטים שעמדו להישלח חזרה לגסטאפו ולמיתת רח"ל, ורבנו העביר להם דרכונים מזויפים וכך ניצלו חייהם, ובאחד השליחויות הללו נסע בשבת קודש, וחילל את השבת מדין פיקוח נפש.

ופ"א היה בבית רבנו, הרב יחיאל ציטרי וסיפר שהוא היה בבית הסוהר בשווייץ, ובלייל שבת הגיעו אליו רבנו עם עוד בחור והביאו לו מסמכים שונים כדי לשחררו ובס"ד זכה לינצל, ואמר רבנו שאינו זוכר מי היה הבחור שניצל, רק זוכר שעשה כך כמה פעמים.

נסיון ההצלה מאיטליה

עוד סיפר רבנו שבשנת תרצ"ט לפני פורים כמה חודשים לפני תחילת השואה האיומה [באלול תרצ"ט נכנסו הנאצים לפולין ובזה התחילה המלחמה], יצא משווייץ לאיטליה לשליחות הצלה: באותו זמן היה אז בעיר גינואה הקונסול הבלגי [הקונסול של מדינת בלגיה באיטליה], שתמורת כסף היה מנפיק אשרות כניסה לבלגיה, [שבאותה תקופה עדיין לא היה סכנה] ונסע רבינו במיוחד משווייץ לאיטליה ע"מ להסדיר אישור עבור בחור אחד להצילו מיד הנאצים כדי שיוכל לצאת מגרמניה לבלגיה ובכך שיהיה הצלה פורתא. וסיפר רבנו שבאותו זמן שהיה שם הוציא שליט איטליה מוסוליני שהיה בן בריתו של היטלר ימ"ש, צו גירוש על כל אזרחי פולין השוהים באיטליה שכולם אמורים לצאת עד ה-15 במאי והיתה חרדה גדולה מאוד, וכולם היו אובדי עיצות, גם רבני המקום לא ידעו מה ביכולתם לעשות, וכשניגש רבינו לומר לרב המקומי שלום, חשב שבא לבקש ממנו שיציל אותו, ואמר לרבינו מה אתה רוצה ממני, מה אני יכול לעשות, ורק אחרי שהבין שבא משווייץ, אמר לו: אם כך מה אתה רוצה ממני הרי אתה "מסודר", ורק אז נאות לומר לו שלום. אולם למעשה כשהגיע רבינו לקונסול התברר שכבר "תפסו את השיטה" ולא נתנו לו יותר להוציא אישורים, ולאזכרתו הרבה של רבינו לא יכל להוציא את האשרה, וגזירת שמים היתה שאותו בחור לא זכה להנצל. (מזקנים אתבונן ח"ד)

החזקת לומדי תורה

בשנת תש"ל הגיעה מרת רעכיל לארץ ישראל ועקב ששמעה על הפרעות שנערכות בסוריה ליהודים שגרו שם, ורצתה לנסוע לדבר עם הנשיא אסאד, ובסוף לא יצאה לפועל, ושאלה את רבנו מה מציע לה לעשות למען כלל ישראל.

הציע לה רבנו שבהיותו בבני ברק שרר חוס עצום והת"ח קשה להם ללמוד, שתקנה עשרות מאוורים ותחלק אותם לעמלי התורה, וכך היא עשתה והוסיפה כהנה וכהנה וחלקה מאות מאוורים והיתה הרווחה לבני התורה.

הזמניה לכיתו

בעת שהותה בארץ ישראל אצל בתה ע"ה אשת יבדלח"ט הגה"צ רבי יהודה גוטמן שליט"א משגיח בשיבת פונביץ' לצעירים, היה רבנו מזמין אותה לאכול אצלו סעודה ג', והוא כיבד אותה מאוד, גם בזכות עצמה שהיא הרי הצילה המון יהודים בתקופת השואה, וגם הכרת הטוב שהיה לו אליה. הכרת הטוב אישית.

ובמהלך הסעודה שאלה את רבנו הרבה שאלות בהלכה ובהנהגה שהיא היתה אשה חכמנית גדולה והתבוננה בכל פרט, ולמשל שראתה שרבנו בזמירות לא אומר שם ה' רק שם השם בכינוי "הקל" שאלה אותו למה הוא לא אמר שם ה' ממש בשעה שהוא שר, [כמו שנוהגים בבריסק]. (מהגר"ש שליט"א בן רבנו)

יומם ולילה

שח לנו רבי יעקב נטע בעק שליט"א, שסיפר לו רבי אברהם שטרנבוך שליט"א שהיה תקופה שגרו הגר"מ סולובציק זצ"ל ויבדלח"ט רבנו שליט"א בבית הוריו. והיה להם חברותא כל לילה, מעשר בלילה עד שבע בבוקר ברציפות ללא הפסקה כלל.

שיחות מיוחדות

סיפרה הרבנית תמר על רעכיל שטרנבוך שהנהיגה את תנועת בתיה באנטוורפן, גם אני הייתי מדריכה בתנועה, ואיני יכולה לשכוח שבמשך שנה תמימה מסרה רעכיל לחניכותיה את הביאור לתפילת אדון עולם. ואם תשאלו כיצד אני זכיתי לשמוע קטעים מאותן שיחות מאלפות פשוט משום שהאזנתי להם מעבר לדלת.

מרבנו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבהור היקר חיים בן ציון זיל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טוב שליט"א

"בנאים" שעוסקים בבנינו של עולם...

כפי שזכינו בחסדו ית"ש שיצא רבינו במוצ"ק לאסיפה לטובת ישיבתו הק' "גאון יעקב" שיסדה רבינו לפני קרוב לארבעים שנה, עם חתנו הגאון המופלג רבי זאב ברלין שליט"א, אין זה אלא כפי שאחז"ל במסכת שבת (דף קי"ד ע"א) למה נקראו תלמידי חכמים "בנאים", לפי שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהם. וכפי שהכריז מרן הגאון ר' שמואל רוזובסקי זצוק"ל דבר זה על מרן הגאב"ד מפוניבז' זצוק"ל.

וכך אנו זוכים לראות אצל רבינו שליט"א שכל ימיו עסוק בבנינו של עולם, כמובן הדבר הראשון הוא בעסק התורה - יומם ולילה לא ישובתו, ובנוסף משקיע כוחות עילאיים בבניית מוסדות תורה וביסוסן, ישיבות, כוללים, תלמודי תורה, ומערכות קירוב רחוקים לתורה. ואין הבדל מאיזה חוג, כידוע לכל כמה משקיע רבינו במוסדות לתפארת לכל העדות והחוגים, ובא כמה פעמים למסור בהם שיעורים ושיחות, הכל כדי לבנות ולבסס את הישיבות הקדושות.

וכמו כן משקיע רבינו כוחות אדירים יומם ולילה להחזקת מוסדות התורה, והחזקת האברכים היקרים השוקדים על תלמודם, אי"ז אלא "בנאי" כלשון חז"ל.

וברשות הקוראים היקרים שיחי' הנני להוסיף הרגש קטן, הנה המשנה באכות מונה רשימה של מוסרי התורה, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו', והרמב"ם בהקדמה ממשיך את הרשימה באריכות. רואים שבכל הדורות היו תלמידי חכמים מיוחדים שנכנסו לרשימה זו, וכפי הנראה שעליהם במיוחד היתה מוטלת "האחריות" של העברת ומסירת התורה מדור לדור, וכמו שמצינו שכששכח יהושע שלש מאות הלכות בימי אבלו של משה, רצו לרגמו באבנים, כי אחריות התורה היתה עליו.

ובכל דור שתל הקב"ה את היחיד שאינו נח ולא שקט מלדאוג לקיום התורה בעולם, בכל המובנים... כי בתוככי לבו מכניס הקב"ה את הידיעה שזוהי "חובתו ואחריותו", וזה מה שזוכים לראות אצל רבינו.

ולפני הרבה שנים, כשהיה נידון חמור לבטל תורה מפיהם של צורכי דרבנן, והי' עת קשה מאד, טרח רבינו הרבה לדון בכובד ראש כיצד לפעול בענין. ובאותם הימים שלח אחד מהתלמידי חכמים לרבינו מכתב עם עצה מסוימת.. ולאחר שקרא רבינו את המכתב, אמר לי כהאי לישינא - איננס אולי זוהי עצה. אַבְּעַר עַר נְעִיב אַחֲרֵיָּתוּ!! אבל האם הוא לוקח אחריות?! ולא הוסיף... והרגשתי אז בכל רמ"ח אברי כמה שרבינו חש אחריות כלפי שמיא, על כל ילד יהודי וכל תלמיד וכל אברך שיוכלו לשבת וללמוד בלי הפרעות, ולכן צריך לשקול במתון מאד, האידך לשמור על פך השמן הטהור, שלא יבלעוהו זדים, ולא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי אמר ה', ובס"ד הצליח.

יזכנו הבורא יתברך שמו שיקויים בנו כי לא תישכח מפי זרעו, ונזכה במהרה לביאת משיח צדקנו, ורבינו עטרת תפארתינו בראשינו בב"א.

~ ~ ~
ודאי לילה

ידוע מש"כ בצוואת רבי יהודה החסיד על ימים מסוימים בשנה שאין ראוי לעשות בהם נישואין. ונשאל רבינו כשעושים חתונה במוצאי יום כזה, כמה זמן צריך להמתין אחר השקיעה כדי לעשות את

החופה, כדי שיהא בודאי לילה, ואמר "שלשים וחמשה רגעים". ולענין ההינומא אם צריך להקפיד ג"כ שלא לעשות קודם לכן, לא הכריע.

כדת משה ואהרן...

מעשה בחתן – עם הארץ – שהתעקש לומר הרי את מקודשת לי.. כדת משה "ואהרן", וטענתו היתה שהוא כהן, והאיך יאמר וישראל. ואמר רבינו דאי"ז מעכב, דגם אם יאמר כדת "משה" לחוד סגי, וממילא מה שהוסיף "ואהרן" לא מגרע.

לפי משא הבריות...

רש"י בתהלים קמ"ז י"ז עה"פ משליך קרחו כפתים, מביא מדרש הכל לפי משא הבריות, העני לפי חוסר מלבושיו מיקל עליו. והיינו שהעני שאין לו במה להתכסות עושה הקב"ה שלא יהי' לו קר. ואמר רבינו שיש לדון בעשיר שנכנס לביתו של עני, האם גם לעשיר לא יהי' קר מחמת שהיקל הקב"ה את הקור בשביל העני, או שלעני לא יהי' קר ולעשיר כן.

סברא – חזקה!

כפי שעוררו רבותינו גדולי ומאורי הדור זצוק"ל ויבלחט"א לפני כמה שנים להקפיד על לימוד הלכה בכל יום, ועפי"ז סידרו במאורות הדף היומי בראשות מזכה הרבים לאין קץ, הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א את לימוד ההלכה והמשנה היומית, ביחד עם סדר לימוד הדף היומי, והתועלת רבה מאד כידוע לכל משתתף בה.

ובסדר ההלכה למדו לאחרונה את ההלכה הבאה, במי שקורא קריאת שמע, ומוצא את עצמו אוזח בפסוק וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, ואינו יודע אם אוזח בכתבתם של סוף פרשה ראשונה או של סוף פרשה שניה, הכלל הוא שאם התחיל מעצמו לומר "למען ירבו ימיכם וגו'" אינו צריך לחזור לזה אם שמוע, דמסתמא על הרגל לשונו הוא אומר.

והנה דין זה הביא הרע"ב בברכות פ"ב מ"ג ד"ה יחזור, בהאי לישנא, אם היה קורא וכתבתם ואינו יודע אם הוא בכתבתם של שמע או בכתבתם של והיה אם שמוע, חוזר לכתבתם של שמע, ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך, עכ"ל. ובגליון המשניות של רבינו, כתב על דברי הרע"ב וז"ל נ' דאין ע"ז ילפותא אלא סברא בעלמא, ואם והי' אם שמוע חייב רק מדרבנן, אולי על הרגל לשונו מהני דלא חייב לחזור על והי' אם שמוע דזה דרבנן, אבל על דאורייתא אולי לא סמכינן על זה, ע"כ. והיינו שסברא זו דנקטינן שעל הרגל לשונו הוא אומר, מסתבר דמהני רק לדרבנן, ולא לחיוב קריאת שמע דאורייתא.

אמנם אף דכשכתב רבינו גליון זה, הי' מסתבר ליה יותר דאי"ז מועיל לדאורייתא, בימים אלו כשעלה ענין זה שוב אצל רבינו, אמר די"ל שפיר דמהני אף לדאורייתא, ובגדרי חזקה הוא. ואמר דאיכא חזקה דקאתי מכח דין, ואיכא חזקה דקאתי מכח סברא, ואף דבר זה דאתי מסברא, מהני שפיר לדאורייתא, כדאמר' בכתובות כ"ב למה לי קרא סברא הוא, הרי דסברא אית לי' כח כמאי דכתיב בקרא, וה"נ סברא זו שפיר יש להחשיבה לחזקה דאורייתא.

ז"ך .. הושיעה נא

ברוך השם כמצי' שנה זכו גם בשנה זו התלמידים היקרים אישיבת 'שערי תורה' ב"ב בראשות הגאון רבי חיים ישראל שפירא שליט"א להיבחר אל רבין. וזו ארץ שנת השבועה וצוריק ב"ה כאנון – ז"ק. כה יתן הי' וכה יוסיף שיתן הקב"ה לרבין כח, עד ביאת גאול צדק בב"א.

ונביא שאלה אחת שהעלה בפניהם רבינו, במבחן על פרק מי שהי' נשוי בכתובות, אם כמו דחזינן לענין בעלי חוב, דמי שהתחייבו קודמת מקבל קודם, האם גם במצות הדבר כן, דמי שנתחייב במצוה קודם, חל עליו חיוב לעשותו קודם, כגון בברכות, אם נתחייב תחילה בברכת אשר יצר ואח"כ ברכה אחרת, אם יש דין להקדים אשר יצר.

אלה הדברים שבירכס רבין בס"ס האבחן

אתם ב"ה לומדים תורה, צריכים להיות כ"כ שמחים. להבדיל בחורים אחרים מה עושים, הם מבליים את הזמן בשום דבר, מבליים את הזמן! וזה ב"ה שאתם זוכים לשבת בישיבה ולעסוק בתורה ויראת שמים, תזכו לכל טוב, אי"ה שתעלו ותעלו בתורה ויראת שמים, ותהיו תלמידי חכמים גדולים.

נשיח בחוקיד

עילון שבועי על פרשת השבוע ועניני השיטה
מתורתו של מרז פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 98 * ויחי תשע"ו

זבולן לחוף ימים וגו' (מט, יג)

שחיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים (רש"י)

יסוד הסכם יששכר וזבולון

יסוד יששכר וזבולון הוא, שהלומד מקבל חצי מהרווחים של המחזיק, והמחזיק מקבל חצי משכר הלומד, וכגון שהרויח המחזיק מאה אלף דולר, אזי הנותן נותן חמישים אלף דולר, והלומד נותן חצי משכר לימודו.

אולם, דרגה בתוך יששכר וזבולון זה לתת לשני כסף, כדי שיוכל ללמוד, והנותן מקבל משכר הלימוד. וזה ודאי אפשר לתת מומע"כ. ויקבל שכר מתורת הלומד כפי השיעור שהחזיקו. (באורח צדקה)

ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטבה (ג, כ)

אמונה

בספר "חוט שני" (ריבית, עמ' ל') כתב רבינו שליט"א בתוך הדברים, והיינו שנותנים לנו את ה"יציאת מצרים" כדי שנלמד שכל ההנהגות והמקרים שפוגש האדם בעולמו הכל המה ניסים נסתרים, ואין דבר בעולם שקורה מפני שכך הוא טבע העולם, וחובתו של האדם להגיע ולהכיר שהכל הוא מעשה הבורא, וכשם שנס גלוי הוא ברור לכולם שהוא מעשה הבורא, כן הוא הטבע וכל הנהגה בעולם הוא מעשה הבורא, ואותו הבורא ואותה הבריאה שעשה את הנס הנגלה, כן הוא אותו הבורא ואותה הבריאה עשתה את הנס הנסתר.

ובארחות צדיקים (שער השמחה) כתב, כי המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם והוא סובל כל דבר, והסובל הוא חופשי מדאגת העולם, גם הסובל מסתפק במועט שיש לו, כי יאמר די לי במה שגזר לי הבורא.

ב"חוט השני שפתותיך" מסופר על הרבנית ע"ה אשת רבינו שליט"א: בבית הוריה הגדולים ניטעו בהם רגשי האמונה הפשוטה שכל מה שה' עושה הכל לטובה כמו שכתוב בגמ' (ברכות ס): "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד". חינוכו לחיות במבט אמיתי, לראות בכל הענינים את החלק הטוב, ולא להתאכזב מחלקים שנראים פחות טובים, בהשקפה זכה ובהירה שה' הוא המנהיג, הוא עושהו יעשה את כל המעשים, אם כך ודאי שכל מצב זה טוב, רק אנו לא תמיד רואים את הטוב.

סיפרה הרבנית שבימי מלחמת תש"ח במזון המצור על ירושלים, המצב היה קשה מנשוא וכמעט לא היה אוכל ומים. האוכל ניתן במידה ובמשורה בקיצה של פרוסת לחם לנפש ליום. הפגזות הירדנים על העיר נמשכו ללא הפוגה, אנשים נפצעו ונהרגו, ובתים רבים נזקו ונהרסו כליל. ואז באותם ימים קשים, בכל ערב וערב לפני השינה כינס האבא את הילדים וסיפר כל יום על הניסים וההשגחה הפרטית שראו באותו יום בתוך המלחמה. ואחר כך ביקש שנתפלל יחד לזכות ולראות בקרוב ש"גבר עלינו חסדו" לגמרי. בכך לימד אותנו שאף בזמנים הקשים ביותר של הסתר פנים, הקב"ה הולך עמנו כל הזמן, שומר ומשגיח עלינו.

כך גם חינוך אותנו האבא לראות בכל זמן ובכל מצב את חסדי ה', זוכים לראות עין בעין את ישועת ה'. וסיפרה הרבנית שבאותם ימים שירושלים היתה נתונה במצור קשה, המצב החריף מיום ליום ולא היתה שום אפשרות לצאת מן העיר כדי להביא מזון לתושבים הנצורים. והגיע יום שהקמח שעוד היה בעיר הספיק לתושבי ירושלים לעוד שלשה ימים בלבד [לפי חשבון של פרוסה אחת ליום לנפש], ולא פירסמו זאת מטעמים בטחוניים, אך לכמה מצדיקי הדור סיפרו זאת, כדי שיתפללו, ואכן ד' שמע לתפילתם, ונעשה נס!!! הוכרז "הפסקת אש והפסקת המצור", והתאפשר להביא עוד מזון לתושבי ירושלים. והוסיפה הרבנית שכל זה קרה בדיוק בזמן שהחזון איש אמר שרואה שמצילים את ירושלים (מובא ב"חוט שני" מזוהר עמ' שג).

כשנפטרה עליה בתה הגדולה הרבנית רזנברג ע"ה, קבלה הדין באהבה וכאשר קמה מהשבעה אמרה: אני לא מבינה איך החילונים שרח"ל לא מאמינים, איך הם מחזיקים מעמד כשבאה עליהם צרה. אצלנו, הכל פשוט וברור, אנחנו יודעים שהעולם לא שלנו, הילדים שה' נתן לנו זה זכות לנו לגדלם ולחנכם, והם ילדים של ה', וה' הוא המנהיג את העולם, אנחנו לא שותפים לה' בהנהגת העולם, ואנו סומכים על הקב"ה שעושה רק טוב. אך אלה איך הם מחזיקים מעמד, במה יש להם להחזיק ולתפוס כשמגיע להם צער כזה?!

ומספרים על הרבנית קרליץ, אמו של רבנו שליט"א, שעברה פעם ברחוב וראתה מודעת אבל והיה כתוב בה בתוך הדברים "יגון קודר" ואמרה כי: **יהודי אף פעם אינו נמצא במצב של יגון קודר**. יהודי חי באמונה פשוטה שהכל לטובה.

וכאן המקום להביא מה שכתוב בספר "חוט שני: (או"ח ח"א) בענין זה, במי שנפטר אחד ממשפחתו בזמן שמחתו, וז"ל: והנה בדינא הנ"ל, ישנם בני אדם שיש להן קושי בדבר ההנהגה המעשית, שבשעת צערם מעצם האבילות, עוד נמנע מהם בעת הזו, השתתפותם הרגילה בשמחת צאצאיהם או בן משפחתם, ולקיים את הדינים המפורשים לעת הזו, שהוא האיסור השמחה באבילות, והאיסור להכנס לבית המשתה, ולנהוג בדינים הללו את האסור והמותר ע"פ הדין.

וצריך לידע שהרי אנו יודעים ומאמינים שכל מאורע שקורה לאדם בימי חייו הוא בהשגחה פרטית, ובכללם על השמחות והצער הוא בהשגחה פרטית ומחובתנו לנהוג על פי התורה בכל מאורע בחיינו, ולא לזוז במלוא נימא מן ההלכה הצרופה, ולא כאותם שבמצבים כאלו הם מחפשים קולות מקולות שונות שאינם תואמות את ההנהגה הראויה, והרי הם כאילו קובלים על כך שאירע להם הנהגת אבילות בזמן שמחתם, ונעלם מה מתוך צערם ש"מה' מצעדי גבר", אף שלעניי בשר נראה שהוא מפסיד משהו משמחתו שכל כך ציפה וחיכה לה והתכונן לה, מ"מ הרי מה' מצעדי גבר, וכל מה שקורה לאדם הוא בהשגחה פרטית, ובתוכנית שנקבעה מראש, והרי אם הוא ילך לשמוח בשמחה שבאופן ההוא ובזמן ההוא שעל פי הדין אין לו לשמוח אזי יהיה לו צער במקום אחר, ויש פעמים שזה גובל באפיקורסות, ומחובתנו לדעת שאנו משועבדים לנהוג אך ורק עפ"י התורה, ולשמוח בזמן ובאופן שתורתנו הק' מנהיגה אותנו, ולא לחפש קולות והיתרים שאינם עפ"י הדין, אלא לברר את רצון התורה בהנהגה בעת הזאת, ואז השמחה תהיה שמחה אמיתית, והוא לא יפסיד מכך כלום, וכבר אמרו חז"ל (שבת ס"ג). כל המקיים מצוה כמאמרה, אין מברשין אותו בשורות רעות, ובמס' סוטה (ה): אמרו, כל השם אורחותיו בעולם הזה (מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, רש"י) זוהי ורואה בישועתו של הקב"ה, עיי"ש.

כך התהלכה הרבנית כל ימיה באמונה תמימה בחי העולמים. בכל מצב בחיים וזה התבטא בין בנסינויות גדולים וקשים ובין בדברים קטנים ויומיומיים, לא נרתעים אם קורה איזה מקרה, לא יוצאים משלוות הנפש אם משהו לא הולך כפי התכנית והרצון שלנו, שמץ של רוגז או אכזבה לא נראה על פניה כשהדברים לא התנהלו כפי שרצו או תוכננו. פשוט, ה' עושה לכל המעשים, ואנחנו לא שותפים לו בהנהגת העולם, עלינו רק לשמוח במה שיש לנו, לשמוח שיש לנו זכות להיות בעולם ולראות את חסדי ה' עלינו לשורר ולזמר "עד הנה עזרנו רחמין ולא עזבונו חסדיך", ומתוך התפילה והתחינה "ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח".

כך השרישה וחינכה הרבנית את משפחתה ואת בנות ישראל באמונה הפשוטה, בשכל זך וישר לראות בכל דבר את הקב"ה, לראות בכל דבר את הצד החיובי, מבט שנותן כח ותעצומות לכל עת ולכל מצב.

והוסיפה הרבנית שחיים באמונה פשוטה זו לראות בכל דבר את הקב"ה, מביאה ומחנכת את האדם לשמוח ולהיות מאושר במה שיש לו, ולחוש שהקב"ה שנותן לו חיים ונשימה ומזרים לו דם בעורקיו ובלבו בכל רגע, הוא הנותן לו מה שצריך לו. אבל אם מרגישים ש"צר לי המקום". חסר לי, לא טוב לי, יש כאן דרישה מאתנו להתחזק יותר שהקב"ה עושה ויעשה לכל המעשים, ועלינו רק מוטל להודות ולשבח ולפאר על חסדי ה'. (כחוט השני שפתותין)

ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת וגו' וימת יוסף בן מאה ועשר שנים (נ, כד-כו)

"א"ר חמא בר חנינא: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו? מפני שהנהיג עצמו ברבנות (ברכות נה.)

איתא באבות (פ"א מ"י) "אהב את המלאכה ושנא את הרבנות", יש מבארים את המשנה בדרך זו: 'אהב את המלאכה' – את 'המלאכה שברבנות', שיעשה את התפקידים המוטלים עליו כרב; אבל 'ושנא את הרבנות' – את 'הכבוד והשררה שבזה', אותם צריך לשנוא!

עוד אמר רבינו: "רואים מפה, שגם כבוד שייך לשנוא..."

רבנו בשעורו, הזב את תשומת לבם של המשתתפים: "יש כאן רמב"ם נפלא, והוא דבר שיש בו נסיון גדול". וזה לשון הרמב"ם: "ובבקשת השררה והרבנות יארעו לו נסיונות בעולם ורעות, כי מפני שיקנאו בו בני אדם ויחלקו עליו

יפסיד אמונתו..." (הליכות שני)

גליון ח"ג, פ' ויחי
יד טבת ה'תשע"ו
רמת - השרון

העלון מוקדש לזכות
ר. בן. י.ע.מ. בת נ.א.ו. בן ב.
י.ת. בן מ.א. בן צ. - לזיווג הנזן

רבי יעקב אלכשטיין שליט"א

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

ויקרא בשם וישמע

[חינוך במציאות של נסיונות]

שיחה בפני מנהלי בתי"ס של החינוך
העצמאי - כסלו תשע"ו

קדושי ארץ

בפקולטה למחקר תלמודי באוניברסיטה, באוני' יש כל מיני מקצועות מחקריים - לחקור מה הטעם של אביי ומה הטעם של רבא, סידרת את זה בצורה ארכיטקטית ומתמטית הכל באופן נפלא, אבל זה לא... 'א' בלאט גמרא... לא הניגון ולא ההתלהבות של דף גמרא. בשביל גמרא זה לא טוב, **גמרא זה לא מקצוע יבש**. השמנא וסלתא של דף גמרא לא היה בשיעור שלי... אז הוא לא קיבל אותו.

כשאנחנו לומדים את פרשת וישב, זו פרשה קשה מאוד, ילדים קטנים יכולים לחשוב שהייתה קנאה בתוך המשפחה, בין יוסף והאחים. אבל כשמלמדים את זה צריך ללמד לפני הכל על מי אנחנו מדברים, **פחד לחבר!!!** יוסף הצדיק, ראובן הצדיק ושמעון הצדיק, שמעון פסק ככה, ויחזיקו להלכה, לומדים את הפסוקים, נכון את הפשט צריך ללמד, אבל את היחס שלנו זה **כ"כ גבוה מאיננו...** תלוי באיזה כיתה מסבירים כבר את הרמב"ן, אבל כשמסבירים את הפסוקים כפשוטם צריך לדעת כל הזמן שאנחנו מדברים על קדושי ארץ - **השבטים!!!**

בישיבת וולאז'ין, כשנפטר ראש הישיבה ר' איצ'לה הכהן של ר' חיים וולאז'ין, והיו בישיבה ר"מים גאונים בתורה, שכבר אמרו חפז'ע"ש בישיבה, היה צריך למנות את אחד מהם לראש הישיבה. היה ר' נפתלי צבי יהודה ברלין, הנצי"ב מוואלז'ין, חתנו של ר' איצ'לה ממשפחה מיוחסת משפחת ברלין, והיה מועמד אחר, ר' יושע בער (ר' יוסף דוב) סלובייצ'יק - נון של ר' חיים מוואלז'ין ששניהם היו מגאונים אדור, והבחורים המבוגרים התפלגו ביניהם, חצי מהבחורים רצו כל אחד מהם. לכל אחד מהם יש שיטת לימוד מיוחדת, התלבטו מי יהיה המוביל המנהיג את הישיבה, ואז הזמנו שלשה מגדולי הדור, ר' יצחק אלחנן, ר' גרשון נחום, ור' אייל חרף מסלונים שהם יהיו בית הדין שיכריעו.

אחד מבית הרין שהביאו לפסוק מי יהיה ראש הישיבה החדש, אמר - כשאני בא לדון בנושא זה, אני דומה למגיד שאומר דרשות על פרשת השבוע, והיה רגיל לומר שכשאני מגיע לפרשת 'וישב' נופל עלי פחד שאני צריך לדרוש לציבור, ב' בראשית יש או שחור או לבן, קין הרשע והבל הצדיק הנחש הוא היצה"ר - יש את הצד הרע ככלול פרשה, וכן ב' נח - נח איש צדיק יושר דור המבול הרשעים. חם, כנען - רשעים ושם ויפת הצדיקים. דור הפלגה רשעים וצדיקים וכן הלאה בפרשת לך לך, מכאן זה סדום ומאכן זה אברהם, יעקב עשו, יצחק וישמעאל, נח בפרשת וישב כולם צדיקים, יוסף הצדיק, ראובן הצדיק, ומנגד שמעון והאחים הצדיקים, כולם צדיקים! אז כבר נופל עלי הפחד איך לחבר דמשה ולדרוש ללומדים, כך, במצב דומה אני נמצא עכשיו שצריך להכריע בין שני צדיקים ענקיים כאלה מי יהיה ראש הישיבה. ובמצב כזה צריך להיות כשלומדים את פרשת וישב... צריך להיות ביחס של אימה ויראה.

רצו לדעת מי חשוב יותר להדבק אליו וללמוד ממנו, האם ללכת לזה או לזה, על זה אמר להם - ר' אלעזר בן הורקנוס - **כי הוא רואה בגדול יותר**.

אבל, שאל הרב אברמסקי, למה רבנו הקדוש - רבי יהודה הנשיא קבע במשנה את מה שאמר ר' יוחנן בן זכאי? הרי ר' אליעזר לא חי בדורותינו וגם לא חבריו, אז מאי נפקא מינה לנו מה שאמר או בזמנו שר' אליעזר מכריע, בשביל מה קבעו את זה במשנה לדורות? אלא שקבעו במשנה לימוד שאיכות מכריעה את הכמות. כמות של ארבעה נגד א' אמנם, אבל אנחנו מחשיבים את האחד שהוא בעל איכות, שהוא מכריע את כולם.

הוא אמר בהמשך, כמה שחשוב לטפח ולהשקיע הרבה בתלמיד שהוא בעל איכות, שיכול לצמוח ממנו אדם גדול יותר וצדיק יותר. צריך להשקיע בבני כישורונות ובעלי מידות טובות ולגדל אותם יותר. אני זוכר שהחזו"א היה משקיע הרבה בבחורים מיוחדים. אחד מהם הוא ידוע - הרב שלמה ברמן מיישיבת פוניבז'. החזו"א הדרין אותו איך ללמוד סוגיא ואיך להתייחס להנהגה של כלל ישראל והיה משוחח איתו ומקדם את הבחור הצעיר ואפילו הזמין אותו לבוא לישון אצלו. השקיע באיכות.

כשמדברים על איכות, אז גם בבחירת מורה ומלמד, ודאי שצריך את הכי טוב. כשמדובר במורה למתמטיקה צריך את המורה הכי טוב במתמטיקה. אבל הצד השווה שבהם שצריך שהמלמד יהיה טוב במידות טובות, שלא יראה שהוא והתלמיד הם כמו קצין צבאי שנותן פקודות לחייל, או כמו גננת שנותנת פקודות חינוכיות (אף כי טובות מאוד) לחינוקת. בחור בגיל הזה הוא כבר לא חינוך בון, **צריך לתת את הדעת איך להתייחס בכבוד לכל תלמיד ותלמיד**, ולא להניס להשקול של ההתנהגות עם התלמיד נגיעות אישיות של כבוד עצמי, רק לחשוב על התלמיד עצמו. אבל צריך גם שידע טוב את המקצוע.

בלימודי קודש יש עוד עניין מיוחד - להתייחס ללימודי הקודש לא כמו אל מי מקצוע לימודי אחר כמו מתמטיקה, צריך להתייחס לזה באימה וביראה... **ובלימוד הגמרא צריכים להוסיף גם את השמחה**. הכרתי את הרב שרגא סיני, הוא היה מהמייסדים ומנהל של תלמוד תורה "יסודי התורה" בתל אביב, כשהגיע לארץ זמן קצר לפני פרוץ המלחמה בשנת תרצ"ט, הייתה תקופה מסוימת שהיה גר ברומה"ש. אבא זצ"ל לקח אותו להיות מלמד לילדים ברומה"ש, אח"כ הוא עבר לת"א.

הוא היה צריך מלמד ללימוד גמרא. והתפרסם שמחפשים שם מלמד. הגיע בחור, אברך צעיר, והוא נתן לו כיתה כדי לתת שיעור לדוגמא, הוא הודיע לו מראש את מה הם לומדים, והמועמד הכין שיעור ומסר את השיעור. ר' שרגא ישב ודוקשים כל השיעור, אחרי השיעור נכנסו לחדר המשרד ור' שרגא נתן לו תשובה שלילית שהוא לא מקבל אותו להיות מורה שם. הוא נדהם, 'מה ראת בשיעור שלי? אילו שגיאות אמרתי ומה לא מסרתי טוב. אמר לו ר' שרגא - מסרת שיעור מצויין, אבל השיעור הזה מתאים יותר למסור

ברצוני לומר כאן, שבעצם הציבור המכובד שנמצא כאן שכל אחד ואחד מהם לימד הרבה וממשיך מדי שנה בשנה מתוך הניסיון בעבודת הקודש ללמוד יותר ויותר וכמו שאמר ר' שמחה זיסל מקלם ששמעתי בשמו מהמשגיח ר' אבא, למה בגמ' נקראים 'תלמידי חכמים' גם אלה שהם כבר בעצמם מרביצי תורה גדולים, כי הם ממשיכים להיות תלמידים של חכמה, מחכימים יותר ויותר. ולפי כל זה הרי בפני הציבור שהתאספו שכולם למדו ויודעים תורה הרבה, ומה אני צריך להוסיף עוד, אבל כבר המשיכו חכמי קדם ענין זה, לחזוין שרואים אצל הרבנים.

דגים שבים חיים בתוך מים כל הזמן. וכשיש גשם הם קופצים החוצה ומוציאים את הראש מן המים לקבל עוד טיפה מים מן החוץ. קהל יקר אתם חיים כל הזמן בתוך תורה. ללמוד וללמד...

בעניינים רוחניים אין שיקול כלכלי

התארגנה כאן אסיפה שהיא כינוס צדיקים שבאו כדי לשמוע עוד ועוד יותר לשמוע. האחריות של המנהלים היא קודם כל בבחירת המלמדים. מי יהיו המלמדים. ובהרבה מקומות יש מנהלים שגם אחראים על גיוס התקציבים לכן יכול להיות שיקול כזה ש'זה יעלה לנו יותר בול', וזה שיקול, אבל **כשעוסקים בעניינים רוחניים השיקול הזה לא קיים בכלל**. כמה כסף זה יעלה, אם פחות או יותר... כסף זה דבר חומרי והשיקול הוא רוחני.

בעניינים רוחניים - בענייני איכות, גם איכות קטנה ביותר המשקל שלה שווה הרבה יותר מקושי של כמות. כמו שהמשנה אומרת שזכות אבות מסיעתם, הרי שיש סיעתא דשמיא מיוחדת. שמעתי פעם כשיצא לי להיות אצל הרב אברמסקי זצ"ל שהיה גבאי רבא וחכם במיוחד. הוא אמר לי שמה שקוראים בכמות ואיכות, שאם איכות וכמות היו על כף המאזנים, האיכות מכריעה את המשקל כלפי הכמות. והאיכות הגם שהיא מועטת המשקל שלה הרבה יותר משמעותי מהכמות. הוא אמר לי שהוא למד את זה מהמשנה בפרקי אבות. המשנה אומרת: 'יבן יוחנן בן זכאי... הנה אומר: אם יהיו כל חכמי ישראל כקב מאזנים, ואליעזר בן הקדוש בן קבף שניה, **מקריע את קלם**'. כשרבן יוחנן בן זכאי אמר את זה בזמנו, ודאי שחכמי הסנהדרין ביבנה

לעילוי נשמת: בי"ה ברטת בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, יעל בת משה אלפרד, חי בן יעקב בובה מימון, נסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. ז"ל

פרשת ויחי. תשס"ח

תהיה קנאה ותחרות בין אחד לשני, שלא תהיה שנאה בין יהודי ליהודי, תיקחו דוגמא מאפרים ומנשה.

כשיעקב אבינו אומר שאפרים יהיה כמו בכור, הוא שם ימינו על ראש אפרים. אז בדרך הטבע מנשה צריך לקנא, זה צריך להרגיז את מנשה, נכון שלנו אסור להגיד שום דבר של ביקורת על השבטים... אבל את מה שכתוב בתורה כן אפשר לומר, כתוב על יוסף ויקנאו בו אחיו, האחים קינאו שיעקב אבינו נתן עדיפות ליוסף שהיה אחד האחים למה? כי הוא בן רחל, ואת רחל הוא רצה קודם, אנתנו בני לאה אז הוא נתן עדיפות ליוסף, רואים שיש קנאה, אם לאה אחד הוא נתן יותר מהשני אז האחים מקנאים.

ממילא כאן כשיעקב אבינו מזכיר את אפרים לפני מנשה, מנשה צריך לקנא אני הבכור מה פתאום הוא... הוא צריך להיות מרוגז. אני מכיר משפחות של הורים שלא נהגו כ"כ בשכל. יש כאלה שמעביינים במתנה מחיים לבן הזה או לבת הזאת שלא במשקל שווה, היה מקרה שכן אחד שלא רצה להגיד קריש על האבא בגלל זה, הוא ההורים אותי, אמר הבן, הוא נתן יותר לאחות ממה שנתן לי, אז כ"כ הרבה שנאה יש מזה שבבנים הוא מעדיף אחד על השני.

יעקב אבינו עושה את זה ולמה הוא עושה את זה, כי הוא יודע שבאמת מגיע לאפרים להיות הבכור, כמו שכתוב בספרים הקדושים שאפרים היה יותר בן תורה, גם מנשה היה אדם גדול שעל הבית, היה עוסק בצריכי ציבור באמונה והיה ממש נאמן של יוסף הצדיק ככל, אבל מי היה התלמיד חכם - אפרים היה יותר שקדן בתורה, על כך הוא נתן יותר כבוד לתלמיד חכם. והאח שפחות ת"ח ממנו מסכים לכך והוא שמח בזה שיש לו אח תלמיד חכם ולא הייתה שום שנאה. את זה יעקב אבינו אומר - שיהיה ביניכם מצב כזה כמו אפרים ומנשה שאין קנאה ואין שנאה בתוך המשפחה בין אחד לשני, ובישראל ג"כ שבכל עם ישראל בין יהודי ליהודי, שכולם הרי בניו של יעקב אבינו, שלא תהיה שום שנאה וקנאה בין אחד לשני.

עכשיו מיושבת המילה - 'בן', שהרי אין הגיוע אפרים ומנשה לדרגה כזאת? מי חתן אותם? יוסף? 'בן' ביוסף 'בן' הלוואי שנהיה כמו יוסף, שנער לחנך ילדים כמו שיוסף מחנך, יוסף בביתו מלמד אותם שכל כך חשוב כבוד התורה, שאפילו שהוא מבין את הבן הזה הצעיר יותר מהמבוגר, והבכור מפסיד את הכבוד, אבל מכיון שהצעיר הוא יותר בן תורה, אז לא אכפת להם ולא תהיה שום קנאה ביניהם. מברכים שיחנכו ילדים כך ויכניסו את ההשקפה הזו שהדבר הכי חשוב זה תורה.

אפילו אם אחד מהם היה מנשה שהיה באמת אדם גדול, הוא היה ראש המשלה של יוסף, ראש הבית 'אשר על הבית', מנהל את כל העניינים שלו. מנשה! שכל כל הפסקים וראש הקהלה של ניהול העניינים, אבל אפרים היה הלמדן, אז מנשה נתן כבוד לאפרים ומסכים שאפרים יהיה לפניו, לכן כתוב 'בן יוסף' דווקא ביוסף, ובתוך הברכה מדגישים שאפרים לפני מנשה וכן מתבררים שלא תהיה קנאה ותחרות בעם ישראל בין אחד לשני.

ומזה לומדים מוסר השכל שבכל מקום שיש אנשים שגורים יחד - שכנים בדירה, או תלמידים באותה כיתה, או חברים באותו מקום עבודה או כל מקום אחר, שאסור שתהיה קנאה בין אחד לשני, זה 'כאפרים וכמנשה' זו ברכה כללית בכל דור ודור לעם ישראל. יהי רצון שנוכח שכולנו נהיה בדרגה כזו דומים לאפרים ומנשה אמן ואמן.

יעקב אבינו חולה ויוסף בא להיפדר ממנו ומביא לו את שני הבנים אפרים ומנשה. יעקב אבינו אומר ליוסף "קחם נא אלי ואברכם". אני רוצה לברך את אפרים ומנשה. ומה הוא ברוך אותם, יש להתבונן תחילה איך מברכים, איך יצחק ברח את יעקב, כך אמר: "ויתן לך האלקים משל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ויתיש" כל כך יצחק אבינו ע"ה כשהושב שזה עשר ברכות בעניני הגוף בעוה"ז, אח"כ כשכבר ידע שזה יעקב ברח עוד פעם, "ויתן לך את ברכת אברהם לך וליוסף אף לרשפת את ארץ מגידו אשר נתן אלקים לאברהם", אחרי זה תקבל את ארץ ישראל ואת הברכות של הרוחניות והגשמיות, בכל ברכה נתן למתברך אם ננס חומרי או רוחני. ומה כאן יעקב אבינו מברך...? "ויברכם ביום ההוא לאמור בך וברך יוסף לאמר ישמך אלקים קאפרים וקננשה. וגו'". אומר רש"י - "הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם, ויאמר איש לבנו: 'ישמך אלקים כאפרים וכמנשה'". והוא מדגיש "ויתן את אפרים לפני מנשה". אי"כ מה הוא בעצם מברך אותם ומה הנכס שיקבלו מבח ברכתו, הוא אומר שיש ישראל יתנהגו ככה, אל כך היא ההבנה הפשוטה בברכה זו - שעם ישראל ידעו שכדאי להיות כמו אפרים, ואם הוא רוצה שהבן שלו יהיה טוב הוא אומר לו - תהיה כמו אפרים, גם כמו מנשה.

יש עוד דוגמא כזאת עם אברהם אבינו, כשהשם ברח אותו בכמה ברכות בפרשת 'לך לך' ואמר - ואעשה לך גויל גדול ואברכך ואגדלה שמך ויהיה בך, ואגדלה שמך. שיהיה לך שם טוב ותהיה מפורסם בעולם ויהיה ברכה, ובסוף הוא אומר "ונברכך בך לך מן אלהים ואלהים יברכך". אומר רש"י כמו שיעקב אבינו ברח שיתברכו באפרים ומנשה, כך הקב"ה מברך את אברהם אתה תהיה כזה שכל משפחות האדמה ואפי' גויים יאמרו הלאי שהבנים שלי יהיו כמו אברהם ושאני אהיה כמו אברהם. זאת אומרת שאברהם יהיה דוגמא של אדם מבורך שטוב לו כל כך, כל אדם רוצה שיהיה לו טוב. גם כאן בברכת אפרים ומנשה - יהיה להם כ"כ טוב וכ"כ הרבה הצלחות, שייקחו אותם לדוגמא.

אבל הפסוק הזה מדגיש מיד לאחר שאמר 'ישמך כאפרים ומנשה', אמר גם - 'ויתן את אפרים לפני מנשה', הוא אמר שכשיתברכו שלא יאמרו כמנשה ואפרים, אלא 'ויתן', הוא הזכיר את אפרים לפני מנשה, שבמטבע של הברכה הנוסח הוא 'ישמך אלקים כאפרים ומנשה', לא לומר כמנשה ואפרים. ומה הנפק"מ את מי אומרים קודם, מנשה או אפרים?

עוד שאלה, אומר ליוסף הצדיק, 'בן יוסף ישראל', האם זה נקרא 'בן'? הרי למעשה הוא כאלו אומר בבנין 'בן ישראל'! בתחילה אמר יעקב - 'בן', ביוסף. אתה יוסף תהיה כזה שישראל יתברכו בך, ואח"כ אמר באיזה אופן יתברכו? שיאמרו ישמך כאפרים ומנשה, ויצא אם כן שבנוסח שישראל מברכים האחד את השני הם מתברכים באפרים ומנשה ולא ביוסף עצמו. אבל העניין הוא כך, הוא רצה לומר כאפרים ומנשה דוקא, שהוא מברך את עם ישראל שלא

הגמרא אומרת שהקב"ה הראה למשה רבנו דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, ככה גם דור דור והנסינות שלו, החפץ חיים אמר שמה שלקח פעם דורות רבים, היום - בימינו זה מהר יותר. הנסינות שהיו לפני קום המדינה בתקופת 'אנו באנו ארצה', אלו היו נסינות להחליף את הקדושה של התורה. **אמנם לישב את ארץ ישראל זה דבר טוב, אבל כשהו דוחה שבת ודוחה את הכל וזה שזה פסול,** אח"כ הייתה תקופת המחתרות והנסינות של השנים הראשונות, ועכשיו כל שנה יש נסינות וקשיים. יש קשיים מהרחוב באים דרך ההשפעה המורדת מהגויים, **ויש קשיים מתוך עם ישראל** שכמו שהיה בימי קדם, פעם היו הקראים ופעם הצדוקים, מאוחר יותר תקופת מנדלסון תקופת קשות נוספות... גם בימינו, אנו נמצאים תמיד במצב שצריך להתגבר על קשיים, יש קשיים בכל עיר ועיר יש עריות, ובכל עיריה יש כאלה וכאלה, יש בממשלה השר הזה והשר הזה.

אשרים המנהלים המקיימים את הפסוק - "אז נקדור יר"א ה' איש אל יצוה ויקשבו ה' וישמעו", ותוכו להרכיב הרבה סיטתא דשמאי, כי אצלם, רואים בחוש בקורה של התורה בארץ ישראל, בבחינת הבא ליטרה מסייעים לו.

הפר עצתם וקלקל מחשבתם

בתחילת קום המדינה אמר פעם ב. גוריון, כשהיתה הפגנה גדולה במחנה עולים נגד הכפיה להעביר על הדת ונהרג שם אדם אחד במחנה עין שמר, והיה בכנסת רעש גדול עד שהקימו ועדת חקירה לחקור את מנהלי מחנות העולים עשו פשע, וכן היה התאבדות הועדה לחקור מה הסיבה שירד סכום הכסף מהמגביה שתורמים יהודי חוץ לארץ בשביל עליית הנוער. כיון שבאותם ימים פרסמו שיש כפיה להעביר על הדת, אז ממילא לא תרמו סוף לסוכנות ולעליית הנוער.

ב"ג אמר אז - אנחנו צריכים להתנהג בחכמה שלא יהיו מצבים כאלה (שמרגיזים את העולים והם מפגינים ואנחנו מפסידים כספים), אבל בכל אופן, הוא אמר, לא יקח הרבה זמן, נכשיו אנחנו נסדר את הכל שזה לא יקרה. אבל דבר אחד בטוח, כולם יעברו את משרד החינוך שלנו ואת הצבא שלנו עד שבעוד עשרים שנה יהיה לנו מהם שקט, כבר לא יהיו בעיות כאלה. עם חדש יקים כאן, ודאי שנשאיר בירושלים או באיזה מקום אחר יהודים חרדים, עשירי שמורת טבע של מסורת.

אבל במציאות, בחסדי שמים, הכל התהפך! 'במתי מעט ירדו אבותינו', 'בשבעים נפש'. ב"ה זה קרה בחינוך העצמאי והתורבות תלמודי תורה, בכל ארץ ישראל זה קורה ובכל פעם שומעים עוד ועוד שאיפה. זה כמו שאמר הנביא, **לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר השם**, אשרים שאדם שותפים בחזרה הזאת הגדולה **להתקרב לקב"ה לשמוע את דבר השם**, תזכו כולכם להברכה והצלחה וממילא ברכה גם שלא יהיו לכם קשיים בעניינים גשמיים, שכל אחד יהיה לבריאות ופרנסה טובה להצליח במלאכת הקודש שלכם אמן ואמן.

בן יוסף ישראל

¹ בראשית מח, ט'

² שם כז, כח

³ שם, כח, ד'

⁴ שם, מח, כ'

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". ויגש גליון מס' 42

בס"ד

"ראיית הרע"

וְהָיָה כִּי יִקְרָא לָכֶם פְּרָעָה וְאָמַר מֶה מַּעֲשֵׂיכֶם: וְאָמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקֵּהָ הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲבוֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל רֵגֶה צֶאֱן: (מו, לג-לד)

מפסוקים אלו אנו למדים, שיוסף ציווה את אחיו - אבותינו השבטים, שישתדלו בכל כוחם שפרעה לא יצרם לשלטונו, ולא ימנע לשום משרה בממלכתו. ויש להבין, הלא לא הייתה שעה טובה מזו להצלחתם המדינית והכלכלית, אחיהם יוסף היה משנה למלך, אהוב על פרעה ומוערך מאוד על העם, וודאי שהם היו מקבלים איזו משרה חשובה בממלכה. וביאר רבינו (קוני נפוצות ישראל פ"א), שמכיוון שהם ידעו שכשהם יצטרפו לשלטון, הם יהיו מוכרחים להתקרב למצרים, והתקרבות זו תסירם מדרך ה', לכן הם אמרו לפרעה שאינם יודעים שום מלאכה מלבד רעיית הצאן, שהיא תועבה למצרים, וממילא ישלחם פרעה לקצה הארץ - לארץ גושן. וכן נהג יעקב, שקודם לבואו מצרימה שלח את יהודה לפניו אל יוסף, להכין לו את ארץ גושן למגורים [כפירושו הראשון של רש"י (שם כח)], בכדי שלא יצטרך אפילו לעבור בארץ מצרים, ולראותה.

מכאן צריך ללמוד כל אדם, שעליו להתרחק לדור במקומות בהם אנשים לא מקיימים את המצוות, שיש סיכון ממשי שאף הוא יסור מדרך ה', אף כשיודע בבירור שהוא ישלם על כך מחיר כלכלי כבד. כ"ש שאסור לאדם ללכת לגור במקומות שבהם הניסיון הוכיח, שרבים עזבו את דרך התורה בהיותם שם. ואף שהיצר הרע מסית את האדם הצדיק, לעבור ולדור במקומות כאלו, בטענה, שאי אפשר להעלות על הדעת, שיהודי ירא שמים כמותו המקפיד על קלה כבחמורה, ידרדר עד כדי עזיבת הדת לגמרי. ולכן הוא מחליט בדעתו, שאף שזה קרה לאחרים - לו זה לא יקרה. וראיה לדבר, שהרי ישנם מועטים מקרב הגרים שם, שנשארו חזקים באמונתם ושלמים בקיום מצוות ה', וא"כ גם אני אחיה כמותם.

על טענה זו מציע רבינו לכל אחד לחשוב, האם הוא יודע כיצד יתנהג לאחר שישתה בקבוק יי"ש וישתכר. הלא מי שלא התנסה בכך, אין לו שום יכולת לדמיין זאת. כן היא שכרות הדעת במקומות אלו. הניסיון מראה, שכל יהודי ירא שמים הבא למקומות אלו, בתחילה מזדעזע מהדרדר הרוחני של הוותיקים במקום, ואף אינו יכול לראות בעיניו את פרצות הדת המרובות. אלא, שלאט-לאט גם אצלו מתקררת יראת השמים, והוא מדרדר כמותם. כמובן, שבזמן זה לא השתנו מצוות התורה כלל וערכן נשאר כפי שהיה, אלא שדעתו ונפשו השתנו, שלאחר שראה את פירצת הדת התרגל לכך, ושכרוך ההצלחה הכלכלית וכדו' העבירה אותו על דעת קונו, נפשו היא זו שנפחתה מערכה. על כך אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, לו-לז): "הט לבי אל עדותיך ואל אל בצע. העבר עיני מראות שווא בדרךך חייני". שהתפלל, שאפילו לא יראה את הרע שיביאנו לידי ניסיון, בכדי שלא יצטרך להתגבר עליו.

ומה שרואים, שישנם בודדים המצליחים להישאר נאמנים לה' ולקיום המצוות, אין זה ראייה שאף הוא יזכה לכך. דומה הדבר, לאדם הרואה גשר רעוע העובר מעל נהר שוצף, שעשרות רבות עברו עליו, ורובם נפלו ממנו וטבעו במי הנהר. האם יאמר לעצמו, מכיוון שישנם בודדים שעברו ולא נפלו וטבעו, כן גם יקרה לי. כן הדבר במקומות הנ"ל, מאחר וידוע שרוב הגרים שם איבדו את אמונתם ודתם, וכי יסמוך עצמו שיקרה מקרהו כאותם המעטים. ועל כוון זה אמרו חז"ל (ברכות כט, א) 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך', שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי.

אורחות חיים במחיצת רבינו, בס' דוגמא משיחות אבי כותב בנו רבי לייב: זכרוננו פעם בברכו ברכת המזון, וכשהגיע לברכת רחם וכו' ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם וכו', שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, נאנח, וכששאלתיו בגמרו, על מה אנחת כל כך, ענה לי, אנו אומרים, שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, ולכאורה אינו נשוב מהו לעולם ועד, האם הארם חי לנצח, אבל הזמנה הוא, כמו שאנו רואים לפעמים שאחד מאנשי העולם מחזיק ת"ח, ומהנהו בכל יכולתו בחשבו, כי אם אין לי פנאי לעסוק בתורה ומצות, יהיה לי חלק בזכותיו של הלמדן ההוא,

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

"בעומקה של הלכה", אל תרגזו בדרך- אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו, אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך, (תענית י"ב) אוקימתת הגמרא היא, שהדברים אמורים בהלכה הצריכה עיון, מי שראה את החפץ חיים בשעה שהיה עוסק בעיון הלכה, איך שלן כל כולו בעומקה של הלכה והשקיע את כל חושיו בלימודו, מי שזכה לראות זאת יוכל להסביר לעצמו את דברי חז"ל האמורים, כח עיונו בסוגיא שעסק בה היה עצום עד כדי כך שממש לא הרגיש ולא ידע מאומה מכל הנעשה מסביבו,

מספרים, שפעם בשעה שהחפץ חיים ישב בבית המדרש והיה שקוע בלימודו, פרצה אש באחד הבתים הסמוכים לבית המדרש וסכנת תבערה הייתה צפויה לכל העיירה, כמוכן נתחללו בעיירה רעש והמולה, כשכל התושבים מנער ועד זקן, מבוהלים להציל מן הדליקה, כאשר כמעט אחזה האש גם בקירות בית המדרש, נחפזו אנשים להציל משם את החפץ חיים, ומה הופתעו כשמצאוהו שקוע בלימודו מבלי שידע דבר על הסכנה הצפויה לו, משהביעו האנשים את השתוממותם על שלא נמלט מבית המדרש לקול הרעש ולתמורות העשן, השיב בתמימות, שעד עתה לא שמע ולא הרגיש דבר, ורק מפיחם נודע לו על כל המתרחש, עם זה הביע את צערו על שלרגלי זה הנהו מוכרח להפסיק מלימודו, זקני ראדזין היו מספרים, שבימי נעוריו כשהיה לומד בבית המדרש בלילות החורף הארוכים, משהיה קורה וחום התנור היה מתפשט על בית המדרש, והיה חושש שלרגלי זאת תתקפהו שינה, היה נותן את רגליו בכלי מלא מים קרים, וכך היה לומד עד אור הבוקר, דבר ידוע הוא, שהחפץ חיים מעולם לא הסיח דעתו מדברי תורה, אפילו בשעה שנדמה היה שהוא עוסק בחוויות העולם, כמו להשיב לאנשים הבאים לשאול בעצתו, או לבקש ברכתו וכדומה, בה בשעה היה מוחו עסוק בענייני תורה ועבודת ה' ושפתותיו היו מרחשות בלחש פסוקי תורה או מאמרי חז"ל

אם לא הביאותיו אליך וחסאתי לך כל הימים והנה יהודה אמר, אם לא הביאותיו אליך וחסאתי לך כל הימים, ששעבד עצמו בעוה"ז ובעוה"ב, ועי"ז ניסב לו צער גדול מאוד יותר מכל האחים, כאשר כתוב בפי' ויגש, וסיבת הדבר, כי הוא סיבב הדבר למכרו לעבד, ובאמת הוא היה החשוב שבאחים, והיה לו להתחזק להשיבו אל אביו, ועל כן נענש מן השמים ששעבד עצמו בערבות נוראה על אח אחר להביאו אל אביו, ובזה יתחזק בבל כחו, וגם יתרחצ בעצמו וישתטח לפני אדון הארץ שיקחנו לעבד כדי שהאח ילד לביתו לאביו, וגם כל יתר האחים שנתרצו במכירה ניסבבה להם דאגה רבה אשר נתרצו עי"ז כולם להיות עבדים, ככתוב שאמרו וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים, וגם בסוף פרשת ויחי וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים, ויש עוד ענין נורא מאד שניסבב ליהודה, שאמרו חדל (בבא קמא דף צב) שהיו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון, שהיה מנודה עד שבא משה רבינו ע"ה, וביקש עבורו, שמע ה' קול יהודה, והתירו לו נידויו, לא הוּו מעיילי ליה למתיבתא דרקינא, על זה ביקש "ואל עמו תביאנו" לא הוה ידע למשקל ולמטרי בשמעתא, ידיו רב לו, ועיין שם עוד, וכל זה בא לו מפני שאמר וחסאתי לאבי כל הימים, והיינו שמנדה עצמו אפילו בעולם הבא, ואף שאמר אם לא אביאנו אליך והוא כבר הביאו, אך קללת חכם מקויים אפילו על תנאי, וכבר אמרנו שמה שהאדם מדבר הוא הכל בהשגחה, וזה היה סיבה מאת השי" ונראה לי שהוא מפני שידע שהחרימו כל מי שיגלה זה ליעקב אבינו, ושיתפו שכניה עמהם, ועל כן נסתלק רוח הקודש מאת יעקב אבינו, עד לבסוף שכתוב "ותחי רוח יעקב אביהם" כמו שתרגם התרגום ושרת רוח דקודשא, ותחת החרם הזה נגזר עליו שיתלק ממנו הקדושה לגמרי כמו אדם שהוא מוחרם ממש, ועל כן ניסבב הדבר שיהא מקבל נידוי על עצמו שאמר וחסאתי לאבי כל הימים,

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף במשך כל הזמן, מאז באו בפעם הראשונה למצרים לשבור בר, ויוסף התנכר אליהם וידבר אתם קשות וחשדם במרגלים, שאלו איש לאחיו קושיות הרבה, מה זה ועל מה זה, חפשו עצות והאשימו איש את אחיו, וכן בפעם השני תמהו ושאלו מה זה עשה אלוקים לנו? עד ששמעו מפי אחיהם את שתי המלים הללו "אני יוסף", ומיד סרו הקושיות התמיהות והספקות, והעניין נתברר להם כל הצורך, כן כאשר ישמע העולם את שתי המלים "אני ד", יתרצו כל הקושיות והתמיהות על הנהגת העולם, שהוא לכאורה לפלא בעינינו עד עתה, יתבררו ויתחווורו כל העניינים וראו כל בשר יחדו, כי יד ד' עשתה הכל לטובתנו,

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

השאר בנוגע לחרטה וזה לשונו - "ומה הועילה בכל קניניה אם רעה בעיני אדוניה". נמצינו למדים כי קיים מצב בו יהיו לנפש קנינים ומעלות רבות עד למאד, ולמרות כל זאת הרי היא בבחינת "רעה בעיני אדוניה". למצב נורא זה עלול האדם להגיע כאשר אין מידות טובות המצורפות לתורה שלמד ולמעשים טובים שעשה.

התקן עצמך ללמוד תורה

התנא באבות (פ"ג מ"ט) אומר - "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת". באם מתבוננים אנו באלו דברי התנא הרי שלכאורה תמוהים הם הדברים. כיצד יתכן שיקנה האדם בנפשו יראת חטא בטרם ישתלם וילמד ויקנה את קנין התורה.

אמנם יכולים אנו לפתוח פתח להבנת הדברים באם נזקקים אנו לאשר כותב הרבינו יונה בביאורו למסכת אבות (פ"ב מ"ב) - "התקן עצמך ללמוד תורה", ומבאר הרבינו יונה - התקן עצמך במידות טובות כדי שתלמוד את התורה ותגיע אל מעלת החסידות כדאמר ולא עם הארץ חסיד וכו', גם יש בכלל התקן עצמך ללמוד תורה למעט התענוגים כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינוי כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', כי המרבה בעידונים לא תשכון בתוכו חכמה". אפשר וזהו כוונת התנא באומרו "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו". כוונתו היא לאותו אדם שהכין ותיקן עצמו במידות טובות. האדם הזה הוא האדם אשר יראתו קודמת לחטאו.

כעין זו מוצאים אנו בדברי קדשו של רבינו חיים ויטאל ז"ע בספרו "שערי קדושה" הכותב שלא האריכה התורה בפירוש לצוות על ענין מידות טובות שכן מידות טובות הם הקדמה לתורה, וללא מידות טובות לא שייך כלל תורה. חיוזק נוסף לדברים הללו נקבל באם נשים לב למ"ח הקניינים בהם נקנית התורה. סבורים אנו שסוג התכונות אותו נמצא בקניינים הללו הינם תכונות של חריפות השכל, מהירות המחשבה, יכולת הבנה וקליטה וכד'. אולם מוצאים אנו שם גם סוגי

תורה ומידות טובות

בשבת זו זוכים אנו לסיים את ספר בראשית הקרוי גם ספר הישר. פעמים רבות הפליג ועורר רבינו בדבר גודל הענין של "מעשה אבות" ובדבר גודל החיוב ללמוד ולהשכיל ממעשי אבות, ללכת בדרכיהם ולנהוג כמעשיהם.

בסיום ספר בראשית נביא דברים מפי רבינו אודות מידות טובות אשר גם אותם צריכים אנו ללמוד ולהשכיל ממעשי אבות.

זכינו וקבלנו את תורתנו הק', תורת חיים. בכל הנהגות החיים עלינו להתבונן בדברי התורה ומהם ללמוד ולהוסיף דעת איך וכיצד צריכים אנו לנהוג. הן ברור הוא שבלא הלימוד מהתורה, באם נתנהג על פי שכלינו ועל פי הרגשתינו, הרי שמיד נגיע לידי כשלון וטעות גדולים עד כי נהפוך האור לחושך והחושך לאור.

ונפשי כעפר לכל

תהיה, פתח לבי בתורתך

התורה הקדושה מלמדת אותנו שיסוד האדם הוא מידות טובות. פרשיות שלישות נכתבו בתורה בכדי שנלמד ונכניס לליבנו את מעשה אבות הקדושים. תכלית הדברים היא בכדי שנלמד מהם מידות טובות, זהירות בהנהגה בבין אדם לחבירו, נתינת כבוד לזולתו, וזהירות גדולה עד למאד שחלילה וחס לא יגרם לו איזה צער. ועוד כהנה וכהנה לימודים רבים שהם יסוד התורה ויסוד העבודה המוטלת על האדם בימי חלדו בעולם הזה, יכולים וצריכים אנו ללמוד ממעשי אבות.

עוד מוצאים אנו בענין זה בסיום התפילה שאומרים אנו - "ונפשי כעפר לכל תהיה, פתח לבי בתורתך". נתבונן ונלמד - ע"י שנפשי כעפר לכל תהיה, רק אז אפשר לבקש מריבון כל העולמים שיפתח לבנו בתורתו. נמצינו למדים שתורה נכנסת אצל העניו הנכנע, אצל ואין זולתו.

על דרך זו הם גם דבריו של הרבינו יונה ז"ל בספר "שערי תשובה" (שער א' סי' י') שם כותב הוא בין

אפשר

וזהו כוונת

התנא באומרו "כל

שיראת חטאו קודמת

לחכמתו". כוונתו היא לאותו אדם

שהכין ותיקן עצמו במידות טובות.

האדם הזה הוא האדם אשר

יראתו קודמת

לחטאו.

את התשתית לא תתקיים אצלו התורה. לסיום הדברים נזכה בס"ד להבין על פי אשר נחלנו את דברי התס' במסכת שבת לעומקם של דברים. תס' שם (נ"ה. ד"ה ושמאל) כתבו דוכות אבות אמנם תמה, אבל ברית אבות לא תמה. מבאר הגר"י סלנטר זצ"ל כי "זכות אבות" אלו המצוות האבות הקדושים, מצוות אשר יצרו זכויות רבות לעם ישראל לבני ולבני בניהם. אכן, זכות מצוות אלו יכולות להסתיים בדור זה או אחר. אמנם מוצאים אנו בחינה נוספת, הפעולות הישרות של האבות שהשרישו לדורות הבאים עד אין קץ ישרות ומידות טובות. לכן, יתכן ש"זכות אבות" תמה אבל "ברית אבות" לא תמה. מידות טובות, הנהגות ראויות בבין אדם לחבירו, אלו נשארו לדורות, לבנים ולבני בנים.

קניינים אחרים. למשל מוצאים אנו שם את יסוד היסודות של מידות טובות - נושא בעול עם חבירו (אמנם עניין זה דורש עבודה רבה והשקעה גדולה. סיפר רבינו בשם מרן המשגיח הגר"י לווינשטין זצוק"ל שתיאר ואמר שבכדי לישא בעול עם חבירו צריך לחשוב, לתאר שנפשינו ולהבין לעומקו של ענין את המצב של זולתו. כאשר לשני יש צער צריך חבירו להקיף את כל הקושי ואת כל עומק הצרה של השני ושל ביתו ומשפחתו. היה זה לאחר שמרן המשגיח זצוק"ל חזר מלבקר חולה, ובדבריו תיאר את הסבל והמצב של החולה בהרחבה רבה, אלו היו גדולי ישראל, זו היתה דרכם וזה היה ליבם). רואים אנו שהעבודה והקנין של מידות טובות הם התשתית, היסוד והכנה לבנין קנין התורה. זה אשר לא הכין את היסוד ולא בנה

למען דעת

מעניינו של גליון מביאים אנו בזה הדרכות שונות שנשמעו מפי רבינו בענין חשוב ויסודי זה של מידות טובות

טובות - אזי יש לו עתיד מזהיר, ואם ח"ו המידות הם אחרות - הוא רחוק מהכל, אמנם יכולים לטעות בו אבל באמת הוא רחוק ממעלות לגמרי" - כך ראינו ושמענו על כל גאוני זמנינו וגאוני דור הקודם כל אותם הידועים - יסוד היסודות אצלם היה מידות טובות" - שאלו קמיה רבינו זללה"ה: מה צריך לעשות בשביל להיות ת"ח אמיתי? השיב רבינו זללה"ה על אתר: מידות טובות!

מידות טובות בשידוכים

אמר רבינו זללה"ה שכאשר שואלים אותו אם לישא בת של בעלי בתים, הוא משיב שאם יש שם מידות טובות - הרי זה במקום "בת תלמיד חכם", והוסיף, שזה אף יותר מכך! נשאל רבינו: בחור שיש לו הצעה לשידוך, בת של גביר מוקיר רבנן, האם יש לה דין בת ת"ח, או שמא עדיף שיחפש בת ת"ח ממש. מצד אחד יש אולי מעלה לקחת בת גביר מוקיר רבנן, שיוכל להחזיקו אחר הנישואין וממילא יוכל להישאר ללמוד בכולל, אך מאידך יתכן שאעפ"כ עדיף לקחת בת ת"ח היושב ולומד באהלה של תורה.

תשובתו היתה: כתוב בגמרא (שבת כ"ג, ב'): אמר רבא, דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוו לה חתנא רבנן. מהו מוקיר ורחים רבנן? היסוד הוא מידות טובות! וזה מה שצריך לחפש: בית של מידות טובות! אם יש בבית של הבת מידות טובות - אזי כלול בזה הכל. ולכן יש דין שוה לבית של מוקיר רבנן ולבת ת"ח.

הדרך לחנך למידות טובות

רבינו נשאל: מהי העצה והדרך ללמד ולהקנות לתלמידים מידות טובות? תשובתו היתה: הדבר הראשון שהתלמידים יראו שלרבי יש מידות טובות, והיינו, שילמד עמם במתינות ובשלווה וסבלנות, להסביר ברור, שישאל את התלמידים באופן כזה שהם לא יחשבו ששואלם בשביל שרוצה לתופסם בטעות, אלא שירגישו ויראו ששואלם שיחזרו על ההסבר כי באהבתו אותם רוצה שיידעו ויבינו היטב. זאת עבודה קשה למחנכים, וזה הלימוד הגדול ביותר למידות טובות. וכך הורים עם ילדיהם - צריך שהנהגת החינוך תהיה באהבה ובשלווה ומרגוע מתוך קירבה, שאז הילדים משיגים וקונים מידות טובות.

מידות טובות - הדרך לגדול

סיפר רבינו - נכנס אדם גדול א' למרן החזו"א והציע שאלה של שני שידוכין: האחד - למדן גדול שהכירו, והשני - היה גם למדן גדול, אך עכ"פ לא הגיע לדרגתו של הראשון, והשיבו החזו"א: יש מצבים שבזה זה נגמר, ויש מצבים שיש המשך. ושאל השואל: היכן ההבחנה לזה? השיבו החזו"א: אם רואים שדבוק ביראת ה' ובמידות טובות - יש לזה המשך, אם זה חסר - אזי בכך זה נגמר! כך היה אומר - "אני אומר לכם מתוך עובדות קיימות ומהנסיון של עשרות שנים, שיסוד הבנין של האדם - איך שבונה את עתידו ומעמיד עצמו לכל החיים, לא הכשרונות ושאר דברים קובעים את זה, אלא רק מידותיו. אם יש לאדם מידות

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

סבת (1) תשע"ו

.....

גליון מס' 121

דברי מוסר והתעוררות

הקב"ה יסד בבריאה שמעשי האדם קובעים את ההנהגה

...איתא במדרש עה"פ ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה וגו' א"ר אלעזר משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני באותה שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא מאלה הרעה באה על עושה הרעה, והטובה באה על עושה הטובה. הנה בודאי פירוש דברי חז"ל הוא כמוס ומכוסה לגמרי מאתנו. אמנם פשטות מה שיש ללמוד מדבריהם, שהקב"ה ברא והכניס בתוך מעשי האדם שהם יקבעו את המצב בעולם, היינו את הנהגת הקב"ה בבריאה, מעשה התורה והמצוות מביאים לטובה בבריאה ומאידך ח"ו להיפך, ומה שבשכלנו רואים אנו דברים שלא מתיישבים לנו עם זה, הוא כי אין לנו הבנה והשגה בחשבונות הנהגת הבריאה, שכל פעולה יש לה קשר עם עוד פעולות, והמידה אינה רק עם המעשה בעצמו הנראה לעינינו אלא כל הבריאה כולה הכל בחשבון אחד מדוקדק, לפי דרכי שמים.

לכך בודאי שעלינו מוטל החובה להתעורר לקול הקריאה מן השמים, וחייבים אנו לעשות את המעשים הנכונים שהתורה מלמדת אותנו שזה הטוב ושזה חובתינו לעשות.

והנה אמרו בגמרא [מכות דף י'] עה"פ עומדות היו רגלינו בשערי ירושלים, מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה. כשנמצאים בעת מלחמה העצה שעל ידה נוכל לעמוד ולהתקיים בעת קשה כזו הוא החיזוק בתורה. קיום המצוה של לימוד תורה היא המקיימת אותנו והיא התקוה לכל הנצחון של כלל ישראל.

מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח

...אמרו בגמרא סנהדרין שאלו תלמידיו את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח א"ל יעסוק בתורה וגמ"ח. הנה דייק ר"א לומר "יעסוק" כדי ללמדנו שצריך שיהיה התורה כעסק ללא הפסקות וכדאמרו תוס' בברכות ד"א דאין היסח הדעת לברכות התורה שהרי מצווים אנחנו והגית בו יומם ולילה ואף בשעה שאינו לומד דעת' עליה לחזור לתלמודו. ושמעתי מהגאון הגאב"ד דפוניב' זצ"ל שסיפר מזמן לימודו אצל רבנו החפץ חיים זצ"ל ע"ה שפעם אחת הגיע הח"ח לביתו מנסיעה ארוכה, - ובימים ההם היו נוסעים בעגלה, הדרכים היו משובשות וכל נסיעה היתה טיטול וטורח רב והיתה משברת גופו של אדם -

מיד לאחר היכנסו לביתו בא אחריו להיכנס אצלו והנה בהיכנסו מצא את רבנו הק' הח"ח ז"ע יושב ושקוע בלימודו כאילו יושב כך כבר איזה שעות ולא היה ניכר שזה עתה נכנס מן הדרך המייגעת. זהו "עסק" התורה האמיתי, שכל הזמן עסוקים בה ומעולם לא פסק מלימודה. ועוד יש לעורר שהאדם בלימודו מקיים שני הדברים כאחד תורה וגמ"ח שהזכיר רבי אליעזר להינצל בהם מחבלי משיח, שהרי בלימוד התורה עושה חסד עם כל הבריאה כולה שבלמודו מגן ומציל ומחיה את כל הבריאה ש'אם לא בריית יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת', וכמו שהאר"ך רבנו חיים מוולאזין ז"ע בנפש החיים שאם רגע אחד לא יהיה לימוד התורה בעולם מיד היה נהפך העולם לתוהו. הרי שלימוד התורה היא הסגולה היעוצה בשבילנו להינצל מחבלו של משיח ולהיגאל על ידה מכל הצרות והיסורים.

נחנים אנו בגלות כפולה וחובתינו להתעורר

זוהי חובתינו בשעה זו, שעה שיסורין וצרות מלפנין אותנו מכל צד ופינה, ליחיד ולרבים ר"ל. שעה שכל המתבונן יראה שנתונים אנו בגלות כפולה, הן מבפנים והן מבחוץ. מבפנים, שר"ל יש אנשים שקדשו מלחמה על הבר"ע ובאים להילחם עם פטרונו של ישראל להשכיח מעמנו את האמונה ולהרחיק אותנו מהתורה הק', רוצים לעקור תורה לעקור את חינוך הבנים והבנות, לשנות את חינוך בית יעקב בכל מיני עצות והתחכמויות ובכל מיני פיתויים, ומה אנושה היא המחלה בעצם זה שלא כולם משכילים להבין שאנחנו במצב של מלחמה. וכן המלחמה מבחוץ, הרי אין אומה החושבת עלינו טובה, וכולם זוממים איך רח"ל להשמיד את ישראל. הדרך להגן על עצמינו הוא להתעורר מכל זה ולהתחזק באמונה, דהיינו לחיות באמונה בהשגחתו הפרטית ולהאמין שלא עזבנו ה', ולקרוא אל השם בכל לבנו. וכ"ז שייך רק מתוך חיזוק בעמלה של תורה ששני חלקים אלו משלימים זה את זה, שרק מכם התורה יכולים אנו לזכות לישר לבנו להתקרב אליו באמת, ובזה מובטחים אנו שנניצל ונזכה להמשך של הנבואה [שם ל"ג י'] "כה אמר ד' עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אומרים חרב הוא וכו' קול ששון וקול שמחה וכו' קול אומרים הודו את ה' צבקות כי טוב ה' כי לעולם חסדו מביאים תודה בית ה' כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'." [מתוך שיחה בסיום זמן].

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

זכרונות – מפי הג"ר בנימין זאב פפנהיים - ר"י 'חמדת משה' מודיעין עילית

כשאני בא להעלות זכרונות על מו"ר – רבינו ראש הישיבה, הכותרת היא 'כי שפתי כהן ישמרו דעת אם הרב הדומה למלאך ד' צבקות יבקשו תורה מפיהו', שאיפת על של כל תלמיד היה להיחזקת לרביה הגדול, ישבנו תלמידים צעירים בישיבה קטנה וזכינו לראות גדלות מול העינים שאינה נתפסת, כתלמידים צעירים שהיינו כרוכים אחריו שעות במשך כל יום, לא ראינו שום סירקא בכל הליכותיו והנהגותיו, ולא היה בכל הנהגתו שום איזה צד של דבר שישלול ממנו את התואר - הרב הדומה למלאך ד' (וידועים דברי רבינו שהיה חוזר על כך בשם רבו המשגיח הגר"מ חדש זצ"ל שלצעירים יש חוש ריח מפותח).

עם כל זאת שידענו את פרסומו הגדול בחוץ, ושמדתפקים על דלתו לקבל עצה ותושיה, אבל בישיבה היה הנהגתו עם התלמידים כרב עם תלמיד, ולא הרגשנו שהוא גדול הדור ושייך לכל הציבור אלא רק שייך לנו ועינו וליבו עלינו.

קראנו לו בישיבה 'סבא' לא היה מושג ראש ישיבה, והתואר ביטא אצלו בתור דמות חוד, כמו הסבא מסלבודקה או הסבא מקלם. התלמידים היה מוקסמים מאוד מהאישיות של הסבא, וכשהיה נכנס עם טליתו על ראשו לתפילת שחרית זה השרה אורה של מלאך ד' צבקות ללא גוומא.

ולדוגמא כשהיה מתפלל שמו"ע היה פחד לעשות רעש או לפטפט מאחורי גבו לא מפחד של עונש, אלא מתוך רצון רצון רצון. בשיחות מוסר שהיה נושא כל שבוע, היה יכול להקריא קטעים שלמים מתוך הספר שערי תשובה לרבינו יונה, או מר' לייב חסמן זצ"ל, וולא נרדמנו ולא השתעממנו, כי הרגשנו שהדברים יוצאים מתוך קירות ליבו, והוא דמות היה לדברים היוצאים מפיו, מלבד זאת איך שהיה מטעים את הדברים שהיו יוצאים ממנו ברגש. ובהתפעלות.

שרבינו היה מרים מבט בבית מדרש על בחור, אם הוא הרעיש או דיבר באמצע שיעור הלכה או שיחת המוסר, זה הספיק לשבועיים ימים שיהיה רועש על כלל התלמידים.

נתן אימון לתלמידיו כמו אבא לבניו ועד זקנה ושיבה זכר אותם גם לאחר שנים רבות עם שמות הפרטיים והתמסר להם. היה משתדל להשתתף בשמחת הנישואין של תלמידיו ובלילה לאחר לימודו עם חתנו הגר"ב קורלנסקי, היה נוהג ללכת לחתונות של תלמידיו וראו את השותפות המלאה עם שמחתם.

היה מיוחד לשמוע איך שמסביר את הגמרא ורש"י ותוס' ופעמים שהיה נעצר רגע ואומר שרוצה להסביר בנוסח אחר כדי להמתיק ולחדד את ההסבר. ולא נתן לרמות את עצמו ולהחליק שום פרט אלא הכל במתינות ובבהירות לדעת מה ההסבר מה קשה ומה מתורץ. לא פעם היה אומר אולי צריך לומר נוסח שונה.

במצאות הוכח שהדגם שהוא בנה, זה הצורה איך להמתיק את התורה על נפש הנערים. ללמוד גפ"ת בצורה יסודית ובהירה ובה להנחיל את מתיקות התורה. היה בישיבה הרגשה של שמחה מבלי שעשו איזה אלמנטים חיצוניים עבור כך, וזה נבע מכך שהיה מחזיר בנו תמיד תמיד את שמחת התורה – וחי בהם.

ביום שבת היה מוסר שיעור ולומד אתנו מהספרים אבני מילואים או קצות החושן הקשורים לסוגיות שנלמדו במשך השבוע.

סיפר לפני רבינו אחד מחשובי ראשי הישיבות הגדולות, שמגיעים להיבחן בפניו בחורים גומרי הישיבות לצעירים, לאחד מישיבה פלונית אומר לומר משהו והתלמיד אומר קושיית רעק"א עם ג' תירוצים, והשני מישיבה פלמונית חשובה אומר קו רעק"א עם ד' תירוצים, וכשמגיע בחור תלמיד של רבינו אומר קושיית רעק"א, וכששואלו נו, מה עוד, תמה התלמיד על שאלת הבוחן, ואומר זה קושיית רעק"א שאמרנו לנו בשיעור ותו לא מידי. והוסף אותו ראש ישיבה ההבדל הוא, כי רבינו החדיר לתלמידים להרגיש מתיקות קושיית הגרעק"א ולא שהקושיא היא רק בסים לתירוצים. ומאוד נהנה רבינו לשמוע את הדברים.

בכל מבחן היה עוזר לבחור שיצא בהרגשה שיוודע. המבחן השבועי כל יום ראשון שהיה בוחן חמשה בחורים מתוך השיעור, זה היה סוג של חזרה.

כשהייתי תלמיד בשיעור ג' נקראתי עם עוד חבר לביתו של רבינו, וביקש מאתנו לסייע בצורה מסויימת כדי להסיר איזה ירידה רוחנית שהייתה בין תלמידים משיעור א', מלכתחילה לא רציתי כי פחדתי שמא אקרא עסקן וזה יזיק לי בישיבה גדולה, רבינו שראה בנחיצות הדבר וסבר שאנחנו יכולים להועיל בזה, פרץ בבכי סוער, כמובן שמיד נתתי את הסכמתי, וישב עמנו קרוב לשעה להסביר מה רוצה מאתנו ונתן לנו הוראות מדויקות מה שרוצה שנעשה. לאחר תקופה זו אמר לי שהוא חייב לי הכרת הטוב כל החיים, על שסייעתי בזה. ואכן כל השנים בהמשך הראה לי חביבות מיוחדת. וגם לאחר יותר משני עשורים מאז שעזבתי את הישיבה, היו רבים מתושבי קרית ספר באים אלי, שזכננסו לרבינו לעצה ולברכה והוא שמע מהם שהם תושבי המקום, ביקש מהם שימסרו לי ד"ש ממנו, ופשוט אצלי שכונתו בזה היה לא מצד איזה געגועים, אלא להראות לי שזוכר אותי ואת מה שמלאתי רצון בקשתו.

לאחר שכבר עזבתי את הישיבה, היה פעם ענין עם משרד החינוך שראו צורך לפנות למנכ"ל"ת המשרד, וסברו המתעסקים בדבר שלתועלת גדולה תהיה באם הפניה תגיע מרבינו, אולם הם חששו מאוד שרבינו לא יסכים לכך, במיוחד כיון שהיה אשה. ונשלחת לי לרבינו להציע לפניו את הענין, מיד תפס את הצורך החשוב בזה, ועל אתר הוציא את עטו וחתם על המכתב, שהביא תועלת גדולה. (גם כשנפרצו חומות השבת בעיר נתניה פנה רבינו במכתב ישיר לראש עיריית נתניה הגב'...).

כשעמדתי לפני פתיחת הישיבה ישבתי למרגלותיו של רבינו וקיבלתי ממנו הדרכה מפורטת לשנים קדימה. כגון: אמר לי יבואו שנים שהישיבה תתפתח ויצטרכו לפתוח שני שיעורים, ויש בזה בעייתיות מחמת תחרות בין הרמ"ם ובין התלמידים, ולכן ייעץ שאם שייך שהרמ"ם ילמדו בחברותא זה יוריד את המתה.

דיבר אתי בהרגשה על סדר הכנה שיהיה לפחות שעה ורבע, כדי שיתפתחו בהבנה, וזה על ידי שלאחר שהכינו בעצמם את הגפ"ת יבואו לשיעור ויראו את ההבדל איך הם הבינו לפני השיעור ואיך הם מבנים לאחר ששמעו את השיעור. זה הדרך הטובה ביותר להתפתח בהבנה ובישורות.

הדגיש בפני את הענין שבקבלת תלמידים לא בדק אף פעם מי הם ההורים, אלא באם התלמיד היה ראוי קיבל אותו לישיבה וכך צריך לנהוג. כי איננו יודעים ממי תצא תורה. (הזהרו בבני עניים שמהם...)

הורה שאין שבת חופשית כפי שהוא נהג בישיבתו.

גם בכולל ערב זכיתי ממנו להכוונה וחיווק גדול וכתב כמה מכתבים על הכוללים. וביחס לקבלת אברכים לכולל הורה שישנה עדיפות לקבל אברך שדחוק בפרנסה.

הוראות והזכרות

על משמור קדושת כרם ישראל

כבר נכתב רבות על עמידתו של רבינו לשמור מסורת הדורות שנוכל להיות המשמר ממעמד הר סיני, לאור זאת חיזוק קיבוץ והדריך ישיבות בתי חנוך ומסגרות של תורה ויראה שנוסדו על דרך זו. אחת המסגרות שזכתה לקיבוץ מרבינו היא אירגון הבחורים והקהילה לעדת התימנים. מובא בזאת קטעים ממאמרו ומדבריו בע"פ של הר"ג ר' חננאל שורארה שליט"א.

[מטרת הארגונים והקהילה, היא לבנות חזרה את היהדות של הדור הישן שהחריבו לנו רשעי השלטון, ע"י הקמת קהילה שיחזרו לדרך הישנה כמה שרק ניתן. לצורך זה נעשו פעולות של הקמת ארגון בחורי הישיבה, שממנו צמח עם הזמן ארגון האברכים, וגולת הכותרת זה הקהילה שהיתה בגדרה ועברה לבית שמש].

...זכינו אנו בני חבורת הבחורים "עץ חיים עטרת יהיא" להסתופק בצילו הקדוש, ובהיותנו תחת צל כנפיו הרוחניות הגדולות, כשהרמנו פנינו ביראת כבוד, ראינו את הארת פניו הקדושות לכל בחור ובחור בפרט. ולרעיון הקדוש של קיבוצנו בכלל. ראינו גם את דמעותיו הטהורות שהבהיקו בפניו הזוהרות בלאו הכי, כשדיבר בכינוסינו, וכשדמעותיו נזולות ללא הרף, וקולו מתנגן בהיכל בית המדרש בניגון של לימוד מוסר, ואת קולו האבהי שמענו באומרו "רואים על הפנים של כל בן תורה שלכם, שהוא אוהב במצב של קדושה ואהבה לבורא עולם, ובדאי שהבורא עולם אוהב אותכם".

...התיישבתי אני הקטן שביניכם לכתוב מעט מזער, כי את רגשות הקדוש, ואת ההרגשה שמרגישים כשנמצאים במחיצת אדם גדול וקדוש שכמותו, זאת אי אפשר להעביר לדורות הבאים... אך פטור בלא כלום אי אפשר.

א. כאשר באנו אליו כשהקמנו ישיבה בשנת תש"ס, ואמרנו לו שאנו רוצים להקים ישיבה שיעבדו שם על "אהבת חברים" נדהמתי כשראיתי את רבינו מנתר ממקומו כמעט למצב של עמידה, ובהתלהבות אמר "אני אמליץ לבחורים לבוא לישיבה..." כשסיפרתי זאת לידידי שמכירים את רבינו, לא האמינו לי כל כך, וכי איך יתכן שימליץ לבחורים ללכת לישיבה לפני שעוד ראה את צוות הישיבה?

למדנו מפה דבר גדול, רבינו ינק את מהותו מדורות הקודמים ממצוקי תבל שהאירו וחינוכו, שהעבודה שאדם עובד על עצמו בתורה, במוסר, ביראה, וכו', צריכה להיעשות על ידי דיבוק חברים. דורנו שלנו מלא –הודו לה' כי טוב- בישיבות והיכלי תורה, אבל לצערנו גם בישיבות חשובות שבחבור איכותי שומע שיחה מהמשיגה, חסר קצת בדורנו את הרוח שהיתה כל כך יסודית בחיי התורה דאז, הרוח של "דיבוק חברים", שבחור ישב ביחד עם חבריו בישיבה, יחזרו על דברי המשיגה, או על קטע בספר מוסר, וידונו ביחד איך אפשר ליישם את הדברים, ואיך להוריד את הענין לתוך חיי המעשה.

ועל כן כששמע רבינו זצ"ל שרוצים לייסד ישיבה שמציאותה תהיה כפי ששאפו בדורו, וכפי שצמחו אז כל גדולי מרביצי התורה, דבר זה גרם לרבינו שמחה והתפעלות כנ"ל. והיו דברים אלו לנו חיזוק לענין "אהבת חברים" שהוא אבן מאבני יסוד בעולמם של מבקשי ה'.

ב. כשאמרתי לו שנקים את הישיבה בירושלים, המליץ לי יותר להקימה בבני ברק בגלל שבירושלים יש גם סביבה חילונית. אך כשסיפרתי לו שבירושלים אני מקבל רשות להיות בבנין דיסקין וכן אוכל חנים (ויזכר לטובה הגר"נ רוטשטיין שליט"א על חסדיו אלו) אזי הסכים שתהיה בירושלים.

אפשר ללמוד מכאן את מידת הזהירות של רבינו, שילמדו תורה בטהרה, ובחור ששומר על טהרתו, היא הערובה שיתעלה וישמח בלימוד התורה. וזאת הדרך להשיג התעלות בתורה ויראה.

ג. היו שלושה קבלות קבועות שכל בני הישיבה קבלו על עצמם. וכל זה לאור הוראות רבינו. קבלה ראשונה שלימדנו רבינו- קיבלנו על עצמנו שלא לדבר דיבורי חול מרגע הקימה עד לאחר שחרית. הקבלה השלישית שלימדנו רבינו- בענין אהבת חברים- ששאלנו את רבינו איך אפשר להעצים את רוח הדיבוק חברים? יעץ לנו רבינו שכל פעם לפני ערבית שיקראו איזה קטע קטן המדבר בענין אהבת חברים. הקבלה האמצעית היתה להגיע לסדר בישיבה בזמן, ובעשר הדק' הראשונות לא לדבר דיבורי חול –רק זאת איננו זוכר מה שאמר לנו רבינו בזה.

ד. על פי הנחייתו של רבינו, פעם בשבוע ביום שלישי היו עושים כל בני הישיבה "ועד" והיו מקבלים על עצמם קבלה קטנה אחת מיום שלישי זה עד ליום שלישי הבא. כל זאת חוץ משלושת הקבלות הקבועות. ואכן היה ניתן לראות איך הישיבה חיה על אותה קבלה שבועית, פעמים היה זאת הקבלה בענייני התעלות בתורה, פעמים היה זה לכוון יותר בקטע מסוים בתפילה, פעמים היה זה בבין אדם לחבירו, וכו'. והיה אפשר להרגיש זאת אפילו באויר. אויר שהפך לטהור יותר ויותר בזכות עיצותיו של רבינו.

לדוגמא זוכרני על קבלה שקיבלו בימי בין המצרים, שצריכים יותר להתחזק בענייני בין אדם לחברו, וקיבלו אז ע"ע, להשתדל לתת משהו לחבר בחדר אוכל, להגיש לו מזלג, או למזוג לו כוס וכו'. היה זה מאד מרגש לראות איך כל אחד משתדל לתת לשני בכל מלא הרצינות והשמחה.

ה. פעם אחת זכורני שנכנסתי לבית המדרש וראיתי את א' הבחורים ממשמש בעיניו, כי היה מתמיד גדול, עד שהגיע לכאבי עיניים חזקים, ואעפ"כ היה מתאמץ עם כאבי העיניים להמשיך ללמוד, ניגשתי אליו וסגרתי לו את הגמ', וטפחתי לו על השכם בחיבה, ואמרתי לו -אל תהרוס את עצמך, לך תנוח חצי שעה ואחר כך תחזור ללמוד. ובהיותי בפעם הבאה אחר כך אצל רבינו שאלתי אם טוב עשיתי, ורבינו הנהן בראשו ואמר לי "טוב עשיתי!"

ו. זכורני שבאתי פעם אל רבינו בשאלה על בחור א' שנכנס לישיבה ופתאום ראינו שהוא ברסלב, ואני דיברתי עם הבחור וניסיתי להסביר לו ולא הצלחתי, וכשראיתי שלא עוזר שום דבר כבר כמה פעמים אחרי שדיברו איתו גם שאר צוות הישיבה, הלכתי לשאול את רבינו, מצאתי את רבינו בחצר ביתו ושאלתי- עוד לא הספקתי לסיים את השאלה ורבינו אמר לי צריך להוציא את הבחור מהישיבה.

ז. השנים עברו, וארגון הבחורים התפתח מאד, ומזה צמח גם ארגון אברכים, עד שהחלו אברכים להתקבץ על פי התייעצות עם רבינו, ועברו לגור ביחד בגדרה. שאלתי את רבינו, שבהיות שאנו רוצים לבנות קהילה שילכו בדרך הישנה שהלכו בה אבותינו בתימן, ובדרך כלל כשעושים דבר שנחשב חריג ברח' החרדי, אז זה מזמין הרבה לעג וכו'. ועל כן בשביל להצליח, צריכים אנו לגור בנתיים במקום צדדי, ונפל הפור על העיירה גדרה, ורבינו הסכים עימי בזה, וחתימת יד קדשו מתנוססת לתפארה יחד עם שאר גדולי ישראל זצ"ל, ויבדלו לחיים טובים.

ח. בשנת תשס"ח הגיעתנו שעת משבר מכמה בחינות הן כספית והן מחמת העומס שהיה עלי, וחשבתי כבר לעזוב ולסגור הכל, דיברנו עם רבינו, והוא הסכים לדבר לאברכים לחזקם, היום שנקבע לכך היה י' באב תשס"ח. כשנתנה האות ונכנסו כל האברכים אצל רבינו, החל רבינו

מדבר על ההסתפקות בחיים ולא לחיות חיי מותרות, הקריא גמרא בענין זה, וגם סיפר מהזכור לו בימי חורפו איך היו אז החיים בצינעא ובהצטמצמות, והזכיר שגם בתמן חיו חיי פשטות ולא חיפשו מותרות.

אח"כ החל רבינו לומר- אתמול אמרנו קינה על עשרה הרוגי מלכות, לכאורה למה באה כזאת גזרה? חלילה להרהר אחרי מידותיו של הקב"ה, אלא באותו הדור היה דרדור חזק בלתי פוסק, מתדרדרים ומתדרדרים, ואין לדבר סוף, באה הגזירה הזאת ועצרה את הדרדור. גם בדורינו זה רואים אנו דרדור בלתי פוסק – הקהילה הזאת זה מה שיעצור את הדרדור מכלל ישראל.

ט. בסוף דבריו של רבינו נגשו אליו כמה אברכים שעדיין לא היו גרים איתנו בצוותא חדא בגדרה, ושאלוהו שאלות כגון- מה עם שמירת העיניים- אני סיפרתי לרבינו שהתייעצנו בענין זה עם גדולי תורה ששאלתם שהיות שנצרך לנו לגור במקום מרוחק כגדרה לעת עתה, (על פי הסיבה שכתבתי לעיל) ושאלתי את הגאון ר'... כמה שאלות ובפרט על שמירת העיניים, ואמר לי שאם הרחוב לא מלא כ"כ בפריצות תמיד, (כפי המציאות שהיתה אז, שהרחובות בשכונה בה גרנו, היו שקטים מאוד) אזי אם נשנן תמיד לנו ולילדנו על חשיבות שמירת העיניים, אזי נוכל לגור שם. ורבינו הסכים עם זה, וכך גם הורה לאברך השואל. –חשוב לציין שלא ילמד אף אחד הלכה למעשה מזה, אלא בכל מצב צריך לשאול שאלת חכם.

שאלו השואל מה עם פרנסה- ורבינו השיב שבני תורה תמיד הסתפקו במועט. כללו של דבר כל מי שניגש לשאול את רבינו נענה בהמלצה חמה לעבור לגדרה להצטרף לקהילה.

י. לאחר חמש שנים לשבתנו בגדרה, בגין שנבנו שכונות חדשות בגדרה שקלקלו עם הזמן גם את החלק הישן של העיר שבו גרנו, והחלה הפריצות להתרבות, החלו האברכים לדבר שכעת נשתנו פני הדברים ואולי צריכים לעקור מכאן, ובא התמריץ לזה מיד למחרת יום הכיפורים תשע"א, כאשר הגיע מכתב מהמועצה המקומית, שאיימו בגין שהילדים לומדים אצלנו וכן הילדות, שזה נגד חוק חינוך חובה שלהם, ואיימו במכתב שהעונש הוא או מאסר או קנס כספי או שניהם. עשינו אסיפה עם האברכים לדון בעניין, ותשועה ברוב יועץ, ואחר הלכתי לשאול את פי רבינו האם נכון הדבר לעבור לבית שמש, ורבינו שלחני אל הגר"נ קופשיץ שליט"א, ובעקבות כך עקרו האברכים מגדרה לבית שמש.

יא. בזמנו, לא היו הרבה בני ישיבות גדולות בבני ברק מחברי ארגוננו, ועל כן עשינו את הכינוס בשעה 10.00, והיות שהגיעו לכינוס זה גם מהישיבות הגדולות, חששתי שאני גורם ביטול תורה. משום מה לא יכולתי אז ללכת בעצמי לשאול את רבינו, ושלחתי אז את האברכים היקרים הרב נתנאל סולימאן והרב יהונתן ססה ועוד, שיתפללו שחריית עם רבינו בישיבתו, ויגשו לשאול אותו על כך, ורבינו ענה להם "זה חיזוק תעשו את זה".

יב. בחרו שהחל להכיר לראשונה את הארגון, בא פעם לשאול את רבינו אם לבוא לכינוסים, האמת היא שבסתר ליבו הוא לא רצה לבוא, והוא ממש –כפי שהודה לי אח"כ- שאל את רבינו מכמה צדדים כדי להרוויח תשובה שלילית, אך רבינו תירץ לו את דוחקו באופן שכן יוכל ללכת, עד ששאלו בחבור מסתמא ראש הישיבה לא מסכים לי לצאת מהישיבה בזמן הסדר- ועל זה ענה לו רבינו- שאיננו יכול להגיד נגד דברי ראש הישיבה. (גם אז לא פרש בשפתי "לא")

יג. מאד מאד היה מחבב את הבחורים בארגון, ואת הזיכרון המתוק הזה שזכינו שיבוא לפאר את קריאת שיר השירים ביום שישי של שבת התאחדות, אי אפשר לחרוט עלי דף. ולואי ונוכל להוריש לבנינו אחריו, את השמחה וההתרגשות הגדולה שהיתה אצל הבחורים, במעמד הנשגב ההוא שרבינו ישב בתוכנו כמלך בגדוד בקריאת שיר השירים.

גם על רבינו היה ניכר גודל שמחתו והתרגשותו, ורבינו אמר אז בתוך דבריו ודמעותיו זלגו על לחייו, "רואים על הפנים של כל בן תורה שלכם שהוא אוחז ממש במצב של קדושה ואהבה לבורא עולם, ובדאי שהבורא עולם אוהב אתכם..." וגם באמצע דבריו ראו שהוא מתלהט ודובר בניגון של מוסר, ודמעותיו על לחייו.

יד. גם באופן פרטי כשנגשו אליו בחורים מארגוננו, ראו על רבינו איך הוא מכיר במעלותיהם היקרות, לדוגמא היה אצלו בחור שעטור בפיאותיו, ולאחר שרבינו יעץ לו על שאלתו, הביט אליו בחיוך ואמר לו "אל תגזור את הפיאות זה חן יהודי". בחור אחר בארגון שבא להתייעץ עם רבינו באיזה ענין, ופתאום הרים רבינו את ידו והחל מלטף את פניו של הבחור כמה פעמים בגודל חביבות יוצאת מגדר הרגיל.

טו. בחור שהיה אצלינו בר"ה והתחזק מאד, והחליט להוציא את פיאות ראשו לקדימה, וכשהגיע בישיבתו, צעק עליו המשגיח שזה...ליצנות! הבחור הלך לשאול את רבינו, וסיפרו לרבינו את מה שסיפר הבחור שהמשגיח הנ"ל עובר בין הבחורים ומשדל אותם לגזור פיאותיהם, וכבר הצליח אצל איזה בחורים. מיד איך שאמרו דברים אלו לרבינו, שניה רבינו את תנוחתו, שהיה נשען בידו הא' אל ראשו, ופרש מיד את ידיו לצדדים וכולו אומר תמיהה על כך. וכשסיפרו לו שהמשגיח צעק עליו שזה ליצנות- חתך רבינו ואמר מתוך סערה- "משגיח כזה צריך לזרוק אותו מהישיבה", כשאמרו לרבינו שידבר עם הבחור שנמצא בחוץ, ענה רבינו- הבחור לא צריך לדעת על המשגיח שלו- ואמרו לרבינו שהתכוונו לבקש שרבינו יחזקו- ורבינו צוה להכניסו- ואמר לו שלא יתייחס לשום דבר, ושיתחזק הלאה, וכששאל הבחור אבל מה יעשה אם המשגיח ידחוק בו הלאה, ענהו רבינו שידבר עם האברכים בישיבה שהם ידברו עם המשגיח.

טז. היה פעם ויכוח ביני לבין שאר אנשי הצוות בישיבה על כמה מנהגים שבמסורת תימן אם לנהוג כך בישיבה, וכשבאנו לפני רבינו ואמנם צידד כמותם ולא כמוני, אבל אני הייתי אחוז התפעלות באיזה רגישות התייחס אלי, וכמה תמן בי ובפעולותי על אף שהיה דברים שלא הסכים עמם.

אמנם באופן כללי אפשר לומר שעיקר התנופה והחיות קיבלנו מרבינו שחזק אותנו ובלעדי התמיכה שקיבלנו ממנו לא היה לנו תקומה, וכמו שהובאו הדברים לעיל הורה לבני ישיבות להשתתף וללכת במסורת אבות, שהיה רבינו מרא דעולם הישיבות ולכן היה לזה משקל עצום בעולם הישיבות ובין בני התורה התימנים.

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגלין בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לסל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצוויץ זצוק"ל

גליון 75 ויחי תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לנצל למטרת זכו חרבים בלבד.
לחידושים ותמצאות, חוספת מעים, העצות והערות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

בסוף פרשתן מתבארת הבטחת הגאולה בכל אופן. הדברים עמוקים ודורשים התבוננות מרובה אך האור הבוקע מהם מאיר ביותר.

אחד השבוישים הגדולים בדורנו הוא הגישה לנפש האדם כפי צורתה החיצונית, היינו כפי שחכמת הגויים השכיחה להבין במחקר וניסוי שלהם [אין הדברים נוגעים לגבי שאלות מעשיות בהם יש לשאול מורה הוראה מובהק ואכמ"ל]. סיבת השיבוש שהרי הנפש היהודית חצובה מרום מעלה והכללים להבנת דרכיה נמצאים רק בחז"ל. המקור העיקרי ללימוד סוגי זה נמצא בחלק הרי' תורה העוסק בדרכיו ית' בהנהגת עולמו והם הם שורש הילוכי הנפש היהודית. רבינו זצ"ל השכיל לפתוח צוהר לפנימיות הנפש ע"י הפשטת רי' תורה לתוך פשטי התורה כפי שהובא במאמרים האחרונים. ננסה בעלוים הבאים להביא מעט מ"מסמרי הנפש". כמובן שאין במה זו מתאימה לעצם סוגיות הרצון דרזין אלא רק לחלק הנוגע לפנימיות הנפש.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדוד. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

נקודת דביקות בהקב"ה בהחלט [א.ה. ולכן אף ש"ישנה מהמציאות" הלב נשאר דבוק, והוא בעומק פנימיות הלב כי בחיצוניות הלב תתכן גם שינה], ולפי"ז יתפרש ש"צור לבבי", היינו תוקף הלב, הוא הקב"ה. זו הנקודה האמיתית הנמצאת בפנימיות כל אחד ואחד שאנו רוצים בהחלט לעשות רצונו ית"ש, "רצונו לעשות רצונו". והסיבה לכך ששם [א.ה. בנקודה הפנימית של הלב] נמצא גילוי גמור של "הכבוד שמים" [א.ה. ולכן ישנה דבקות כזו ובחיצוניות אין גילוי כבוד שמים וממילא יתכן מצב של אני ישנה מהמציאות]. על דרך זה נבין שבמידותיו ית' ישנו גם מהלך שנקרא "לב" היינו בחינה כזו שמתגלה בה כבוד שמים בעצם [א.ה. לאפוקי מידות בהנהגתו שבהם יש מקום להסתיר פנים, שאינו בגלוי לגמרי].

יעקב אבינו מושרש בלב של מעלה

נתקדם הלאה ונראה כיצד מידה זו של "לב" מתיחסת במיוחד ליעקב. אמרו חז"ל שדמותו של יעקב חקוקה בבסא הכבוד. פירושו שיעקב [שהיה בחיר האבות] הגיע לשלמות כזו להיות כסא מוחלט לכבוד שמים. אצל האדם אין מידה זו מתגלה תמיד באברי הגוף משום ד"שאר שבעיסה ושעבוד מלכיות" מעכבים. אבל אצל יעקב היתה נקודת דביקותו ב"לב דלעילא" בגילוי. על נקודת הקץ נאמר "ללבי גליתי", היינו למידה הפנימית של הנהגתו ית' ולכן גם מי שהגיע ל"לב", אליו נגלה הקץ, כי ללבי גליתי. זו הסיבה שיעקב ידע את הקץ. אך עדיין צריכים להבין מדוע רצה לגלות קץ זה.

יעקב ביקש לגלות קץ הימין [בסוד ישרים ליל שבת קדש פרשת ויחי תשנ"ו]

ויאמר יעקב אל בניו האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים. ואמרו ע"ז חז"ל (פסחים נ"ו הובא בקיצור ברש"י) שביקש יעקב לגלות קץ הימין נסתלקה ממנו שכינה אמר שמא פסול יש בבני כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכיצחק אבי שיצא ממנו עשו. פתחו ואמרו שמע ישראל (סבא) ה' אלקינו ה' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. אמר יעקב בשכמל"ו ע"כ. כל הענין אינו מובן מדוע רצה לגלות את קץ הימין, שהוא הקץ האחרון וכרתיב בדניאל ותעמוד לגורלך לקץ הימין. והרי זה נוגע לכמה אלפי שנה אחר כך. וגם צ"ע מה הריח לשבטים אם יגלה להם שיבא בשנה פלונית.

ללבי גיליתי לפי לא גיליתי

כתיב [ישעיהו ס"ג ד'] כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה: ואמרו חז"ל [סנהדרין צ"ט ע"א] אמר רבי יוחנן **ללבי גיליתי, לפי לא גיליתי** [א.ה. בגמ' איתא לאיברי לא גיליתי אבל במדרש תהלים [מזמור ט' הובא ברמב"ן בלק כ"ד ט"ו] ר' שמואל מתני בשם ר' יהודה אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה באה, אל תאמין בו, לפי שכתוב כי יום נקם בלבי, ליבא לפומא לא גלי, פומא למאן גלי. וזו אותה כונה לבחינה חיצונית יותר מהלב כפי שיתבאר]. וצריך להבין את הדברים בדרך זו. [א.ה. כשם שליבו של האדם הוא מקום מוסתר כך] ישנה מידה ממידותיו ית' שהיא נסתרת מאיתנו ונקראת "לב". למידה פנימית זו היה גילוי של הקץ, אבל להנהגה הגלויה לבריאה, הנקראת הנהגת "הדיבור" [א.ה. בדומה לדיבור שמתגלה החוצה לשומע, ולפי הגי' איבריי שהם הגלויים] לא התגלה הקץ [א.ה. פירושו שקץ הימין שהוא סיום הנהגת הששת אלפי שנות האי עלמא בהם הבחירה ולכן מונהגים בהנהגה המאפשרת בחירה - הנקראת הנהגה חיצונית - , ממילא כלפי הנהגה זו לא גלויה התכלית העתידה להגיע אחרי ששת אלפי שנות העולם - ורק בעומק מחשבתו נמצא קץ זה - בחינת "ללבי"]. נבאר יותר בעז"ה.

עומק מידת הלב באדם

כתיב בצלם אלקים עשה את האדם. היינו שניתן ללמוד על כל מדות המרכבה העליונה מה"צלם אלקים" של האדם. ממהלך הלב של האדם נלמד ענין מדת הלב בהנהגה העליונה. כתיב "אני ישנה ולבי ער". ואמרו במד"ר שם אני ישנה מן המצות, ולבי זה הקב"ה ער שנאמר צור לבבי וחלקי אלקים. מלמד שהקב"ה הוא לבם של ישראל ע"כ. פי' שהגדרה האמיתית של הלב היא דוקא "עומק הלב" ששם יש

יעקב על שם אחיזתו בעקב עשו – ביאורו

שמו של יעקב ניתן לו משום שבעת לידתו היתה ידו אוחזת בעקב עשו כמפורש שם. ופירש"י עד שזה (עשו) גומר מלכותו בא זה ולקח ממנו ע"כ. נגדיר מהו העקב של עשו ולמה נקרא יעקב "עקב" עם יוד בשמו מה"ט. שורש הדברים נמצא בפסוק האחרון של גמר מעשה בראשית, "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". בפסוק זה מדובר על תקופת האחרית של ששת ימי בראשית וממילא של ששת אלפי שנים דהוי האי עלמא [א.ה. שכל שיארע בהם נרמז בששת ימים אלו עיי"ש ברמב"ן]. נמצא שיום זה עליו נאמר "טוב מאוד" שהוא היום האחרון של ששת ימי בראשית הוא כנגד העקב [סוף] של האי עלמא. ביום הששי [א.ה. שהוא כאמור העקב של ששת ימי בראשית] הנחש החטיא את האדם ושלל ממנו את התפיסה של "אין עוד מלבדו" והוריד אותו לתפיסה שיש מציאות לעולם מצד עצמו [א.ה. היפך גילוי היחוד]. ובהיות שעשו הוא המשכו של הנחש הקדמוני היתה צריכה תקופה זו של העקב להגיע אליו. אך במה שידו של יעקב אחזה בעקב עשו היה כאן סימן לבנים שתקופה זו תעבור חזרה לרשותו של יעקב, שהוא דיוקנו של האדם הראשון. ומשום ש"ידו" אותיות "יוד" תפסו ב"עקב", לכן נקרא נקרא שמו יעקב [עקב עם יו"ד, ועיין במקור הדברים עומק את יוד ושייכותה לכאן ואכמ"ל – ניתן לקבל במייל].

מהלך הגאולה של עני ורוכב על חמור

בפרק חלק [צ"ח ע"א] הקשו סתירת המקראות בענין הגאולה. בפסוק אחד כתוב "וערו עם ענני שמיא כבר איניש אתי וכו'" ובזכריה כתיב "עני ורוכב על החמור". ותיירצו זכו עם ענני שמיא, לא זכו עני ורוכב על החמור. והנה למהלך של "זכו" אין זמן בעצם רק כמש"ש היום אם בקולו תשמעון. אבל קץ בעצם שהוא אינו תלוי בזכות כלל וממילא יכול להיות גם בלא זכו והוא קץ הימין שהוא בעצם סיום הכל. ולכן במהלך זה יהיה באופן של "עני ורוכב על החמור", היינו שהגם שירד הדור לאפיסת הדעת [א.ה. בחינת חמור] מכל מקום יבא. המדובר כאן הוא משיח בן דוד שמוכרח לבא. שהוא מענף יהודה שיצא מיעקב. ונתבאר במק"א שעבודת יהודה היתה להיכנס לפני ולפנים ולברר מציאות ה"רצוננו לעשות רצונך" שנמצא בלבב של כנסת ישראל [א.ה. השהה למאמר בעלון הקודם 74 בענין יעקב ויוסף והבן]. כן גם כאן שמהלך של עני ורוכב על חמור הוא באופן הנ"ל. כי אמרו בתו"ז ת"ס על העני ורוכב על החמור, שהוא טב מלוג ולבושיה מלבר ביש ע"כ. היינו שעל אף שלטון היצר הרע והרשע שבדור מכל מקום יש בשמים גם הסתכלות פנימה המבחינה בהם את ה"רצוננו לעשות רצונך" המכוסה תחת רפש וטיט של רשע. וכשיש הסתכלות כזו פנימה או הם משתייכים ללב העליון וכמש"נ. ואז יחס ההשגחה אליהם הוא בסוד ללבי גליתי, התגלות הקץ באופן פנימי הגם שכלפי חוץ לא ניכר כלל מחמת הלבוש מלבר דביש. והגם שנקרא בן

דוד בר נפלי ע"ש סוכת דוד הנופלת, ויכול לגרום שהתעוררות הגאולה תיהפך ח"ו לנפילת נפל נכאשר כתב הגר"א ז"ל שכבר היה כמה פעמים אבל באופן של עני רוכב על חמור מופקעים מזה. כי בהיות הרצוננו לעשות רצונך מציאות מוחלטת בלי שום אפשרות להשתנות על כן קיים כאן בקביעות "ללבי גליתי". ורכיבה זו על החמור היא בקביעות. והו עומק הפי' במה שגאולת קץ הימין נפתחת גם בלי זכות בלבוש [א.ה. היינו במעשים שהם חיצוניות הדור] כי הזכות הפנימית היא שנושאת את הגאולה. ואמרו ז"ל בסוף יומא דיחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם יעו"ש. וקבלנו מקדושי עליון ז"ל כי מדובר על בן דוד שהוא יהיה היחיד שישבו ויקרע מסכי הלב של הדור להאיר בהם בפועל את הרצוננו לעשות רצונך, ואז ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב. אמנם בעת בקיעת רצון זה בגלוי או יתברר בהחלט כי כל הרע היה רק מהשאר שבעיסה ואומות העולם שערכו הטוב כל הזמן.

נחזור עתה בעז"ה לתחלת הדברים. כלל בידנו שמעשה אבות סימן לבנים וכל מה שנעשה עם הבנים כבר הושרש במהלך האבות כאשר האריך בזה הרמב"ן בפי' החומש בכ"מ. ואם כן מהלך הקץ הימין שעתיד להתגלות מ"ליבא לפומא" צריך שיהיה לו שרש במהלך האבות. זו הכונה שביקש יעקב לגלות הקץ. מכיון שהוא זה שהיה שייך ביותר אל יעוד אדם הראשון שהיה חובק כל העולם עד אחרית הימים, והוא גם כן התעלה למהלך מדת הלב דלעילא וכמש"נ, ממילא שייך אליו המהלך ד"ללבי גליתי" כנ"ל, והיה צריך שישתרש במעשיו ה"ליבא לפומא גלוי". ולכן לפני פטירתו כשעומד לגמור את המעשה אבות סימן לבנים, רצה לגלות קץ הימין.

ננסה להבין את המשך פרשה זו. כאשר רצה לגלות את הקץ או נסתלקה הימנו שכינה אמר שמא פסול יש בבני כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכו'. פירושו שאמרו בפ"ח דב"ב גמירי דלא כלה שבטא יעו"ש. פי' שמהלך של "שבט" חובק עד האחרית גם כן [א.ה. ולכן לא שייך בשבט מיתה], והסיבה לכך כי כל שבט הוא ענף של יעקב ממש [א.ה. והענף כעין השורש]. אבל בישמעאל ועשו אין מהלך זה. על כן, בעת שנסתלקה ממנו שכינה פחד שמא יש כאן פסול שאינו מגיע ל"אחרית" וממילא לא שייך ה"ליבא לפומא גלוי" דקץ הימין. מיד פתחו השבטים ואמרו שמע ישראל סבא, ה' אלקינו ה' אחד, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. פירושו שבענין דביקות ביחודו ית"ש הם דבוקים כמותו וחובקים הכל כמותו. ואם בלב פנימה רק זה הרי ברור שרצון הלב כאן הוא בעצם ד"רצוננו לעשות רצונך", אם כן ראויים הם להופעת ה"ליבא לפומא גלוי". אז פתח יעקב ואמר בשכמל"ו. ואמרו בגמ' [נפחים שם] שאנו אומרים זה בחשאי. והביאו על זה משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה. אם תאמר שרוצה לאוכלו גנאי הוא לה, ואם לא תאכל צער הוא לה, התקינו עבדיה להביא לה בחשאי יעו"ש. יעקב אמר שבח זה בקול רם כפי שיהיה מצב מלכות שמים באחרית

הימים [א.ה בגלוי "לפומא גליא"], ורק אנו אומרים שבו זה בחשאי כי היום קודם בירור הרע אז מלכות שמים מתעסקת לנקות את הבריאה ממנו והם הציקי קדרה (שיריים מהאוכל דהוא הטוב) ובאמת שזהו גנאי לה [א.ה מה שהמלכות שמים עוסקת בביעור הרע, ונתבאר במק"א שהגנאי הוא שכביכול יש מקום לרע שצריך לבערו... משא"כ כלפי היחוד אין שום

מקום לרע], מכל מקום יעקב אשר הגיע עד סוף המהלך היה כבר בגדר ה"מאד" של "הטוב" וכמש"נ לעיל [א.ה שביום השישי נאמר טוב מאוד שהרע התהפך לטוב], לפיכך אמרו בקול רם. ובוזה התקיים במעשה אבות הלבבי גליתי הבוקע בחוץ בגבול הפה לגלות בחוץ מצב הגליתי לפני, ובוזה נגמרה תקופת יעקב.

עמידה בנסיונות החיים [אגרות דעת קי"ח]

קראתי מכתבך בעיון, וכמדומה שיש כאן אי הבנה במהלך החיים, ומזה נובע עיקר כל בעיותיך. האדם נמצא בעוה"ז רק בשביל דבר אחד לבד, והוא להיות מנוסה, ועי"ז לראות באיזה מדה הוא דבוק לרצונו ית"ש. כל מצבי האדם שהוא נפגש עמהם אינם מסורים לידו כלל להסתדר בהם. כולם הם בידי שמים. מה שסידר הוא ית"ש לכל נפש מדת ואופני נסיונותיה. והוא מנוסה בזה לראות במה יבחר, אם ברצון ה' המפורש לנו רק בתורתו ית"ש או בויתור על זה ובחירת נוחיותו בעולם החומרי. כפי מידת ואיכות הויתור על עניי החומר ככה הוא מתנשא (נסיון מלשון הרימו על נס וכו') כידוע בפ"י הרמב"ן לחומש (בראשית כב, א – שמות כ, יז) וקומת צורתו הפנימי מתחזקת יותר ומכינו להתגבר על עוד קושיים.

ואם כי האדם סובל בעת הויתור על החומר (שהרי יש משיכה טבעי לצרכי החומר, והוא סובל אי נוחיות ממה שצריך לכווץ את עצמו) מ"מ אין יסורים אלו שוברים האדם אלא הם מגבשים אותו ומעמידים אותו. (עיין היטב בפירש"י ריש ניצבים) וזוקפים קומתו דאכן יש לו גבורה נפשית, וגבור ביצרו הוא. אי"כ בריחה מנסיון שהועמד בפני האדם, וחיתוש נוחיות, הוא בריחה מעצם החיים עצמים, ועזיבתם. בריחה אינה פתרון לשום בעיה בחיים.

האדם מוכרח לעבור נסיונות, ובריחה מנסיון א' (אחרי שהועמד בתוכה) אינה מבטחתו כלל דמעתה יהיה לו דרך סלולה ונוחה במשך החיים, וזהו טעות מר והעלמה מן המציאות הקיימת לצלול במים האדירים של עולם הדמיון. אבל כל זמן דלא הכיר האדם חומר החוב שיש לו בעולמו, ואין לו משקלו הראוי, אז יהיו לפניו כל ויתור על שאיפות הסידור בעניי גשם כנטל החול ממש. אבל ברגע שיעמוד על איכות חובתו בעולמו מצד אחד, ומצד ב' האושר ועושר שנמצא במילוי חובתו להתענג בתענוג היותר נפלא ונעלה לנצח נצחים, אז יקל עליו הויתור על שאיפת הסידור בחיי שעה הקשורים במילוי והכנעה לתביעות הגופניות.

נקח לדוגמא מצבך שהנך מתלונן עליו, אכן יש כאן בעיה במושגי חיי השעה, אמנם תצייר לעצמך ציור זה באופן חושי ותבין בכל מה שדברתי עד הנה. בית היה בוער והיה עולה בלהבות. הצליחו אנשים מבחוץ להוציא ולהציל עיקר רכושו של בעה"ב – שהיה מהעשירים – ועלה סכום גדול במרגליות וכדו'. אמנם בעה"ב היה נמצא בתוך הבית הבורע. ולמה? הוא היה עסוק ברדיפה מבוהלת אחרי כינה שעקצתו בשנתו והחליט שלא יעזוב הבית עד שינקום מהכינה. בחוץ צעקו אליו צא מהר כי עוד מעט לא תוכל להמלט על נפשך, אמנם תצליח להנקם מהכינה אבל המחיר עי"ז יהיה חיך עצמם וד"ל.

ענין... הם בעיה, אבל הוא רק א' מנסיונותיך בחיים לראות אם תבקר חיי נפשך בקישורה לעונג הנצחי או שהרדיפה אחרי הכינה יעסיק אותך עד לבהל אותך ולאבד את משקל הדעת. הרי אין ענין ... בכלל מסורים בידך בהיות זה רק נסיון, והוא לגמרי בידי שמים לחוד. אם מעיק לך המצב תתפלל לה' שתעבור הנסיון בשלום ושיסיר הוא ית"ש מלבך הרהורי עוה"ז. והלא אמרו באדר"נ כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו וכו' ונזכר שם כל מיני ההפרעות של נטית החומר והגוף לעוה"ז. ומה שבא נסיון זה באמצע עלייתך לא היה זה מעשה שטן הצליח שכתבת במכתבך, רק הוא נסיון לראות איכות רצונך לעלות, אם הוא שטחי או הוא חיך, ושאתה מוכן להקריב בשביל השגתו שטותי דהאי עלמא. כדאי לך לעבור על תחילת המסילת ישרים פ' ביאור חובת האדם בעולמו הרבה פעמים, וכן לידבק בספר בעל ח"ח זצ"ל, בפרט הספר החדש שהו"ל ממנו כל דיבוריו על חובת ת"ת.

מסתרי הנפש [א']

שיטת הגר"א זצ"ל ובית מדרשו [א.ה. כפי שנתבאר בספר תלמידו נפש חיים סוף שער א'] שלא לכוון כוונות התפילה והמצוות בחו"ל שאינה מתאימה לרוממות העבודה של הכוונות, ובנפח"ח ש"ב ביאר רק את תוכן עבודת התפילה במעשה ובמחשבה ודבקות הנפש בתיבות התפילה ע"פ פנימיות התורה [ועיי"ש בפ"י שכל הכוונות הם בעצם טיפה מן הים מהריון העמוקים שהתכוונו אכנה"ג בתיבות התפילה]. כי זהו באמת כל תוכן ענין הכוונות **שיצא האדם מתפיסתו הרגילה**, ומתחושותיו הרגילים, ויכנס לאוירת רוחניות התפילה בהרגשות קדושות נעלות ביחוד השי"ת באהבה ויראה פנימית, ותדבק נפשו במדרגות קדושה אלו. ובעסק התפילה שהיא בעולם האצילות ירגיש בעצמו בחלק נשמתו המקביל לעולם האצילות [כידוע דגרנ"ח מקביל לאבי"ע], וכדי לזכות לכך צריך להיות בעל מדרגה עצומה, והוא רק ליחידי סגולה, ואולי אין היום כאלו בכלל. אך לפי מדרגותינו כשנכוון היטב פירוש המילות, אנו יכולים לצאת קצת מהאוירה הרגילה ולהכנס לאוירה של התפילה. והקיום שלנו למעשה מלימוד זה הוא לעצב השקפה אמיתית על הבריאה, וחיוזק היראת שמים ואהבת ה', דהנה בנפח"ח מבאר באורך שמעשי האדם משפיעים למעלה בעולמות העליונים, ובעסק הלימוד הזה בא לידי הכנעה לפניו ויראתו ואהבתו כ"ז משתנה אצלו ע"י תפיסה זו, וזהו ה"קיום" שלנו בלימוד זה, שתשתנה השקפת החיים. כמ"ש בנפח"ח סוף ש"א. נקודה נוספת בזה, הנה כשנתבונן נראה, שכבר ב' או ג' דורות יש אוירה של זלזול במצוות ה' רח"ל להתייחס לדברים החמורים ביותר במבט זול, ונוסף בזמנינו עוד ענין של "חוצפה" כלומר שהגם שהדבר יקר וחשוב, אבל אינו מחייב, חס וחלילה רח"ל, וכשעוסקים בענינים אלו מקבלים השקפה ומבט גבוה ברום ערך התורה והמצוות וכלל עבודת האדם את בוראו, והוא ה"נאה מקיים".

לסור מהשטחיות [אגרות דעת רכ"ה]

בהיות הדור שלנו נגוע בהריצה אחרי השטחיות (כדי להקל על עצמו, כי השטחיות אינה תובעת עיון ויגיעה) וזה אחד מגווני עץ הדעת להמשך אחרי השטחיות וכמ"ש נחמד העץ להשכיל. (על כן נכשלו בני דורנו בהריצה אחרי ההתפתחות המשונה של הטכנולוגיה שהגם שזוהי חכמה רבה, מ"מ אינה מחייבת עי"ז שישינה האדם את נטייתו משטחיות לפנימיות) ועל כן כל ניצוץ וניצוץ שמתגלה בדורנו בענין הצורך ליכנס לפנימיות הוא רכוש גדול במצב זה.

[א.ה. מאמר זה הוא הקדמה כוללת למבקש להכנס לפנימיות נפשו כפי המצטייר בדברי רז"ל – מקורו בנפש אליהו מבוא שערים בהקדמה – עיין במסגת למטה]

ישנה גמרא [חגיגה י"ד ב'] המלמדת אותנו כיצד לגשת לדברי תורה יותר פנימיים, הנקראים מעשה מרכבה. ר' אלעזר בן ערך דרש במעשה מרכבה וירדה אש מן השמים וכו' פתחו כל האילנות ואמרו שירה וכו' עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו ואמר ברוך ה' אלקי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שידע להבין ולחקור במעשה מרכבה, יש נאה דורש ונאה מקיים, יש נאה דורש ואינו נאה מקיים, **ונאתה נאה דורש ונאה מקיים** וכו'. ולכאורה צ"ב הרי מעשה מרכבה הוא רחוק מאוד מעולם המעשה, ומה שייך בזה נאה מקיים, על איזה קיום מדובר.

לפעמים האדם מרגיש את השגחת השי"ת עמו, ואז חי בתפיסה גבוהה. וכזוכה לתפיסה גבוהה הרי כל איכות החיים שלו מתרוממת לרמה גבוהה יותר, וכל הקיום התורה והמצוות שלו הוא באופן נעלה יותר. והנה בעוה"ר בחוץ יש מבט של כפירה ומינות שמושך את כולם רח"ל. ומה היא העצה למצב זה, הרי רוחות הכפירה מורידות את האדם לשאול תחתית. העצה לזה היא לעשות תיבה שתהיה מוגנת מבפנים ומבחוץ ועי"ז מתנתקים לגמרי מהמבול שבחוץ. מהי התיבה? לבנות השקפה פנימית טהורה ואז האדם חי לעצמו בתפיסה האמיתית, ואינו משתייך למערבולת שבחוץ. כשחז"ל דיברו על ענינים פנימיים הכל הוא בלשון משל ומליצה. וגם הקדמונים שפירשו ענינים אלו דיברו בלשון מליצה, ואע"פ שבאופן זה הדברים מוסתרים, אבל בדרך עץ החיים (להרמח"ל ז"ל [א.ה. נדפס בסוף מסילת ישרים ובאמת שהוא הקדמה לספרו הגדול קל"ח פתחי חכמה שכולו עוסק בפנימיות התורה ועל זה אמר את המשל המפורסם דלהלן]) ממשיך את הד"ת לגחלים שהאש טמונה בהם וככל שמפיח בהם מתלהטות יותר, כן בד"ת יש לאותיות "חיות רוחניות פנימית", והאותיות עצמם הם לבושים למציאות הרוחניות שבהם, וכשיקרא האדם את האותיות יתקשר עם החיות שבתוכם, ויכנס ל"אוירה" של האותיות. לכן כשמתגיעים על גוף אותיות התורה מתלהט חיותם וזוכים להבין פנימיות הנמשל. בנושאים אלו מדובר בעיקר על סוגית יחודו ית'. ועי" שנקנס לאוירה זו של יחוד ה' [א.ה. כפי שנלמד בסוגיות אלו] במבט האמיתי ניצל ממערבולות הכפירה שמבחוץ.

זה היה ה"נאה מקיים" של ר"א בן ערך שדרש במעשה מרכבה והשיג פנימיות הדברים, ועי"ז היה חי באוירה הפנימית של השגת יחודו ית', וכל החיים וקיום המצוות שלו היו ברמה גבוהה ואין לך "קיום" גדול מזה.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויחי תשע"ו -

שעשה לי נס במקום הזה

וַיֵּרָאוּ אֶחָי יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטְמוּנוּ יוֹסֵף וְהָשִׁיב יֹשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ (נ' ט"ו)
ופירש רש"י, מהו ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן.
ובמדרש תנחומא (פרשת ויחי ס' י"ז) מבאר בעוד דרך, ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, ומה ראו עתה שפחדו, אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם, ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו, ובירך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס, ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה, וכיון שראו כן אמרו עכשיו שמת אבינו, לו יִשְׁטְמוּנוּ יוֹסֵף וְהָשִׁיב יֹשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ.

יוסף היה צריך לגשת להבור

הנה חזינו בהמדרש הנ"ל, דהרואה מקום שנעשה נס ליחיד, מברך שעשה לי נס במקום הזה. [וכן נפסק בשולחן ערוך (סי' רי"ח סע' ד').]
והנה איתא בתשובות מהריט"ץ (סי' פ"ז, ומובא בקצרה בשע"ת סי' רי"ח סק"ד) מעשה שהיה, בראובן שלא היה בביתו, ושמע קול רגלי בני אדם מהלכים בעליה שעל גבי ביתו, ויאמר בלבו מי הוא זה אשר עתה הבית סגור במנעול, אז קם ועלה לעליה, וראה גנב אחד מחפץ בתיבות ובארגזים לשלול שלל ולבוז בז, והיה בראותו כי נתפש כגנב, קם עליו ותפס בצוארו וחנקו עד שיצאה נפשו, ולא נותרה בו נשמה, ולקח חפצי הבית והלך כי חישוב כי מת הוא ולא יחיה חס ושלום,
ובחמלת ה' עליו שבה נפשו אליו ויחי, וזה האיש ראובן מן היים ההוא לא עלה לעליה כי אם דר בביתו, ועתה שאל מאתנו אם חייב לברך שעשה לי נס במקום הזה בעלותו לעליה אחר שלשים יום, וכן בכל פרק ופרק אחר שעבדו שלשים יום.
והשיב המהריט"ץ, שחייב בברכה, שהדבר ברור דמקום שנעשה לו נס קטני, ומקום לא מקרי אלא מקום מיוחד, ועליה חילק מקום לעצמו, ולא נפטר בהיותו דר בחצר או בבית אשר תחתיו. ואם כן אף על גב דלעולם שוכן בבית שתחת העליה, כשירצה לעלות לעליה צריך לברך, אם לא עלה שלשים יום. [והוא הדין אם לא היה בבית ל' יום, וחוזר לביתו ואינו עולה לעליה, אינו מברך].

והוכיח כך מהמדרש הנ"ל, שכשהלך יוסף הצדיק עם אחיו, נפנה מהם לעמוד על פי הבור, ובירך שעשה לי נס במקום הזה, ומדאצטריך יוסף הצדיק לפנות מאחיו ולגשת אל הבור, ולא בירך בחשאי דרך הילוכו, משמע דבעינן ממש במקום, ואם כן כל שכן בעליה של בית, שחילק רשות לעצמו, ומקום לעצמו מיקרי.

ראיית המקום

הנה יש לעיין בדברי מהריט"ץ בכמה אנפי:
א. הרואה מעברות היים

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' רי"ח סע' א') הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, כגון מעברות היים, [היינו מקום שעברו ישראל בים סוף ביבשה], מברך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה.
ויש לעיין ברואה את כל ים סוף מן האוירון, האם יכול לברך,

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דהברכה רק בנמצא על המקום, וכמו דאמרינן בנוסח הברכה שעשה נס במקום הזה.

אבל לאידך גיסא, בפשוטו כל שרואה את המקום אף מרחוק יש לומר דיכול לברך, ואע"פ שנוסח הברכה במקום הזה, הכוונה שמברך על המקום ולא שנמצא במקום.

ולכאורה מדברי מהריט"ץ משמע דלא כדברינו, אלא בעינן שיהא במקום עצמו. אמנם יש לדחות דכוונת מהריט"ץ אינו שיהא במקום עצמו, אלא רק שיראה המקום, וכדלהלן.

ב. שיהא במקום או רק ראיית המקום

הנה בתשובות פרי הארץ (לרבינו ישראל מאיר מנורחי, ח"א או"ח סי' ז') הביא דברי מהריט"ץ, ודן בדבריו, חדא, מהו הרואה מיוסף, דילמא אם יוסף לא יהיה מתקרב להבור לא היה רואהו, כגון שהיה אצל הבור הר או גבעה, או הבור היה רחוק מיוסף יותר משיעור מיל, אבל אין הכי נמי אם היה רואה הבור מרחוק היה מברך.

עוד כתב להסתפק בירושלים שלומדים תורה בישיבה, ודרך החלון רואים קברי ישראל שעמק יהושפט, האם צריכים לברך כשהולכים משלשים יום לשלשים יום על הקברים בעצמם, מי אמרינן דלא צריכים לברך, שהרי נפטר בראייתם דרך החלונות, או דילמא צריכים לברך, דהרי לא היו במקום הקברים ממש.

וכתב דלפי פסקו של מהריט"ץ דיכול לברך דוקא באותו המקום, מבוואר כהצד השני, וכשילכו להקברים עצמם יהיו חייבים בברכה.

חזינן דפרי הארץ הביין בדעת מהריט"ץ, דכדי לברך בעינן שיהא ממש במקום הנס. [ולדבריו, נמצא דבאירע נס בבור יצטרך להציץ לתוך הבור, ורואו יחא בבור].

אך הנה ראיתי בתשובות בצל החכמה (ח"ב סי' ט"ז) שהארץ דלענין ברכות הראיה, לא בעינן שיהא במקום הנס ממש, אלא גם הרואה מרחוק חשיבא ראיה. וכן כתב נמי (ח"ג סי' מ') לענין בית הקברות דהרואה מרחוק מברך.

והיה נראה דלא כדברי פרי הארץ, דגם מהריט"ץ מודה דראיה מרחוק חשיבא ראיה, ועליה של בית שאני, שאינו רואה את המקום כלל. והנידון במהריט"ץ היה רק אם יוכל לברך גם כשאינו רואה, וזה הוכיח מיוסף דבעינן ראית המקום, ומרחוק לא יכל לראות את הבור. וכן בבית אינו רואה את העליה.

ג. נהרס הבנין

יש לעיין באופן שנעשה לו נס בעליה, ואחר כך נהרס הבנין לגמרי, דיש לומר דבכהאי גוונא יכול לברך כשנמצא למטה בקרקע, דדוקא כשהבית קיים חולק העליה רשות לעצמו, אבל כשהנחש, הכל נחשב למקום הנס. וכל שכן לפי הנ"ל דתליא ברואה מקום הנס.

שעשה נס לאבי במקום הזה

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' רי"ח סע' ד') דהרואה מקום שנעשה לו נס, מברך שעשה לי נס במקום הזה. וכן כל יוצאי ירכו מברכין שעשה נס לאבי במקום הזה.

ולפי זה לכאורה גם מנשה ואפרים היו צריכים לברך שעשה נס לאבי במקום הזה.

והנה איתא בשולחן ערוך (שם סע' ג') דאינו מברך ברכת הראיה אלא ברואה פעם אחת בשלשים יום. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק י"א, ובשער הציון סק"ג) דהיינו חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד

בו עתה, זאע'פ דמסתפק במגן אברהם אולי הם בכלל ה' יום, מכל מקום ספק ברכות להקל.

ומעתה יש לדון במי שנעשה לו נס במקום פלוני, ועובר במקום ביום השלשים, נמצא דמסתפק אינו יכול לברך בעצמו, והולך שם עם בנו, ובנו לא היה שם לפני שלשים, ובנו מברך שעשה נס לאבי במקום הזה, האם יכול הבן להוציא האב מספק.

ויש לדון בהאי חקירה מכמה אנפי:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דכיון שהנוסח שמברך הבן היינו שעשה נס לאבי במקום הזה, אם כן אינו יכול להוציא האב. אך לאידך גיסא, נראה דשפיר דמי, דהנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' רי"ט סע' ד') לענין ברכת הגומל, דאם בירך אחר ואמר 'ברוך רחמנא מלכא דעלמא דיהבך לך', וזה שנתחייב בהגומל, ענה אמן, יצא ידי חובתו. חזינן דמהני אע"פ שמדבר אליו בלשון נוכח, ואם כן הוא הדין בכהאי גוונא.

ב. מהני רק בלשון נוכח

אלא אם כן נימא דתיבת לן עדיפא מתיבתא אבינו, דלן מתייחס אליו בנוכח, משא"כ באבי. ולא מברך לי חילוקא. ועוד דאף אם נימא דלאבי גרע, מכל מקום יש לומר דבגוונא שאביו עמו, והבן מברך על הנס של אביו, יש לדון דמהני כשהבן מברך שעשה לך נס במקום הזה, [בלשון נוכח], ואם תמצא לומר הכי, אם כן בנידון דידן יוכל גם לפטור אביו.

ג. רק בענה אמן

אמנם כל הנידון דוקא כשיענה אמן, דבלא זה גם התם (בברך רחמנא דיהבך לך), לא מהני, וכדפירש הגרע"א בגליון (שם) דבכהאי גוונא שאין הנוסח מתאים לו, לא שייך שומע כעונה, דהרי הוא צריך לומר בנוסח אחרת דהיינו שגמלני, אלא רק על ידי אמן יצא ידי חובתו, דהוה כמו שהוא גם כן משבח ומודה.

[אמנם כתב הגרע"א (שם) עוד טעם להא דצריך לענות אמן, דדוקא כשהמברך חייב גם כן בהברכה, אז יוצא השומע בלא עניית אמן, אבל היכא שהמברך אינו חייב בברכה זו, צריך דוקא לעניית אמן. וטעם זה לא שייך כאן].

ברכה שאינה צריכה

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רי"ח סע' ג') דהא דמברכים שעשה לי נס במקום הזה, אינו אלא כשרואה המקום פעם אחת בל' יום.

ויש לדון מהו בגוונא דהיה במקום שנעשה לו נס, ובירך שעשה לי נס במקום הזה, ואחר כך היה צריך להיות במקום הנס פעם שניה, ויכול להיות שם או תוך שלשים יום, או לאחר שלשים יום,

ואם יהא שם תוך שלשים אינו חייב לברך, משא"כ אם יהא שם לאחר שלשים יום חייב לברך, ואם כן יש לעיין האם יש ענין שיהא דוקא תוך ל' יום, מפאת שלא יגרסם ברכה שאינה צריכה.

והנה זה פשוט שאם כבר עברו שלשים יום, ויכול לנסוע באותה הדרך שיראה המקום שנעשה לו נס, ולברך שעשה לי נס, או בדרך אחרת שלא יראה המקום, ולא יוכל לברך, רשאי לנסוע בדרך שיראה המקום, דהרי יש חיוב חדש לברך על המקום, וכל ספיקן רק כיון דהשתא הוה תוך שלשים יום, אם כן אותו המקום יכול לראות בלא ברכה.

ויש לעיין בהאי נידון מכמה אנפי:

א. אסור לגרסם ברכה שאינה צריכה

הנה צדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דילך לשם דוקא תוך שלשים יום, דהרי חזינן דבאוכל שני פירות, אסור ליה לילך החוצה ולחזור, ואף כשיש לו סיבה לצאת, שהרי אז יצטרך לברך פעמיים, אלא יאכל קודם שני הפירות, ואחר כך יצא החוצה. וכן היה נראה.

ב. התם חיילא על שניהם

אמנם לאידך גיסא יש לומר דאין ענין ללכת דוקא תוך שלשים,

דהרי יש לחלק דבשלמא התם בשני פירות, חיילא ברכה אחת על שניהם, ומשום הכי מכיון שכבר חל ברכה על הפרי השני, אסור ללכת החוצה ולגרסם שיצטרך לברך שנית עליו,

משא"כ בנידון דידן, הרי לא בעינן ברכה כלל, דהרי אם לא כוון בראשונה שיראה גם פעם שניה, ואחר כך ראה פעם שניה תוך ל' יום, אינו מברך שנית, דאין כאן סיבה חדשה לברכה, [ותו], דנפטר בפעם הראשונה, ומשום הכי נימא דאם הולך לאותו מקום לאחר שלשים יום, לא חשיב ברכה שאינה צריכה, אלא חיוב חדש של ברכה,

ואטו נימא דבגוונא דאם ישתה עכשיו, ישתה פחות מכשיעור לברכה אחרונה, ואם ישתה לאחר זמן, ישתה כשיעור, האם נימא דישתה דוקא עכשיו ולא יברך ברכה אחרונה.

ג. ודאי יכול ללכת בדרך שיש הר חדש

הנה הגע עצמך, בכגון הא דאמרין בשולחן ערוך (סי' רכ"ח סע' א') (ג') דעל הרים המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם, מברך עושה מעשה בראשית, מהו אם יכול לילך לדרך בשני אופנים, או בדרך של הר שהיה בו תוך ל' יום, או בדרך אחרת של הר חדש, אטו נימא שילך דוקא בדרך הראשונה כדי שלא יצטרך לברך עוד פעם עושה מעשה בראשית, ואם כן הכי נמי דכוותה.

אך נראה דיש לחלק, ששם זה הר חדש, וכאן זה אותו מקום, ויכול ליפטר מברכה. אך מנא לן האי חילוקא.

ד. כמו האוכל בכדי אכילת פרס

הנה לכאורה יש לטעון דאין בזה משום ברכה שאינה צריכה, דהרי כשם שאם יכול לאכול שלא בכדי אכילת פרס ויהא פטור מברכה אחרונה, ואכל בכדי אכילת פרס, לא הוה ברכה שאינה צריכה, הכי נמי בנידון דידן דיכול לראות הנה הפטור מברכה, ורהוה באופן החייב בברכה. ועדיין יש קצת לחלק.

ה. האם דוקא בקום ועשה

הנה העירו דיש לחלק, דדינא דברכה שאינה צריכה היינו דוקא בגוויי דעושה מעשה בקום ועשה, כגון שיוצא החוצה ועושה שינוי מקום, משא"כ אם הוה רק בשב ואל תעשה, יש לדון דלא שמעינן בזה דינא דברכה שאינה צריכה, דאיהו לא קא עביד מידי.

ולפי זה נפקא מינה, בכגון הא דיש לדון לדעת המגן אברהם (סי' קפ"ד סק"ט) דסבירא ליה דמי שרוצה לפטור שני אכילות או שני שתיות בברכה אחת, ושהה בנתיים כדי שיתעכל, דצריך לחזור ולברך ברכה ראשונה,

מי אמרינן דקפדינן שיאכל קודם שיעור עיכול כדי שיפטר בברכה אחת, או דילמא נימא דבשב ואל תעשה לא שמעינן לה, דאיהו לא קא עביד מידי. ולהנ"ל נימא כהצד השני. [וואגב, העירו, דכל הנידון באכל פחות מכשיעור בפעם הראשונה, דאם לא כן מטעם אחר חייב לאכול בתוך השיעור עיכול, והיינו כדי שלא יפסיד הברכה אחרונה].

ואם נימא כהך צד אזדא לגמרי כל ספיקא דידן. אמנם הדבר צריך ראייה גדולה.

ו. לא איכפת ליה

הנה לכאורה הא פשיטא, דאם בברכה אחת פוטר שני הרים נפרדים, באופן שאם לא בירך על הראשון יברך על השני, בזה לא יפטרם בשנים.

אך העירו, דכל דיני ברכה שאינה צריכה, היינו דוקא בשלא יפסיק ביניהם, אבל אם בלאו הכי חייב להפסיק או ביניהם או לאחר מכן, ואין כל נפקותא ליה מתי יפסיק, יעשה כרצונו. ויליף לה מתבואות שור (סי' י"ט) לענין ברכת השחיטה, דברוצה לילך לעסקיו, יכול לילך בין ב' השחיטות, אף שיכול לילך גם אחר כך.

והנה נראה דכל זה צריכה עיון, דבפשוטו כל שלא איכפת ליה הוה אינה צריכה. [והרי גם בדבר קצר וחוזר מיד והוה שנוי מקום, גם התבואות שור מודה].

הנותן אמרי שפר

נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחָה הָנָתָן אֲמָרִי שָׁפָר (מ"ט כ"א)
וּפִירֵשׁ רִשְׁי, אֵילָה שְׁלוּחָה, זֹו בִקְעַת גִּינוֹסֶר שֶׁהָיָה קֵלָה לְבִשָׁל
פִּירוּתֶיהָ, כֵּאִילָה זֹו שֶׁהָיָה קֵלָה לָרוּץ.

עוֹד פִּירֵשׁ רִשְׁי, הָנָתָן אֲמָרִי שָׁפָר, כְּתִירוֹמוֹ, וְאַחֲסֻנְתִּיהָ תֵּהִי
מַעֲבָרִין פִּירִין יִהְיוּ מִדּוֹן וּמִבְּרִינִין עֲלֵיהֶן.

וּבִפְשׁוּטוֹ כּוֹוֹנַת הַתִּירוֹמוֹ, דִּהְפִּירוֹת יִהְיוּ כָל כֵּךְ מִשׁוּבָחוֹת, שִׁידוֹ
וַיִּבְרָכוּ לָהּ עֲלֵיהֶם, וְאַעֲ"פ שֶׁכָּל פִּרִי טֶעוֹן בִּרְכָה, הָכָא יוֹדוּ וַיִּבְרָכוּ מְכַל
הַלֵּב.

אֲךָ יֵשׁ לּוֹמֵר עוֹד כּוֹוֹנָה בְּתִירוֹמוֹ, דִּהְנָה אֲמָרִינִן בְּמִשְׁנָה בְּבִרְכוֹת (מ"ד
א') הִבִּיאוּ לִפְנֵינוּ מִלִּיחַ תַּחֲלִילָה וּפֶת עֵמוֹ, מִבְּרַךְ עַל הַמִּלְחִי וּפּוֹטֵר אֶת
הַפֶּת, שֶׁהִפֵּת טַפְלָה לֹו. וְהֵייוּ שְׂמִירָךְ שֶׁהִכָּל עַל הַמִּלְחִי, וְאַחֲרָ כֵּךְ
אוֹכֵל פֶּת שֶׁטַפֵּל לַהֲמִלְחִי, וּמִשּׁוֹם הֵכָא אֵינוֹ מִבְּרַךְ עַל הַפֶּת הַמוֹצִיא, וְגַם
אֵינוֹ נוֹטֵל יָדִים, וּמִבְּרַךְ אַחֲרָ כֵּךְ בּוֹרָא נִפְשׁוֹת.

וּמִקְשִׁינִן בְּגִמְרָא הֵי־אֵךְ יִתְכַן דַּפֵּת טַפֵּל לַמִּלְחִי, וּמִשְׁנֵי דְבִאֲמַת קוֹדֶם
אֲכַל פִּירוֹת גִּנוֹסֶר, וְהֵם פִּירוֹת שְׂמִינִים וּמִתּוֹקִים מְאֹד, וְהַמִּלְחִי טַפֵּל
לַפִּירוֹת, כִּיּוֹן שְׂצִירָךְ הַמִּלְחִי לַהֲפִיג מִתּוֹקֹתָם, וְהַפֶּת טַפֵּל לַמִּלְחִי, כִּיּוֹן
שְׂצִירָךְ הַפֶּת לִסְלַק מִלִּיחוֹת הַמִּלְחִי. וּמִשְׁכַּחַת לָן דַּפֵּת הוּא טַפֵּל
לַמִּלְחִי, רַק בִּפִּירוֹת גִּנוֹסֶר.

וְהַקְשִׁי תוֹסַפְתָּ (שם ד"ה באוכלי) אִם כֵּן אֲמָרִי מִבְּרַךְ עַל הַמִּלְחִי, הִרִי
פִּירוֹת גִּנוֹסֶר הוּא עֵינִיק מִלְחִי טַפֵּל, וְאַם כֵּן יִבְרַךְ עַל הַפִּירוֹת, וַיִּפְטֹר
גַּם הַמִּלְחִי וְגַם הַפֶּת. וְתִירוֹצוֹ תוֹסַפּוֹת, אוֹ דִּהְיָה שְׁנוֹי מְקוֹם בֵּין הַפִּירוֹת
לַמִּלְחִי, אוֹ דְּבִשְׁעָה שֶׁאֲכַל הַפִּירוֹת לֹא הִיָּה שֶׁם עֲדִינִין מִלִּיחַ וּפֶת, דְּלֹא
הִיָּה יוֹדֵעַ שִׁיחַלֵּשׁ לִבּוֹ מַחֲמַת הַמִּתִּיקוֹת.

נִמְצָא דָאִם לֹא הִיָּה כּוֹוֹנִי דְּתִירוֹצֵי הַתוֹסַפּוֹת, וְהֵייוּ דְלֹא הִיָּה שִׁינוֹי
מְקוֹם, וְגַם הִיָּה יוֹדֵעַ מְקוֹדֶם שִׁיִּצְטָרֵךְ הַמִּלְחִי וְהַפֶּת, אִם כֵּן בִּאֲמַת הִיָּה
מִבְּרַךְ עַל פִּירוֹת גִּינוֹסֶר וּפּוֹטֵר גַּם הַמִּלְחִי וְגַם הַפֶּת.

[וּשְׁמַעֲיִנִין וְהָכָא דְּעִיִּיק פּוֹטֵר הַטַּפִּילָה וְגַם אֶת הַטַּפִּילָה לַטַּפִּילָה, כְּמוֹ הָכָא
דִּהְיִינוֹסֶר פּוֹטֵר הַמִּלְחִי, וְהַמִּלְחִי פּוֹטֵר הַפֶּת].

וּמַעֲתָה קָאֵמֵר בְּשִׁטָּה מְקוֹבֶצֶת בְּבִרְכוֹת (שם) דְּזִהוּ כּוֹוֹנַת הַתִּירוֹמוֹ,
דְּבַחֲלָק נִפְתָּלִי יִהְיָ פִירוֹת גִּינוֹסֶר, שֶׁהֵם שְׂמִינִים וּמִתּוֹקִים הִרְבֵּה, עַד
כְּדִי כֵּךְ שְׁלַעוֹלָם הֵם עֵינִיק, וְחִיבִין לִבְרַךְ עֲלֵיהֶם, וְהַשָּׂאֵר טַפִּילִים
אֵלִיו, וְנִפְטָרִים בְּבִרְכָתָם.

יין פוטר כל המשקין

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' קע"ד סעי' ב') דיין פוטר כל מיני משקין, ואפילו מברכה ראשונה. וביאר במשנה ברורה (שם סי' ק') דטעמא משום שהוא ראש וראשון לכל המשקין, וכולם נטפלים לו.

ולפי זה כתב בתשובות חתם סופר (א"ח סי' מ"ז), והובא דבריו במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' קע"ד), דהמבדיל על יין, ואחר כך שותה קפה, ואחר כך אוכל סוכר להמתיק הקפה, אינו מברך על הקפה, דהרי נפטר הקפה על ידי הבורא פרי הגפן, דיין פוטר כל משקין, והסוכר נמי נפטר משום דהוה ליה טפילה לקפה, והקפה טפילה ליין, ואע"ג דהכא דמי לטפילה דטפילה, מכל מקום שפיר נטפל, וכמו דחזינן בפירות גנוסר.

אמנם כתב המשנה ברורה (שם בשם חיי אדם (כלל י"ה, בנשמת אדם) דמכל מקום עדיפא שלא יאכל הסוכר לאחר הקפה, אלא לפני הקפה, ואז הסוכר אינו טפל להמשקין כיוון דהוה לפניו, וגם אינו טפל להיין, דהרי אין סוכר טפל ליין, ואם כן מברך שהכל על הסוכר, וכך יצא ידי הני דסברי דיין פוטר משקין רק בקבע על היין, דהשתא דמברך שהכל על הסוכר, יפטור נמי הקפה לכולי עלמא.

ויש לעיין בפסיקא דחיי אדם, דהנה כתב הרמ"א (סי' רי"ב סעי' א') דהא דמברכין על העיקר ופוסר את הטפל, היינו דוקא כשאוכל העיקר והטפל ביחד, או שאוכל העיקר תחלה, אבל אם אוכל הטפל תחילה, כגון שאוכל תחילה גרעיני גודגדניות למתק השתייה, מברך על האוכל תחילה, אע"פ שהוא טפל לשתייה. אך אינו מברך עליו אלא שהכל הואיל והוא טפל לדבר אחר.

וכתב הט"ז (סי' רי"ב סעי' ה'), ובהקדם, דהנה המיתוק גודגדניות לא בא למתק מה ששתה כבר, דאינם תועלת למה ששתה כבר, אלא בא למתק מה שישתה אחר כך, שעל ידי המתיקות יגרור לו תאוה לשתייה.

ישמח משה

וַיֵּאמֶר הַשֶּׁבַע לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וגו' (מ"ז ל"א)

הנה הקשה בספר ישמח משה, היאך נשבע יוסף לקבור אביו, הרי היה תלוי בדעת פרעה, אם ירשהו לקבורו בארץ ישראל, והרי מתבאר בגמרא שבועות (כ"ה א') דאם נשבע שיזרוק פלוני צור לים, אף אם באמת יזרוק, הוה שבועת שוא, שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק. [רק כאשר קרוב שיעשה, לא הוה שבועת שוא].

ותירץ בישמח משה, דהנה מבואר בגמרא סוטה (ל"ו ב') דיוסף נשבע לפרעה שלא יגלה עליו שאינו יודע לשון הקודש, נמצא דיוסף נשבע ב' שבועות, הראשונה, שלא יגלה שפרעה אינו יודע לשון הקודש, והשנייה, לקבור אביו.

והנה מבואר בגמרא (סו) שלפי נמוסיסה, מלך צריך לדעת שבעים לשונות, נמצא דאם יוסף יגלה שפרעה לא ידע לשון הקודש, יעבירו את פרעה, ואז יוסף ימלוך, ואז יוכל להעלות אביו, נמצא דיש ביד יוסף לקבור אביו, ולא הוה שבועת שוא.

אך הרי נשבע שלא יגלה, וכי תימא דיכול לישאל, הרי הרוצה לישאל צריך לפרט חשבוה, והרי הכא אינו יכול לפרט, דהרי כבר בפירוט יעבור על השבועה.

אלא אילו נשאל על השבועה בלא לפרט, כבר אינו אלא שבועה דרבנן, (כמבואר בירושלמי שהביאו התוספות בגיטין ל"ה ב' ד"ה וקסבר), אך אין לומר דיעבור על השבועה דרבנן, כדי לקיים כיבוד אב, דהרי אפילו אם אמר לו אביו לעבור רק על איסור דרבנן, אין שומעים לו.

עניני שבת - מוקצה

כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מחר

יש לדון בהא דשרינן כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, מהו כאשר הצורך גופו רק במוצאי שבת, כגון טלטל פטיש לפצח אגוזים, והפיצוח יהא רק מחר.

ובאמת יהא הנידון לא רק על מלאכת היתר בהפטיש במוצאי שבת, אלא גם על מלאכת איסור, כגון טלטל פטיש כדי לדפוק בו מסמרים במוצאי שבת. והנה יש לדון בהאי נידון להיתר. ויש לדון בזה מכמה אנפי:

א. הכנה

הנה לכאורה יש לאסור משום הכנה, דבטלטולו מכין משבת לחול. אך בתשובות מהרש"ג (ח"א סי' ס"א) כתב דיש לחלק בין הכנה להצלה, דכל שלא יוכל לעשותו במוצאי שבת, חשיב הצלה, ושרינן. [וכן מבואר בחיי אדם (כלל ס"ו ס"א)].

והוכחה לכך, שהרי שרינן להציל מן הדליקה, כאשר עדיין אין אש, ואין חשש שמא יכבה, אף שרצונו להשתמש במה שמציל רק במוצאי שבת, ולא אסרינן משום איסור הכנה.

וכן ראייה מכלי שמלאכתו להיתר, דמותר לטלטלו מחמה לצל, אף שיצטרך לחלי רק במוצאי שבת.

ולפי זה אם בשביל לפצח במוצאי שבת, יוכל לקחת הפטיש משכיניו רק בשבת, כגון שהשכן עוזב הבית לפני צאת השבת, אם כן לכאורה יהא מותר.

[רק יש לחלק, דדוקא בהצלת כל הדבר היתירו, משא"כ הכא, דלא יפסיד. אך עדיין הנידון קיים באופן שצריך הפטיש במוצאי שבת בשביל להציל דבר].

[ועוד עיין בתהלה לדוד (סי' ר"ד) אות ט', הובא בנחלת ישראל פ"א אות ג') דדן בדברי החיי אדם. ועוד עיין במשנה ברורה (סי' ר"ד) ס"ק מ"ג) דהביא דהמגן אברהם אסר לרדות פת לצורך חול, ואליה רבה התיר משום פסידא, וכתב במשנה ברורה בטעם מגן אברהם, משום דיכול לאכול הכל היום].

ב. מחמה לצל

הנה חזינן דאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל. ואם נימא דמותר לטלטל לצורך גופו דמוצאי שבת, הכא נמי הרי רצונו להשתמש בו במוצאי שבת, ואמאי אסרינן.

ויש לומר דמחמה לצל גרע, מפאת דעיקר כונתו שלא ינוק

אבל כיון דחיילא השבועה השנייה מן התורה, דהרי לא הוה כנשבע שפלוני יזרוק צור לים, כיון דבידו להשאל על הראשונה מן התורה, ואז יהא מלך ויוכל לקבורו, אם כן יש כאן שבועה השנייה, ואם כן היה בדין דיעבור על הראשונה לאחר שיתירנה בלא לפרט, [ואחר כך יפרט], דעכשיו הוה רק שבועה מדרבנן, כדי לקיים השבועה השנייה דהוה דאורייתא.

וכי תימא דאדרבה יתיר שבועה השנייה, אינו כן, דהרי כל הא דחלה רק מפאת הראשונה, דאם לא כן הוה שוא, והרי כשנשאל על השבועה צריך לפרט גם הסיבה שמחמתה נדר, וכדאמרינן באלמנה שנדרה ליתומים, [ענין שו"ע יו"ד סי' רכ"ח סעי' י"ד], והכא כל הא דנשבע הוא מחמת השבועה הראשונה, והרי אינו יכול לגלות אותה חשבוה, ואם כן אינו יכול להתיר חשניה. עד כאן דברי הישמח משה.

אבל צריך עיון, דהא יתיר שבועה השנייה בלא לפרט, ואז תהא רק מדרבנן, ואם כן אע"פ דהתיר הראשונה בלא לפרט, והוה ליה חגלוי אחר כך רק איסור דרבנן, מכל מקום הרי יש לפניו השתא תרי דרבנן, אחד שב ואל תעשה שלא יקבור את אביו, ואחד בקום ועשה שיגלה, [ואז יהא מלך ויוכל לקבורו], וודאי דבכהאי גוונא אמרינן שב ואל תעשה. [אלא דיש כאן כיבוד אב, אבל כיון דמפאת הלכות תרי דיני דרבנן אמרינן שב ואל תעשה, לכאורה הכי נמי הכא], ודו"ק היטב.

אבל באמת דבר ישמח משה מבוארים, דאם נימא שלאחר שיתיר שבועה השנייה, ותהא שבועתו רק מדרבנן, יהא איסורא ליה לעבור על שבועה הראשונה, שהותרה מן התורה, מפאת דבתרתי דרבנן שב ואל תעשה, נמצא דחשניה שבועת שוא, שהרי לא יקיימנה.

המוקצה. אך אם כן יהא הדין היכא דמטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל, ורצונו להשתמש בו גם לצורך גופו, אפילו הכי יהא אסור לטלטלו, כיון דעיקר כוונתו שלא ינוק. וצריך תלמוד.

ג. גב הגמל לצורך מחר

הנה אם נימא דגם לצורך חול מותר, אם כן הוא הדין מותר בצורך מקומו בחול, כאשר לא יהא איסור הכנה.

והנה כתב ברשב"א בשבת (קנ"ד ב' ד"ה והא מבטל) דהא דאסרינן לקחת קרנא דאומנא מגב הגמל, ולא שרינן משום צורך מקומו, כיון דצריך גב הגמל רק למחר. ואם כן חזינן דבכהאי גוונא ליכא צורך מקומו.

[ואולי יש לדחות, דנימא דכוונת הרשב"א, דהא דמפנה עכשיו לא מפאת דצריך גב הגמל, אלא שהגמל לא ינוק, ולכן לא שרינן].

ד. אסור ליתן נר לנכרי

הנה במשנה ברורה (סי' ש"ח ס"ק ל"ד) כתב דאסור ליתן נר לנכרי שידליקנה בעצמו, אע"פ דנר הוה רק כלי שמלאכתו לאיסור. ודייק מזה המנחת שלמה (הובא בנחלת ישראל פ"ב אות ג') דטעם האיסור משום דהוה לצורך חול. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן, אסור לטלטל לצורך מוצאי שבת.

ולפי זה הוא הדין ליתן כלי שמלאכתו לאיסור כשקיבל כבר שבת, לאדם אחר שלא קיבל שבת, לעשות בו מלאכת איסור.

ה. חוט שני

בחוט שני (ח"ג סי' מ"ה דף ע"ח) כתב דיש להתיר לצורך גופו של אדם אחר. וכן כתב דיש להתיר לצורך אדם אחר שלא קיבל שבת. והוא הדין דמותר כלי שמלאכתו לאיסור לצורך בהמה.

אמנם לצורך נכרי לעשות מלאכת איסור, כגון פטיש לדפוק מסמרים, אין ליתן לו, אע"פ דחשיב צורך גופו, מכל מקום יש לחשוש שיחשבו שעושה בשליחות הישראל.

ובספר האיר יוסף (סי' ס"ז) כתב דמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, להגן על דבר שהוא מוקצה, כדי שיוכלו להשתמש בו רק במוצאי שבת, כגון לטלטל פטיש להציל פטיש. [אך הביא דשוב ראיתי המנחת שלמה ה"ל]. ואולי שאני בכהאי גוונא, כיון שמשתמש בשבת חשיבא שימוש בשבת.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בממה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויחי

"וישתחו ישראל על ראש המטה - בטעם הדבר שיעקב השתחוה ליוסף בנו"

"ויראמר השבעה לי וישבע לי וישתחו ישראל על ראש המטה". (פרק מ"ז פסוק ל"א).

כבנה, כמו שפרש"י שם (פרק ל"ז פסוק י'). וכתוב בפסוק (שם פסוק י"א) "ואביו שמר את הדבר", שיעקב אבינו היה ממתין ומצפה מתי יתקיים דבר החלום. משום שיעקב סבר שהחלום הזה אינו סתם חלום של דברים בטלים, אלא הוא בגדר נבואה, וממילא שמר והמתין מתי יתקיים דבר החלומות. והנה כאשר האחים ירדו אל יוסף למצרים לשבור אוכל כתוב בפסוק בפרשת מקץ (פרק מ"ב פסוק ו') "וישתחו לו אפיים ארצה", שהאחים השתחו ליוסף. ומיד בפסוק אח"כ (פסוק ט') כתוב "ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם", ופרש"י, אשר חלם להם, עליהם, וידע שנתקיימו שהרי השתחו לו. להם המלך החלום שגם השמש - שהוא יעקב אבינו, השתחוה ליוסף עדיין לא התקיים, שכאשר יעקב ירד למצרים ונפגש עם יוסף לא מוזכר שהשתחוה לו. א"כ הנבואה עדיין לא התקיימה, ואביו שמר את הדבר כדי לקיים את דבר הנבואה. ולכן עתה קיים יעקב אבינו את דבר הנבואה שהיה בחלומו של יוסף, וע"כ כאשר נפרד מיוסף השתחוה לו.

ופרש"י, "וישתחו ישראל, תעלא בעידינה סגיד ליה".

מבואר ברש"י שכוונת הפסוק "וישתחו ישראל על ראש המטה" הוא שיעקב השתחוה ליוסף. ורש"י מבאר שהטעם לכך הוא משום "תעלא בעידינא סגיד ליה", כלומר כיון שעכשיו יוסף הוא במלוכה ממילא צריך לכבדו ולהשתחוות לו, ואפילו שאב אינו משתחוה לבנו, בכל זאת כאשר הבן במלוכה השתחוה לו.

ובשפתי חכמים מבאר את המשל "תעלא בעידינא סגיד ליה", שזה הולך על השועל, שיש חודש אחד שבו השועל הוא מלך על החיות, ועל אותו חודש נאמר המשל הזה תעלא בעידינה, שאפילו שמלכותו קצרה, מ"מ כיון שעתה הוא המלך תשתחוה לו.

השתחוה כדי לקיים את הנבואה שבחלומו של יוסף

עוד אפשר לבאר בטעם הדבר שיעקב השתחוה לבנו יוסף, ושינה מדרך העולם שאבא אינו משתחוה לבנו, דהנה בפרשת וישב מובאים החלומות של יוסף, ש"הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי". והכוונה לשמש ולירח היא ליעקב אביו, ובלהה שגידלה את יוסף

בדין בנו והוא רבו, ובנו והוא מלך - אם הבן חייב לעמוד מפני אביו, ואם אביו חייב לעמוד מפני

אב ורבו, וממילא בזה יהיה פשוט שהבן אסור לו לעמוד מפני האב, והאב חייב לעמוד מפניו. או להפך שמה כבוד מלכות הוא בדרגה פחותה מכבוד אב ורבו, וא"כ הדין יהיה הפוך, שהבן המלך חייב לעמוד מפני אביו, ואילו אביו יתכן שלא יהיה חייב לעמוד מפניו.

כבוד מלכות יותר מכבוד אביו ורבו

ולכאורה מסביר יש להוכיח שהדרגה של כבוד מלכות היא יותר מכבוד אביו ורבו, דבדיני כבוד אביו ורבו נפסק בשו"ע שהאב או הרב שמחלו על כבודם, כבודם מחול. בכיבוד אב כותב השו"ע (סעיף י"ט), "שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול". ובכבוד רבו כותב השו"ע (סימן רמ"ב סעיף ל"ב), "הרב המובהק שמחל על כבודו וכו', כבודו מחול". ולעומת זאת בכבוד מלך נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות מלכים פרק ב' הלכה ג'), "שהמלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול". ובגמ' בכתובות (דף י"ז א') איתא, "והא א"ר אשי אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דאמר מר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך".

ומבואר שכבוד מלך הוא יותר חמור מכבוד אביו ורבו, ולכן אינו יכול למחול על כבודו, שהדרגה והחובב שחייבים לכבודו הם כל כך גדולים שלא מועיל על זה מחילה, אבל באביו ורבו חובב הכבוד הוא פחות ממלך ולכן מועיל בזה מחילה.

ומעתה לפי זה אם הבן הוא מלך י"ל שכיון שכבודו חמור מכבוד האב, ממילא הבן המלך יהא פטור מכבוד האב, והאב יהא חייב לכבד את בנו המלך. ולענין דין הידור וקימה הבן לא יעמוד מפני אביו, ואביו יהא חייב לעמוד מפניו.

הנה הגמ' בקידושין (דף ל"ג ב') מסתפקת "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו", מה הדין אם הבן הוא רבו של האב, האם הבן מחוייב מדין כיבוד אב לעמוד מפני אביו, או כיון שהבן הוא הרב והאב הוא התלמיד א"כ לגבי דין קימה הרב אינו מחוייב לעמוד בפני התלמיד אפילו כאשר התלמיד הוא אביו.

עוד הגמ' מסתפקת "בנו והוא רבו, מהו שיעמוד אביו מפניו". האם האב חייב לעמוד בפני בנו, כאשר בנו הוא רבו, או לא.

ומבאר הר"ן שהספק השני הוא באם תמצא לומר, כלומר שעל הצד שבנו והוא רבו הבן חייב לעמוד בפני אביו, עדיין יש להסתפק אולי גם אביו חייב לעמוד מפניו וכל אחד צריך לעמוד בפני השני. וז"ל: "איבעיא להו בנו והוא רבו, כלומר שהבן רבו של אב מהו שיעמוד מפני אביו וכו'. וגרסין תו בגמ', איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו בפניו, כלומר אפילו תמצא לומר דאביו חייב לעמוד מפניו, קא מיבעיא ליה דאפשר שכל אחד חייב לעמוד מפני האחר, זה מפני שהוא אביו וזה מפני שהוא רבו, ולא איפשיטא".

ולמעשה הספק לא נפשט בגמ', וספיקא דאורייתא לחומרא, ולכן פסק השו"ע (יו"ד, סימן ר"מ סעיף ד') ששניהם יעמדו זה מפני זה, וז"ל: "ואם האב תלמיד בנו, כל אחד מהם עומד מפני השני".

בנו והוא מלך

יש לדרן מה הדין בכבוד מלכות כאשר הבן הוא המלך, האם הבן חייב לעמוד בפני אביו, והאם אביו חייב לעמוד מפניו. דהנה הספק בגמ' הוא בדין כבוד אב ורבו, אם יש דין כבוד אב על הבן כאשר הוא רבו של האב, והאם יש דין כבוד רבו על האב כאשר בנו הוא רבו.

ויש לדרן בדיני כבוד מלכות האם חיובי הכבוד בזה הם יותר מחיוב כבוד

וישתחו ישראל על ראש המטה

והנה כאן בפרשה כתוב "וישתחו ישראל על ראש המטה", שיעקב אבינו השתחוה ליוסף, שיוסף באותה שעה היה מלך על מצרים ויעקב אביו השתחוה לפניו.

ולכאורה מוכח מזה שכאשר הבן הוא מלך, האב חייב בכבודו ובמוראו, ולכן יעקב אבינו השתחוה לפני בנו יוסף כשהיה מלך. וממילא הוא הדין לכל דיני הידור, י"ל שהאב יהא מחוייב לכבד ולהדר את בנו המלך, וגם לענין דין עמידה האב יהא חייב לעמוד לפני בנו המלך.

אב שמחל על כבודו, כבודו מחול

אבל באמת אין מכאן ראיה, שהרי הדין הוא שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. וא"כ גם אם מעיקר הדין האב אינו מחוייב לכבד את בנו המלך ואין צריך לעמוד ולהשתחוות מפניו, בכל זאת אין עליו איסור לכבד את בנו. שהרי כיון שהאב יכול למחול על כבודו, א"כ כאשר מוחל על כבודו ומכבד את בנו ועומד מפניו, אינו עובר בזה שום איסור, ומותר לו לכתחילה לעשות כך. שגם אם בעיקר הדין כבוד האב הוא יותר חמור מכבוד המלך, וממילא האב אינו מחוייב לעמוד מפני בנו, מ"מ כאשר מוחל על כבודו, כיון שכבודו מחול, א"כ אין לו שום איסור לקיים את דיני כבוד המלך ולהשתחוות לבנו יוסף. וא"כ גם אם יעקב מעיקר הדין אינו חייב להשתחוות ליוסף, מ"מ כאשר

מוחל על כבודו, מותר לו לכתחילה להשתחוות ליוסף. וממילא המעשה הזה של "וישתחו ישראל על ראש המטה", אינו מוכיח כלום על עיקר הדין אם האב חייב בכבוד בנו המלך או לא.

יוסף במצרים לא היה מלך ישראל

ונראה להוסיף בזה עוד, דנראה פשוט שכל הדין שצריך לכבד את המלך ואסור למלך למחול על כבודו, נאמר דווקא במלך ישראל, דהנה הגמ' לומדת את הדין הזה מהפסוק "שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך", ודין זה נאמר דווקא במלך ישראל. ויוסף כשהיה במצרים לא היה לו דין מלך ישראל, שהיה מלך במצרים על הגויים ולא על ישראל. ומעתה גם אם ההלכה היא במלך ישראל שהאב חייב לכבד את בנו המלך וצריך לעמוד ולהשתחוות לפניו, מכאן אי אפשר להוכיח את זה, משום דדין זה נאמר רק במלך ישראל מדין שום תשים עליך מלך, ויוסף לא היה מלך ישראל.

ולפי זה לא היה ליעקב שום חיוב לכבד את בנו יוסף, שמצד דיני מלכות אינו חייב לנהוג בו דין מלך, וא"כ מוכרחים לומר שמה שהשתחוה ליוסף היה רק מצד זה שמחל על כבודו, והאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. וממילא במלכי ישראל "שאל המלך" "ידור המלך", אין מכאן שום הוכחה אם אביו של המלך כמו קיש אבי שאול, או ישי אבי דוד, חייבים מעיקר הדין בכבודו של בנם המלך או לא.

*

אם מלך חייב לעמוד מפני אביו

ב' פסוק י"ט) כתוב "ותבא בת שבע אל המלך שלמה לדבר לו על אדניהו, ויקם המלך לקראתה וישתחו לה, וישב על כסאו וישם כסא לאם המלך ותשב לימינו".

ומפורש בפסוק שלמה כיבד את אמו ועמד מפניה והשתחוה לה, רואים מזה שאע"פ שמשכבא כבוד מלך יותר גדול מכבוד אב ואם, ואסור לו למחול על כבודו מ"מ עדיין כבוד המלכות לא פוטר את המלך מכיבוד אב, ויש עליו עדיין את החיוב לעמוד מפני אביו ואמו.

אלא דלפי זה יש לתמוה על סוגית הגמ' בקידושין שהגמ' מסתפקת "בנו והוא רבו מהו שיעמוד מפני אביו", והגמ' נשאת בספק, ולכאורה אם שלמה המלך עמד לפני אמו וודאי שבנו הוא רבו הבן צריך לעמוד מפני אביו. דהנה חיוב כבוד מלך הוא יותר גדול מחיוב כבוד אביו או רבו, שהרי המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואילו בכבוד אביו או רבו אם מחלו על כבודם, כבודם מחול. ואם מלך שכבודו גדול חייב לעמוד בפני אביו, כל שכן בכבוד רבו שהוא פחות מכבוד מלך שיצטרך לעמוד בפני אביו. וא"כ תמוה למה הגמ' נשאת בספק, הרי אפשר לפשוט את זה מפסוק מפורש.

כבוד מלך - מצוות המקום עליו

ונראה לומר דאין ראיה מכבוד מלך על כבוד רבו, ואם מלך חייב לעמוד מפני אביו אין מזה הוכחה שגם רבו חייב לעמוד מפני אביו, משום שיתכן שכבוד רבו הוא בדרגה יותר חשובה מכבוד מלך, ואי אפשר להוכיח מהדין הזה שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שכבוד מלך הוא בדרגה יותר מעולה מכבוד אביו.

דהנה בגמ' בסנהדרין (דף י"ט א') מובא, שהעבד של ינאי המלך הרג אדם, ושמעון בן שטח רצה לדון את העבד למיתה, ולכן קרא לינאי המלך שיבוא לבית דין ויעידו בו, שהרי כתוב והועד בבעליו יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, כך כשרוצים להעיד על עבד שהרג, צריך שבעליו יבוא לבית דין ויעידו בפניו על עבדו. וכאשר באו העדים להעיד, אמר שמעון בן שטח לינאי, "ינאי המלך עומד על רגליך ויעידו בך, ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד, שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו'". והקשה התוס' דבגמ' בשבועות כתוב שאם תלמיד חכם מעיד עדות אינו צריך לעמוד, ואע"פ שכתוב בתורה ועמדו, מ"מ יש לנו כנגד זה עשה של כבוד תלמידי חכמים, ועשה דכבוד תורה עדיף מקיום העשה של ועמדו.

ומעתה הקשה התוס' אם חכם אינו צריך לעמוד, כל שכן שמלך לא יצטרך לעמוד, שכבוד מלך עדיף מכבוד תלמיד חכם דאפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

ועתה נדון לגבי הספק הראשון "בנו והוא מלך, מהו לעמוד מפני אביו", האם כאשר הבן מלך חייב לעמוד מפני אביו או לא.

ונתבאר דמסברא י"ל שהבן לא יהא חייב לעמוד מפני אביו, שהרי כבוד המלך הוא יותר גדול מכבוד האב, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. ואילו המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וממילא אם כבודו יותר גדול מכבוד האב, א"כ צריך להיות שהאב חייב בכבודו, והוא אינו חייב בכבוד האב, שלא יתכן שמי שהוא בדרגה יותר גבוהה, יתחייב לכבד את מי שהוא פחות ממנו. וא"כ לענין עמידה מפני אביו, בוודאי שאינו חייב לעמוד מפניו.

אסור למלך לעמוד מפני אביו

יבאמת נראה דלפי זה לא רק שהמלך אינו חייב לעמוד מפני אביו, אלא יש עליו גם איסור לעמוד מפניו, שעד כמה שמדיני כבוד המלכות אין עליו חיוב לכבד את אביו, אם יכבד את אביו ויקום בפניו יחשב הדבר כפגיעה בכבוד המלכות, והמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

והראיה לכך הוא מהגמ' בכתובות (דף י"ז א') דאיתא בגמ', "ת"ר מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה מלפני מלך ישראל, אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני כלה ושבחוהו חכמים, שבחוהו מכלל דשפיר עבד והא א"ר אשי וכו' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וכו'". מבואר בגמ' שכאשר הכלה יוצאת מבית אביה לחופתה ויוצאים עימה הרבה בני אדם, וכנגדם המלך רוצה לעבור בדרך, מעבירין את הכלה בדרך אחרת, משום שכבוד המלך הוא יותר גדול מכבוד הכלה ולכן הכלה נדחית מפניו. והגמ' מביאה שאגריפס המלך כאשר ראה כלה עוברת כנגדו לא עשה כך, אלא הוא הלך בדרך אחרת ופינה את הדרך הוול כללה. והגמ' שואלת על זה איך עשה כך, הרי המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וממילא כיון שכבודו גדול מכבוד הכלה היה אסור לו לוותר על כבודו ולתת לכלה לעבור מפניו.

ורואים מזה שאם בדיני הכבוד המלך אינו מחוייב בכבוד השני, שכבודו גדול מכבודו, אסור לו לוותר על כבודו כדי לכבד את השני. ודבר זה נכלל בהלכה שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וממילא הכא כאשר הבן מלך, אם בדיני הכבוד אינו מחוייב בכבוד אביו, צריך להיות שאסור לו למחול על כבודו, ואסור לו לעמוד מפני אביו.

ויקם המלך לקראתה

אלא שלכאורה כל זה נסתר מפסוק מפורש שכתוב ששלמה המלך כיבד את בת שבע אימו ועמד מפניה והשתחוה לה, ובפסוק במלכים א' (פרק

ואם חכם שכבודו פחות מכבוד מלך אינו צריך לעמוד, כל שכן מלך שכבודו יותר מכבוד חכם שאינו יכול למחול על כבודו שלא יצטרך לעמוד. ותיירץ התוס', "וי"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף, וא"כ אע"פ שאין תלמיד חכם היה צריך לעמוד ינאי היה צריך לעמוד. והאי דתלמיד חכם יכול למחול על כבודו משא"כ מלך, הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא אימתו עליך, כי כבודו בא לו משום דמצוות המקום כך הוא, ואין יכול להפקיע מצות המקום, אבל תלמיד חכם תורתו דיליה ויכול למחול היטב על כבודו דשלו היא וכו'".

מבואר בתוס' שמה שמלך אינו יכול למחול על כבודו, אין בזה הוכחה שכבוד מלך הוא יותר גדול מכבוד רבו, בדאמת כבוד רבו הוא בדרגה יותר גבוהה מכבוד מלך ועשה דכבוד התורה עדיף. ומה שרבו יכול

"זבולון לחוף ימים ישכון"

"זבולון לחוף ימים ישכון וגו'. דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל". (פרק מ"ט פסוק י"ג – ט"ז).

לשבת דן. ואילו אצל השני שהיה מזבולון, לא קבעו מיד שהוא מזבולון, אלא עשו בדיקה אחריו. ותיירץ האבני נזר, שבאמת הדיבור לבד מוכיח על האדם מהו המקור שלו ומאיזה שבט הוא, ואין צריך עוד שום בדיקה והוכחה. ולכן האדם הראשון שאמר דנו דני, מיד קבעו ופסקו עליו שהוא בא מדן, ולא הוצרכו בדיקה. אבל האדם השני שהשתבח בשפת הים הסתפקו מאיזה שבט הוא, דהנה בשירת דבורה בשופטים (פרק ה') כתוב "אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון", רואים שמלבד זבולון שכתוב עליו כאן בפרשה "זבולון לחוף ימים ישכון", היה עוד שבט שגם היה יושב על חוף הים ששבת אשר גם ישבו על שפת הים.

ומעתה כשראו שהוא משתבח כל הזמן בשפת הים, ידעו בבירור בלא שום בדיקה שהוא בא משבט ששייך לחוף הים, אלא שהסתפקו בזה גופא שכיון ששני שבטים ישבו על חוף הים זבולון ואשר, א"כ מאיזה שבט מבין שניהם הוא שייך זבולון או אשר. ודבר זה בדקו לאיזה שבט מבין שניהם הוא היה שייך, ומצאו שהוא בא מזבולון.

החזו"א התפעל מאוד מהדיוק בדברי הגמ', ואמר **"כך צריך ללמוד גמרא, לדקדק על כל פרט ופרט"**.

"יעקב אבינו לא מת - התורה היא המציאות"

"ויפול יוסף על פני אביו ויבך עליו וגו'. ויספרו שם מספר גדול וכבדו מאוד וגו'. ויקברו אותו וגו'". (פרק נ' פסוק א' – י"ג).

התורה היתה המציאות בעצמה, ואם יש לנו דרשה על פי הכללים שהתורה נדרשת בהם שיעקב אבינו לא מת, אנו אומרים שזו המציאות. ומה שבחוש אנו רואים שחונטים וסופדים וקוברים אותו, צריך ליישב ולומר שהחוש הגשמי מטעה אותנו ונדמה לנו שהוא מת, אבל המציאות האמתית היא כדברי התורה, שיעקב אבינו לא מת, ובאמת חי היה.

הפסוק מעיד עליו שהוא טהור

הרמב"ם בפירושו המשנה למסכת פרה (פרק ג' משנה ב') אומר לפי היסוד הזה דבר נפלא, אם יש לנו שני אנשים טהורים, אחד שלא נטמא מעולם, והשני שנטמא ונטהר שהורה עליו מאפר הפרה שלישי ושביעי. מי מבין שניהם נקרא יותר טהור מי שלא נטמא מעולם או מי שנטמא ונטהר. לכאורה בסברה היינו אומרים שמי שלא נטמא מעולם הוא בדרגת טהרה יותר גדולה, שהרי מעולם הוא לא היה טמא. אבל הרמב"ם אומר להפך, וכתב "ואין הבדל בין האדם שלא נטמא כלל במת או שנטמא כל ימיו וטבל והוזה עליו שלישי ושביעי, ולא עוד אלא שזה שהורה עליו **יש לו מעלה יתרה בטהרה, לפי שהכתוב כבר גזר עליו שהוא טהור**".

מבואר ברמב"ם שאותו אחד שנטמא ונטהר, הוא בדרגת טהרה יותר גדולה ממי שלא נטמא מעולם, כיון שהפסוק מעיד עליו שהוא טהור. שעצם זה שבפסוק כתוב עליו עדות שהוא טהור, זה עצמו מעצים ומגביר את הטהרה שלו שתהא במעלה יותר גדולה ממי שלא נטמא כלל.

בגמ' בתענית (דף ה' ב') איתא, "הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת (אלא חי הוא לעולם, רש"י), אמר ליה וכי בכדי (וכי בחנם, רש"י) ספרו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרוחק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ופרש"י, מקרא אני דורש, והאי דחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה.

בספר "אור יהל" להגה"צ רבי לייב חסמן זצ"ל כתב, שמדברי הגמ' הזו אנו רואים דבר נפלא, איך חז"ל למדו את התורה.

דהנה אם אדם ראה בעיניו את חברו ראובן, וכשהוא מדבר עימו נדמה לו שקולו הוא הקול של שמעון, הרי בוודאי הוא יאמר לעצמו שחוש הראיה יותר חזק מחוש השמע, והאדם הזה אפילו שקולו כקול שמעון, מ"מ הוא ראובן. וכל שכן אם יאמרו לאדם שראובן מת, ועתה הוא רואה את ראובן לגנדי עיניו ומדבר עימו, הוא יאמר השמועה הזו היתה דברים בטלים, כי לא יתכן שראובן מת ועתה הוא רואהו בחוש לגנדי עיניו. שכאשר אדם רואה בעיניו דבר מה, הרי חוש הראיה הוא חזק יותר מכל דמיון, שזו המציאות בעצמה, ולכן זה דוחה את כל החושים האחרים, ודבר זה האדם קובע שהוא האמת.

והנה כאן אנו רואים בחז"ל שרבי נחמן תמה איך אפשר לומר שיעקב אבינו לא מת, וכי סתם קברו וספרו אותו, ורבי יצחק משיב לו שיש פסוק שרואים מזה שלא מת, דדרשינן מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ומדברי הגמ' נראה שרבי נחמן קיבל את התשובה. רואים מזה שאצל חז"ל

כבוד התורה ולומדיה

רבו יוצא מביט הרב ש' ובידו פסק ברור והחליט. רבנו לא חת מפני איש, וכאשר שמע את ההוראה יוצאת מרוב, היה זה אצלו כהוראה משמים, ומיד קיבל כח ועזות דקדושה, וללא מורא מתוצאות המעשה גינש אל האברכים, והודיע להם את אשר שמעו אותנו, וכה אמר "הרב שך פסק לאברכים למסור את הדרשה בשבת במקום הרב, לכן מעתה בשום פנים ואופן אין לשמור את הדרשה".

הגבאים שמעו את ההוראה, שרבנו – ראש הכולל, אסר על האברכים למסור את הדרשה בשבת, ומיד באו בכעס לצעוק עליו, מי שמך לשר ושופט עלינו, ובאיזה זכות היך אסור על האברכים למסור את השיעור. רבנו לא נבהל, ונעה להם ברוגע שהלך עם אחד מהאברכים מהכולל אל הרב שך, והוא פסק להם שלא ימשיכו באמירת הדרשות בשבת.

לאחר ששמעו הגבאים שהרב שך פסק כך, שוב לא היה להם מה לעשות, ועצתם התבטלה. והרב של בית הכנסת חזר שוב לקדמותו באמירת השיעורים. אבל עתה ראו הגבאים להתקם באברך שהלך יחד עם רבנו לשאול את הרב שך, משום שהבינו שבודאי ידו של האברך היתה במעל, שהוא היה המושך בחוטים לחליכה אל הרב שך. מיותר לומר שרבנו לא הסכים לגלות להם בשום אופן מיהו האברך שהלך עימו, אבל הגבאים לא אמרו ויבררו אצל האברכים שוב ושוב מיהו האברך הלו, עד שנמצאו מי שגילה להם את שמו. כשנודע להם מיהו האברך, מיד הודיעו לו שמכאן ולהנא אינו מקבל יותר את המילה מהכולל.

רבנו שמע את הדבר הזה, דיבר עם הגבאים על זה ואמר "נעשה כאן פשע נורא, שהאברך שהלך לשאול את הרב שך סולק מהכולל ואינו מקבל את המילה, לכן ראוי שמעתה כל אחד יתן את המעשרות שלו לאברך הזה, בכדי שיוכל להמשיך וללמוד כאן בבולל". ואכן כך היה, במשך חודשים ארוכים המילה של אותו אברך היתה מהמעשרות של כל האברכים, וגם רבנו בעצמו היה נוהג את המעשרות שלו בשביל המילה של האברך.

עבר זמן אבל כעסם של הגבאים לא נה, והם שמו לב שאפילו שסילקו את האברך ההוא מהכולל והפסיקו לתת לו את המילה, בכל זאת הוא עדיין ממשך לבוא לסלול דבריו מימים ימימה, ושמעו שרבנו ואברכי הכולל רוצים לתת לו את המילה מסכסם הדל. הגבאים שכעסו מאוד על אותו אברך שהעו לגרום להם לשבת את תוכניתם, החליטו כי אפילו ללא שיתנו לו מילה, לא יתכן שהאברך הזה ישאר ללמוד בבולל. לכן עשו מעשה ובאו אל רבנו – ראש הכולל, והודיעו לו שאינם מסכימים שהאברך ישאר בבולל, ועל רבנו לדאוג לסלקו מהכולל.

רבנו שחשש על כבוד התורה של הרב, שהגבאים מעתה ירדפו את כל מי שיעמוד לימין נעמד ואמר להם בתקופת "אני לא מסלק אותו הוא ישאר כאן" אם אתם רוצים חסרה את הכולל, אבל הוא ישאר כאן". ומעידים האברכים כי מעולם לא דיבר בכזו תקיפות, ורק כאן לכבוד התורה ולומדיה, נעמד בתקופת החרוף את המבזים אותה. והמשיך רבנו ואמר לכל האברכים, "בעצם כולם יודו צריכים ללכת לשאול את הרב שך מה לעשות בנוגע לאמירת השיעור בשבת, והאברך הזה היה הניצל של כולם, א"כ העוול שעושים לו הוא עוול כלפי כולם. לכן אנו ממשיכים לתת לו את המעשרות כדי שיוכל להמשיך ללמוד בבולל".

הגבאים הבינו שבדרך זו הם לא ישיגו את מבוקשתם, ובפרט עתה אחרי שדרב שך פסק שרוב למסור את השיעור, ובאשר הציור יבין שהגבאים נהגים שלא לפ רוחם של גדולי ישראל, זה יזיק להם. החליטו ללכת בדרך אחרת, פנו אל רבנו ואמרו, "אין לנו התנגדות על זה ששואלים את גדולי ישראל מה לעשות, אבל אם כבר שואלים למה שואלים את הרב שך, הרי אנו נתנו ששאלנו הרב שך את האגרון רבי עובדיה יוסף, ומן הראוי ששאלו את הרב עובדיה יוסף ולא את הרב שך". ענה להם רבנו, "גם אם היו שואלים את הרב עובדיה יוסף, הוא היה אומר שאסור לאברכים למסור את השיעור הזה בשבת, כאשר הוא פוגע ברב של בית הכנסת". אחרי כמה ימים חזרו הגבאים, ואמרו ששאלו את הרב עובדיה יהוא אמר שהאברכים ימשיכו למסור את השיעור בשבת, וא"כ הם דורשים להחזיר את המצב שהאברכים מסורים את השיעור במקום הרב. רבנו הבין כי בודאי הם לא הציגו לו את הסיפור במלואו, ואמר להם מיד "אני לא מאמין לכם שכן הוא אמר, ואני שולח שני אברכים לשאול אותו אם אכן כך אמר". וכך עשה, שני אברכים נסעו אליו וספרו לו בפרטות את כל המעשה, ואם אכן זה נכון שהורה לגבאים שהאברכים ימשיכו למסור את השיעור.

הרב עובדיה ענה להם, שהגבאים הציגו לו את השאלה אחרת לגמרי, ונוסח שאלתם היה "יש אצלנו בקהילה כולל, ואנו מעונינים שהאברכים של הכולל ימסרו בכל שבוע בתורות דרשה בשבת בבית הכנסת, כדי שיתלמדו אברך לדרוש ברבים, ובמשך השנים יוכלו להיות רבנים". וזה הוכיזו רב שחפתינה ארץ בית הכנסת. ועל זה ענה להם שבדואי שזה דבר חשוב וטוב. אבל עתה כששומע שכל המסרה היא כדי לפגוע ברב בית הכנסת, בודאי אסור לעשות כן.

רבנו שמע את הדברים, גינש אל הגבאים, ואמר להם בתקופת, "חדעו לכם מי שעושה מריבה עם רב, חיים שלו הם בסכנה". וספר להם שלפני כמה שנים שבאבו הגאון רבי שמואל פלמן וצ"ל היה רב בבית כנסת בתל אביב, הגבאים שם נלחמו בו מאוד על הקפדתו בשמירת החלכה, ועל עמידתו בפרץ מפני רוחות רות של יכנסו לבית הכנסת. ורבנו סיפר את מעלליהם למחן הסיטפיל, והוא ביקש למסור לגבאים את הדברים האלו, "חדעו לכם עם רב לא מתקוטטים, משמים לא יוותרו על זה". והגבאים המשיכו לעמוד במדרם, ולאחר זמן קצר ארבעת הגבאים נסעו יחד ברכב להתוניה של אדם מהקהילה, ובדרך היתה להם תאונה דרכים, אחד מהם נהרג והשאר נפצעו. סיים רבנו ואמר לגבאים, "דעו לכם זה מסוכן מאוד מה שאתם עושים".

הגבאים שמעו את האזהרה ולטעון כנגדו טענות רבות. להשמין את רב בית הכנסת ולתקן כנגדו טענות רבות. כשיסימו יצאו מבית הכנסת, וכאן התרחש מופת מוחשי, לעיני עשרות מתפללי המקום, משמים תבעו את כבוד הרב ומיד כשיצאו קיבל אחד מהם דום לב ונפח את נשמתו. לא עבר זמן רב, ויד ה' פגעה גם בגבאי השני וקיבל חתק לב, והוכרח לנסוע לניתוח לחוץ לארץ, ובראותו התרופפה עד למאד. ויהי לפלא!

"אנא ש' נא פשע אחיך וחסותם כי רעה גמולך" – "יאמר אליהם יוסף אל הראי כי התחת אלוקים אנכי". (פרק נ' פסוק י"ז – ט"ו). ידוע שאחרי מהדברים החמורים שהקב"ה נפרע מהאדם כבר בעולם הזה הוא עבירות שבין אדם לחברו, ומבארים שעבירות שבין אדם לחברו זה איש, ומי שמכניס את ידיו לתוך האש נשרף, ואפילו במקום שיש לו חשבונות מחשבונית שונים ומשונים, בכל מקרה איש זה איש, ומי שנכנס לתוכה נשרף. ובפרט אם אדם רח"ל פוגע בתלמידיו חכמים, או האש גדולה פי כמה וכמה, ולהבות האש שורפות את הנכנס לתוכם.

מועצה נורא בענין זה מספר לתלמידו רב רבנו הגר"ח שן אברהם שליט"א, בשנים מסוימות רבנו היה "ראש כולל" בקהילה מסוימת, אשר הכולל היה שייך לקהילה ובעיקר היה מיועד לבני הקהילה. באותו זמן כיוון כרב בבית הכנסת של הקהילה, רב תלמיד חכם מופלג שהיה גדול בתורה ובמידה, נצר למשפחה רבנית מפורסמת. הרב היה אהוב מאוד על בני הקהילה, ומאוד השפיע עליהם בדרשותיו המעניינות והמרתקות. כשהוקם בית הכנסת, רוב הציבור לא היו אדוקים בתורה ובמצוות, ואף לא שלחו את הילדים למוסדות תורניים. וכמעט ולא היה בתוכם אפילו אחד ששלח את בניו לשיבות, ואת נבתינו לבית יעקב. הרב בחבמונו ובמחקר שפתינו הצליח להראות לציבור בחוש את הפסוק "טעמו וראו כי טוב ה'", וכולם הבינו כי הטוב ביותר בעבורם ובעבור ילדיהם, הוא להתחנך בתורה ובמצוות. ובעקבות דבריו שלחו את ילדיהם למוסדות תורניים, ולאט לאט הקהילה התחילה להתחפר לאנשים ריאלי ושלמים.

אלא כידוע שהיצר הרע לא שותק, וכשרואה מקום שהקדושה הולכת וגוברת בו היה זה לציניגים בעיניו, ומחפש איך להפריע ולהכל בכל דרך אפשרית. וגם כאן הצליח להסיט את הגבאים כנגד הרב, והגבאים מאוד חשבו על הרב שמצליח להפריע את הקהילה לחרדים ויראים, ועל כך שמדבר נגד המוסדות שבהם הם התחנכו כל השנים כמו ישיבות תכניתיות וממלכתיות דתי וכדומה.

וכמו כן גבר כעסם על הרב, שאינו מסכים שיאמרו בבית הכנסת מי שביקר לחילי צד"ל, ואינו מסכים לומר הלל ביום העצמאות, וכדומה. לכן ישבו הגבאים בינם לבין עצמם, ודנו מה אפשר לעשות כדי לפטר את הרב מתפקידו, ולהביא את הרב שאלך כפי הלק רוחם. מצד אחד אי אפשר לבוא ביום אחד ולפטר את הרב, כיון שהיה מאוד אהוב על בני הקהילה, ופירוט את הרב יכול לקום עליהם מרד גדול בבית הכנסת. אבל מצד שני, לפי דעתם לא יתכן שיהיה שואר רב בבית הכנסת הזה, ויהפוך בסוף את כולם ל"חרדים שחורים" לובשי כובעים וחליפות.

בסוף העלו רעיון, הרי השפעתו של הרב באה מכח דרשותיו, שלב שבת הוא מוסר דרשה מתניית והקהל מאוד נהנה לשמוע אותו במקום שפתי. א"כ הכח היחידי שיש בידים לעשות הוא למנוע את הרב מלומר את השיעור, ועל ידי כך במשך הזמן הקשר של הציבור עם הרב יתעמע, והאחרים שהם חשים לרב תפוג עם הזמן, וממילא בסוף יוכלו לפטר אותו משרותו ללא קושי.

לכן העלו רעיון, שמעתה אברכי הקהילה שלומדים בבולל של הקהילה הם ימסרו את הדרשה בשבת במקום הרב. בכל שבוע אברך אחי ימסור דרשה במקום של הרב. וכך למראית עין הם עושים מעשה בכיכול לטובת בני הקהילה, שנוהגים לאברכים עידוד בזה שהם ימסרו את הדרשה, וממילא לא יבואו להתקומם על זה שלוקחים מידו את השיעור. ומכאן הדרך פתוחה לבטל את השפעתו של הרב על הקהילה.

אלא שיערני ש' לחשוש שמה אברכים לא יסכימו למסור את הדרשה במקום הרב, כי אף אחד לא ירצה לפגוע ברב ולקחת ממנו את אמירת השיעור.

אבל הגבאים גם לוח מצאו פתרון, ופעלו בשבת האיומים, וקבעו פה אחד שכל אברך שיתנגד ולא ירצה למסור את השיעור בשבוע התור שלו, לא יקבל יותר את המילה מהכולל. שהרי חספה לכולל בא מקופת הקהילה, והם השולטים עליו, ואינם נוהגים יותר את המילה למי שאינו מעוניין למסור את הדרשה.

רבנו שבייך באותה תקופה כראש הכולל, ראה והבין את זממם, ודחתה לו עגמת נפש גדולה על הפגיעה העצומה שהגבאים פוגעים ברב ולוקחים ממנו את אמירת השיעור. אבל לא ידע מה לעשות, מצד אחד אסור לפגוע ברב בשום פנים ואופן, לא יעשה כזאת בישראל. אבל מצד שני הם האברכים יתנגדו לגבאים, הגבאים יקיימו את זממם ולא יתנו להם את המילה, ועל ידי כך חלק מהאברכים כשיהיו ללא מסגרת תורנית ייצאו לעבוד, ושוב לא יהיו בני תורה. וכל הבית שלהם יתחפר מבית של תורה לבית של בעלי בתים. וא"כ איך אפשר לקדם את האחריות על כל המפסחות הללו שייצאו בעלי בתים. לכן החליטו ברעתו שכל זמן שהאברכים מעצמם אינם שואלים אותו מה לעשות, אין לו מחויבות להתערב בזה, ותפס בפלך השתיקה. וחשב שבאשר יבוא מי שיבוא לשאול בעצתו, אז יראה מה להכריע.

בינתיים האברכים שחששו להפסיד את המילה התחילו לומר את הדרשות בשבת במקום הרב. רבנו ראה את הדבר, ומאוד מאוד כאב לו על כבודו של הרב, עד שמשם נחלה מכך. אבל עדיין נשאר בשתיקתו...

הרב דוד כן אברהם שליט"א שלמד באותו זמן בבולל, היה קשור מאוד לרבנו, ולא היה עושה דבר חוצץ דבר בלא להוועץ בו תחילה, ראה את עצרו הגדול של רבנו על הדבר הזה, ובאשר הגיע תורו למסור את הדרשה הלך לשאול את הרב "כדת מה לך לעשות – למסור את השיעור, או להמנע". רבנו שמע את השאלה, וזהו נראה ממנו שמתמקד לרגע הזה ששאלו אותו מה לעשות. ואמר, "אני לא יודע מה לעשות", ופירט את ההתלבטויות שיש לו בזה. ובסוף הציע שכדאי שילכו ביחד למחן הגרא"מ שך לשאול בעצתו.

ואכן כך עשו, וילכו שניהם יחדיו, אל הרב שך, סיפרו לו את כל המעשה ושטחו לפניו את השאלה על כל צדדיה. הרב שך שומע וחושב מעט, ומבקש שוב לחזור לו על המעשה על כל הפרטים ופרטי הפרטים. וכשהם חוזרים שוב על המעשה, הרב שך מאזין להם בריכוך רב, וכך סיימו את השאלה והדמינו למרצא פיה. הרב שך חושב, ואז פונה אל רבנו בשאלה, "מה אתה אומר ד' כן ציין". אך רבנו שותק.

הרב שך חושב דקות מועטות, ולפתע הוא נעמד ומכריע בהחלטיות, "אסור לפגוע ברב, אפילו אם תמנעו את הכולל ויסגר האברכים יצאו לעבוד, אין זה מתיר לפגוע ברב. אסור שהאברכים ידברו בשבת בבית הכנסת במקום הרב".

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

231

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת ויגש תשע"ו

ויש לעיין אם גם שאר כל העשרה דורות שמנח ועד אברהם עסקו בתורה, אמנם לשון הגמרא הוא "מימות אבותינו" לא פסקה ישיבה מהם, ומאז נמשך עסק התורה ברציפות בלא הפסק.

ואמנם באותו הזמן כמעט שלא היו חייבים במצוות, רק בשבע מצוות בני נח, וכן מילה וגיד הנשה, אבל הם למדו את כל המצוות וידעו אותם ברוח הקודש, לא רק את המצוות שהיו מחויבים בהם.

פרשת ויגש

ומצינו גם בפרשת השבוע שכתוב (בראשית מו, כח) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה" ופירש רש"י לתקן לו בית תלמוד שממש תצא חוראה, ובמדרש הוסיפו על זה (בראשית רבה צה, ג) "ללמד שבכל מקום שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו", וכשיר יעקב אבינו למצרים שלח את יהודה לפניו לתקן לו בית תלמוד שיוכל שם לעסוק בתורה עם השבטים.

וכן כשנפרד יוסף מיעקב עסקו בדברי תורה, וכפי שהובא במדרש שם על הפסוק "וירא את העגלות אשר שלח יוסף" שמסר להם סימן כי כשפירש מיעקב עמדו בפרשת עגלה ערופה, וכל הזמן עסקו בתורה, אף על פי שלא היה עדיין חיוב לתלמוד תורה, מכל מקום גם בלי החיוב, מי שלומד תורה הוא אדם אחר המתקדש בקדושת התורה, והרי האבות היו קדושים, ומהם נמשכה הקדושה לכלל ישראל, ולקדושה הזאת זכו על ידי התורה, ואף על פי שלא היה חיוב לעסוק בתורה, היה חיוב להתקדש, וקדושה באה רק על ידי עסק התורה.

עוד מצינו שיוסף אמר לאחיו (שם מה, כד) "אל תרגזו בדרך" ופירש רש"י אל תעסקו בדבר הלכה שלא תרגזו עליכם הדרך, והקשו בגמרא (תענית י, ב) שהרי שני תלמידי חכמים המהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים להישקר, עין שם מה שתייצו בזה, ומבואר שגם לפני מתן תורה היה שייך ענין זה שאם מהלכים בדרך ולא מדברים בדברי תורה ראויים להישקר, והיו צריכים לעסוק בתורה כדי להתקדש, אף על פי שלא היו חייבים במצוות תלמוד תורה.

וכן כתוב במלחמת עמלק (סוף פרשת בשלח) "ויבוא עמלק ויילחם עם ישראל בריפידים", ואמרו חז"ל (סנהדרין קו, א) שנקרא "רפידים" על שם שרפו ידיהם מן התורה, ומפני זה נענשו שבה עליהם עמלק כמבואר במדרשים, אף על פי שזה היה לפני מתן תורה, שעדיין לא היו מחויבים במצוות תלמוד תורה, ומהו החטא הזה? מכל מקום הענין הוא, שבלא תורה אין דרגה ואין קדושה, והיו צריכים לעסוק בתורה כדי להתקדש ולקבל דרגה, ואם אין קדושה מיד בא עמלק.

שבת לוי

ועד כדי כך מצינו בשעבוד מצרים ששבת לוי לא היו בגזירת השעבוד כיון שעסקו בתורה, ומבואר בדברי חז"ל (תנחומא בהעלותך סימן ח'), ספר הישר פרשת שמות) שבתחילה השעבוד לא היה חובה אלא רשות, שפירע מלך מצרים ביקש מכולם להתנדב לטובת המדינה, ובני ישראל שפירעו עשה עמהם חסד שנתן להם לגור במצרים – הסכימו מרצונם להתנדב, לא מצד גזירה או חוק אלא בהתנדבות, וגם המצרים ופרעה בעצמו התנדבו לזה כדאיתא בסוטה דף י"א.

ושבת לוי עסקו בתורה ולא ביקשו למצוא חן בעיני השלטונות, אבל אחרים במקום לעסוק בתורה התנדבו לעבודה, והסוף היה שגזירה עליהם גזירת השעבוד בעבודת פרך, וכבר לא היו יכולים למלט עצמם מזה, רק שבת לוי נפטרו מגזירת השעבוד, וזה היה בהשגחה שלא כדרך

תורה - כנגד כולם

שנינו בריש מסכת פאה "ותלמוד תורה כנגד כולם", היינו לגבי השכר, שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, שכר תלמוד תורה גדול יותר מכל המצוות, והגר"א בשנות אליהו שם כתב שכל מילה ומילה של לימוד התורה היא מצוה, והחפץ חיים עשה חשבון שבדקה אחת אדם יכול לומר כמאתיים מילים, אם כן אפשר לקיים מאתיים מצוות בדקה אחת של לימוד תורה.

זהו 'כנגד כולם' מצד הכמות, וגם מצד האיכות, תורה היא יותר מכל המצוות, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, ד) "היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו", היינו שאם יש מי שיעשה את המצוה במקומו אסור להפסיק מלימודו לזה, ורק כשאין מי שיעשה את המצוה, אזי התורה עצמה מחייבת לקיים את המצוה, וצריך לעשות המצוה ומיד לחזור לתלמודו.

וכשם שמצוות תלמוד תורה גדולה מאד, כך גם איסור ביטול תורה חמור מאד, ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, יד) וכן באגרת התשובה (אות ז') הביא מדברי הספרי "כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות כך עונש המבטלה גדול מכל העבירות".

והטעם בזה מפני שעסק התורה הוא קרבת אלוקים הגדולה ביותר, כדאיתא בזוהר (פרשת אחרי) קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, היינו שהתורה היא המקשרת בין הקב"ה וישראל.

ואמרו (תדבאר פ"ח) שבשעה שאדם עוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו ושונה עימו, ומצינו גם בגמרא (גיטין ג, ב) שרבי אביתר ורבי יונתן נחלקו בדברי תורה, ופגשו את אליהו הנביא ושאלו אותו, מה הקב"ה עושה באותה שעה, ואמר להם שהקב"ה חוזר על דבריהם ואומר "אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר".

וכן בברכות התורה אנו אומרים "המלמד תורה לעמו ישראל" שהקב"ה בעצמו מלמד אותנו תורה, ומפיו אנו מקבלים את ההבנה בתורה כמו שכתוב (משלי ב, ו) "כי השם יתן חכמה מפיו דעת וטובתה", וככל שאדם דבוק יותר בתורה עם ריכוז המחשבה בכל כוחו הרי הוא מתקדש בקדושת התורה ומתקרב בזה להקב"ה.

קודם מתן תורה

והנה לא רק לאחר מתן תורה יש חיוב לתלמוד תורה כמו שכתוב (דברים ו, ז) "וישננתם לבניך", וכן (שם ה, א) "ולמדתם אותם", אלא גם לפני מתן תורה אנו מוצאים שעסקו בתורה בבית מדרשם של שם ועבר, שהיו נביאים וידעו את התורה ברוח הקודש.

וכן מצינו שאמרו חז"ל (ע"ז יד, ב) על אברהם אבינו שהיו לו ארבע מאות פרקים במסכת עבודה זרה, וכפי הנראה פרקים אלו הם הרבה סתרי תורה של ענייני האמונה השייכים למסכת עבודה זרה, כי בתורה יש חלק הנגלה וחלק הנסתר, וכל אחד זוכה להשיג בחלק הנסתר כפי דרגתו, וסתרי התורה של אברהם אבינו היו רבים כל כך, שהיו לו ארבע מאות פרקים במסכת עבודה זרה לבדה!

עוד אמרו (יומא כח, ב) מימות אבותינו לא פסקה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם וכו' אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה וכו'. זקן היינו מלשון 'זה שקנה חכמה', וישיבה היינו שלמד תורה ברבים, בציבור, שיש רב ויש תלמיד, עם שימוש חכמים דיבור חברים ופלפול התלמידים, וכן אמרו שם על יצחק ויעקב שהיו זקנים ויושבים בישיבה,

הטבע, שהרי בימינו אנו רואים שיש מקטרגים על בני הישיבות הפטורים מהצבא, וכיצד לא היה קטרוג על שבת לוי? זוהי ההשגחה בזכות התורה, שהתורה מוגנת ומצאל, **וכשעוסקים בתורה בשלמות נפטרים מכל השעבודים האחרים**, כמאמרם (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

אשריך בעולם הזה

על ידי עסק התורה זוכים לחיים מאושרים גם בעולם הזה, כמו שאמרו חז"ל (שם ו, ד) "ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא". היינו למרות שיש כל מיני קשיים, וכפי שזכרו שם בתחילת המשנה כמה קשיים: א. פת במלח תאכל, ב. מים במשורה תשתה, ג. על הארץ תישן, ד. חיי צער תחיה, ועוד קושי חמישי של עמל התורה, ועם כל זה "אשריך!" כי כשעוסקים בתורה לא מרגישים שום צער, וכל הקשיים מסתדרים.

ורואים זאת גם בימינו שיש הרבה רחוקים שחוזרים בתשובה על ידי עסק התורה, ויש מהם כאלה שהיו מרוויחים הרבה כסף, והיו רגילים לבזבז ולחיות חיי מותרות, וכשחזרו בתשובה עזבו את הכל והתחילו לעסוק בתורה מתוך הדחק עם פת במלח ומים במשורה, והם מאושרים יותר ממה שהיו קודם, זוהי המציאות, שהמאושרים ביותר הם לומדי התורה, למרות כל הקשיים שיש להם.

ובפרט אצל בעלי תשובה מצוי שיש התנגדות מצד המשפחה, ויש קשיים מבית שמפריעים לחזור בתשובה, והם עומדים בניסיונות ואינם מתחשבים בכל הקשיים, וכפי ששמעתי עובדא באחד שההורים לא רצו בשום אופן שיחזרו בתשובה, והפריעו לו כל הזמן, עד שכבר לא היה יכול לעמוד בזה, ושאל את מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א מה לעשות, ויעץ לו שיעבור לגור באמריקה, שם לא יוכלו ההורים להפריע לו, ובזה נפתרה הבעיה. יש פתרונות לכל הבעיות כיצד להתגבר על המפריעים, ומי שאינו מסתדר לבד יכול לשאול ולהתייעץ.

כך היא דרכה של תורה, והבא ליטרה מסייעים אותו.

המאור שבתורה

ומצינו שחורבן בית המקדש והגלות היו מחמת חסרון בעסק התורה, כמו שכתוב (ירמיה ט, יא-יב) "עד מה אבדה הארץ וגו' על עזבם את תורתם" ועיין נדרים דף פ"א ובר"ן בשם רבינו יונה.

וכתוב (שם טז, יא) "ואותי עזבו ואת תורתם לא שמרו", עזבו היינו עבודה זרה, ותורתם לא שמרו היינו לימוד תורה כמאמרם (תו"כ אמור) ושמרתם זו משנה, ואמרו (פתחתא דאיכ"ר) "הלואי אותי עזבו ותורתם שמרו מתוך שהיו מתעסקים בה המאור שבה היה מחזירן למוטב", היינו למרות שהיו עובדי עבודה זרה עם כפירה וחסרון אמונה, אם היו עוסקים בתורה המאור שבה היה מחזירן למוטב.

זהו כוח התורה, וכך המציאות, כפי שידוע גם בימינו שיש חילונים שאוהבים ללמוד תורה ונמשכים לזה מתוך קדושת הנשמה היהודית שלהם, ומתוך כך במשך הזמן חוזרים בתשובה.

סיפר לי אחד שלומד גמרא עם חילונים בעלי כישרונות גדולים, והם נהנים מאד מזה, ואינו מדבר איתם על אמונה כלל, רק עוסקים בתורה, ובמשך הזמן פתאום הם חוזרים בתשובה, בלי שום תעמולה או הסברה, רק מתוך עסק התורה, שהמאור שבה מחזירן למוטב.

לדעת ש"ס!

והנה זהו בנוגע לבעלי תשובה שהתקברו על ידי עסק התורה, אבל **נתבונן על עצמנו, מה איתנו, האם אנחנו בשלמות בתורה? והאם אנחנו יוצאים ידי חובתנו במה שאנו חייבים ומה שאנו יכולים לעשות? וכי אנו עושים את המקסימום שבכווננו לעשות? הן מצד כמות הזמן, והן מצד הידיעות בכוונות ובאיכות, האם זהו המקסימום?**

למעשה, עסק התורה הוא עסק נעים ונוח מאד, שיש בו מתיקות וגם סקרנות, האדם מטבעו סקרן לשמוע חדשות ממה שגרעה בעולם, אבל

הטבע הזה טוב במיוחד לדברי תורה, ומי מרגיש סקרנות לתורה? מי שיש לו שייכות לתורה, שכבר טעם את מתיקות התורה, ונהנה מזה, ממילא זה מושך ומעניין אותו לדעת עוד דברי תורה.

ובדרך כלל הצורה המושכת היא ללמוד בפשטות, וקשה ללמוד רק בעמקות, אמנם יש כאלה שאיבדו את הטעם בפשטות, והתרגלו ללמוד רק בעיון, כפי שמצוי היום בישיבות קטנות שמלמדים עם הרבה מפרשים וסברות, ונהנים רק לפלפל בקושיות ותיורצים ולא מהבנת הגמרא עצמה, ועל ידי זה הלימוד קשה להם, וכבר אין חשק ללמוד, וצריכים להתרגל לקבל טעם גם בפשטות, ויש עצות לזה, להתחיל בהדרגה, אפילו כמה דקות ביום ללמוד בפשטות, ובמשך הזמן מקבלים טעם ומתיקות בזה, כמו שכתב רש"י בפרשת יתרו (שמות יט, ה) שכל ההתחלות קשות, אבל יערב לכם מכאן ואילך.

ובאופן כזה לא קשה לדעת ש"ס, **כל אחד יכול לדעת ש"ס! אם ילמד וינצל את הזמן, יש הרבה זמנים פנויים, מלבד הסדרים של המסגרת הקבועה, יש גם בין הסדרים, ששי ושבת ובין הזמנים, בפרט בלילות שבת הארוכים של ימי החורף יש בהם הרבה זמן**, כמובן כל אחד לפי כוחו ולא להתאמץ יותר מהכוחות, אם מנצלים את הזמן לפי הכוחות אפשר להספיק הרבה מאד, ותחילה יש ללמוד ולחזור על המסכת הנלמדת בישיבה, ולאחר מכן ללמוד מסכתות נוספות.

ההבנה בחזרה

והנה כשלומדים גמרא בפעם הראשונה לא מבינים את כל הפרטים, לפעמים הסברא לא מובנת, או שהחשבון לא מובן, והעצה היא להמשיך הלאה ולמחרת לחזור שוב, ואז מבינים את שאר הפרטים.

ודבר זה ידוע מהניסיון. אני זוכר כשהייתי יושב בישיבה בסדר שני לפני שנים רבות, היו חברותא אחת שניגשו הרבה לשאול שאלות, ולפעמים הייתי אומר להם שימשיכו הלאה ומחר יחזרו על זה, ויודיעו לי אחר כך כיצד הבינו בחזרה, ובאמת בכל פעם שעשו כך הבינו הכל למחרת, עד שהחליטו שכבר אין צורך לשאול, כי הם יודעים כבר את השיטה, והיו לומדים וחוזרים ומבינים בעצמם.

עד שפעם אחת ארע שוב שבאו לשאול, ואמרו שכבר למדו פעמיים ועדיין לא הבינו, ועיינתי וראיתי שזו סוגיא מסובכת עם הרבה פרטים, ואמרת להם כי אולי בסוגיא זו צריכים ללמוד שלוש פעמים, וינסו מחר לחזור פעם נוספת ויראו כיצד הם מבינים, וחזרו אלי למחרת ואמרו כי באמת בחזרה השלישית התבררו כל הפרטים.

והגה"צ רבי ציון במבשר זצ"ל אמר לי שכן הוא הכלל להבדיל בכל חכמות שבעולם, כשצריכים ללמוד איזה ענין, בתחילה עוברים עליו מקופיא ומבינים חלק מהפרטים, ושוב ביום אחר חוזרים יותר בהתבוננות ומבינים את שאר הפרטים, ולפעמים צריכים גם חזרה שלישית או רביעית עד שמבינים את הכל, כי המוח צריך לנוח, ואי אפשר להעמיס עליו את כל הפרטים בבת אחת, אלא בפעם הראשונה מבינים חלק מהפרטים, והשאר מתברר בחזרה.

אם לומדים בצורה הזאת לא קשה לגמור את הש"ס, על כל פנים גמרא עם רש"י, שזה מבינים על פי רוב בפעם הראשונה כבר, וכשחוזרים פעם שנייה הדברים מתבררים יותר, ומי שרוצה יכול גם ללמוד עם תוספות באותו האופן, מה שאינו מבין בפעם הראשונה ימשיך הלאה, ושאר הפרטים יתבררו לו בחזרה, ואם תוספות מביאים ענין שהוא סוגיא שלמה במסכת אחרת, לא כדאי להתעכב על זה הרבה, אלא ימשיך הלאה, וישאיר את דברי התוספות לפעם אחרת, אחרי שילמד את אותה המסכת ויידע מה שכתוב שם.

אם מנצלים את הזמן ולומדים באופן כזה יכולים ללמוד את הש"ס אפילו בפרשות משבע שנים, ולהתקדם להיות בקיאים בש"ס, בעזרת השם שכל אחד יצליח בזה, והבא ליטרה מסייעים אותו!